

LAPSET PUHEEKSI – MENETELMÄ OSANA LAMMIN VASTAANOTTOKESKUksen PERHETYÖTÄ

Ehdotukset menetelmän käytännön toteuttamisesta Lammin
vastaanottokeskuksessa

Tiivistelmä

Tekijä Heikkinen, Senja Evgenia	Julkaisun laji Opinnäytetyö, YAMK	Valmistumisaika Kevät 2020
	Sivumäärä 69 sivua, 6 liitesivua	
Työn nimi Lapset puheeksi – menetelmä osana Lammin vastaanottokeskuksen perhetyötä Ehdotukset menetelmän käytännön toteuttamisesta Lammin vastaanottokeskuksessa		
Tutkinto Sosionomi (YAMK)		
Tiivistelmä Tämän kehittämishankkeen idea tuli hankkeen kohdeorganisaation, Lammin vastaanottokeskuksen, tarpeesta implementoida Lapset puheeksi - menetelmä vastaanottokeskuksen toimintaan ja kehittää sillä vastaanottokeskuksessa tehtävää perhetyötä. Kehittämishankkeen tarkoituksena oli parantaa ennaltaehkäisevän perhetyön laatua Lammin vastaanottokeskuksessa sekä turvata ja edistää turvapaikanhakijalasten ja koko perheen hyvinvointia turvapaikanprosessin aikana. Tavoitteena oli tuottaa Lammin vastaanottokeskukselle ehdotukset Lapset puheeksi - menetelmän käytännön toteuttamisesta. Kehittämishankkeen lähestymistapana oli toimintatutkimus. Tämä mahdollisti käytännöissä toimivien ihmisten aktiivista osallistumista kehittämisprosessiin sekä edellytti organisaation toiminnan positiivista muutosta. Teoreettinen viitekehys muodostui lapsen hyvinvoinnista, Lapset puheeksi - menetelmästä sekä käsitteestä vastaanottokeskus lapsen kasvuympäristönä. Aineistonkeruumenetelmiksi valikoitui Lammin vastaanottokeskuksen asiakkaiden strukturoitu kysely ja sen tuloksiin pohjautuva työpaja, joka pidettiin Lammin vastaanottokeskuksen työntekijöille. Kehittämishankkeen tuloksena syntyivät ehdotukset Lapset puheeksi - menetelmän käytännön toteuttamisesta Lammin vastaanottokeskuksessa. Ehdotukset menetelmän toteuttamisesta esiteltiin opinnäytetyössä taulukkona.		
Asiasanat turvapaikanhakija, vastaanottokeskus, Lapset Puheeksi - menetelmä, kasvuympäristö, hyvinvointi.		

Abstract

Author Heikkinen, Senja Evgenia	Type of publication Master thesis	Published Spring 2020
	Number of pages 69 pages, 6 appendices	
Title of publication Title Let's talk about children method as a part of a family work in the reception centre for asylum seekers in Lammi.		
Name of Degree Master of Social services		
Abstract The idea of this development project came from the need of the project's target organization – a reception centre for asylum seekers in Lammi – to implement a method Let's talk about children into the centre's work and to enhance a family work. The purpose of the development project is to improve the quality of preventive family work of the reception centre for asylum seekers in Lammi and to protect and promote the well-being of asylum seeker children and the whole family during the asylum process. The aim of the project is to develop proposals for practical implementation of the method Lets' talk about children for the reception centre for asylum seekers in Lammi. The approach of the development project is an action research. This choice enables the active involvement of people into practice of the development process and requires a positive change in organization's work. The theoretical framework consists of the child's well-being, a method Let's talk about the children and a concept of a reception centre for asylum seekers as a child's growth environment. Methods of data collection are a structured survey for the customers of the reception centre and a workshop, which is based on the survey's results. The workshop is kept for the reception centre's staff. The development project's result is proposals for a practical implementation of the method Lets' talk about children into the preventive family work of reception centre for asylum seekers in Lammi. These proposals are presented in the table.		
Keywords asylum seeker, asylum center, Let's talk about children method, growing environment, well-being		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1	Kohdeorganisaatio	3
2.2	Kehittämishankkeen aiheen ajankohtaisuus	4
2.3	Kehittämishankkeen tarkoitus ja tavoite	6
3	KASVUYMPÄRISTÖN MERKITYS LAPSEN HYVINVOINNILLE	8
4	VASTAANOTTOKESKUS LAPSEN KASVUYMPÄRISTÖNÄ	11
4.1	Vastaanottokeskus	11
4.2	Lapsi turvapaikanhakijana	13
5	LAPSET PUHEEKSI – MENETELMÄ	16
5.1	Lapset puheeksi - menetelmän kehityshistoria	16
5.2	Lapset puheeksi – menetelmän rakenne	17
5.3	Lapset puheeksi – menetelmä osana Lammin vastaanottokeskuksen perhetyötä	19
6	TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISMENETELMÄT JA AINEISTO	22
6.1	Toimintatutkimus lähestymistapana	22
6.2	Aineistonkeruumenetelmät	24
6.2.1	Kysely	24
6.2.2	Työpaja	26
6.3	Aineiston analyysimenetelmä	27
7	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	29
7.1	Kehittämishankkeen eteneminen ja rakenne	29
7.2	Aineiston keruu	32
7.2.1	Asiakaskyselyn toteuttaminen	32
7.2.2	Työpajan suunnitelma ja toteuttaminen	34
8	KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSET	40
8.1	Asiakkaiden kyselyn analyysin tulokset	40
8.2	Työpajan tulokset	42
8.2.1	Sisällönanalyysin toteuttaminen	42
8.2.2	Sisällönanalyysin tulokset	44
9	KEHITTÄMISHANKKEEN JOHTOPÄÄTÖKSET JA NIIDEN POHJALLA SYNTYNEET EHDOTUKSET LAPSET PUHEEKSI – MENETELMÄN KÄYTÄNNÖN TOTEUTTAMISESTA	50
10	POHDINTA	55

10.1	Opinnäytetyön prosessin arviointi	55
10.2	Eettisyys ja luotettavuus	57
10.3	Jatkokehitysehdotukset	58
LÄHTEET		61
LIITTEET		70

1 JOHDANTO

Hyvinvoinnin perusta ihmisen aikuisiän elämälle luodaan jo lapsuudessa. Suomalaisen yhteiskunnan päätavoitteena on luoda sellaiset yhteiskunnalliset olosuhteet, jotka turvaisivat jokaiselle lapselle suotuisaa kasvu- ja kehitysympäristöä sekä edistäisivät ja tukisivat lapsen fyysistä, psyykkistä, sosiaalista sekä moraalista kehitystä. (Hämäläinen 2010, 293.) Lastensuojelulain mukaan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on hänen vanhemmillansa ja huoltajillansa. Kaikilla muilla lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten tehtävänä on tukea vanhempia kasvatustehtävissä sekä olla tarvittaessa tukena vanhemmille lapsen kehityksen erityistilanteissa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1-2§).

Iso elämänmuutos, kuten pakeneminen omasta maasta toiseen maahan sodan, vainon tai muiden elämän kriisien seurauksena tuo ihmisen elämään paljon haasteita, jotka voivat vaarantaa ihmisen psyykkistä ja usein myös fyysistä hyvinvointia (Siirto & Laihia 2016, 114.) Sellaiset tilanteet heijastuvat myös lapsen arjen selviytymiseen. Joskus voi käydä niin, että sellaisessa lapsen elämänvaiheessa riskitekijöitä lapsen hyvinvoinnille on enemmän, kuin suojaavia tai hyvinvointia edistäviä tekijöitä. Riskitekijä voi myös olla niin iso ja vakava, että se voi vaarantaa lapsen hyvinvoinnin, jos siihen ei puututa tarpeeksi ajoissa. Hyvä lapsuus on eniten uhattuna silloin, kun vanhemmat eivät jaksu tukea lasta, tai kun vanhemmilla taikka lapsella on useita tuen tarpeita. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 27.)

Saapuessaan toiseen maahan turvapaikanhakija kohtaa paljon haasteita, jotka liittyvät uuden maan järjestelmään. Päätöksien käsittelyaika turvapaikanhakuprosessissa voi kestää jopa muutamia vuosia, mikä vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin, aiheuttaa epävarmuutta omasta tulevaisuudesta ja lisää psyykkisiä oireita. Turvapaikanhakijoiden keskuudessa on paljon perheitä, joissa on alaikäisiä lapsia. Pitkän turvapaikkaprosessin ja usein traumaattisen taustan aiheuttama vanhempien kyvyttömyys ja jaksamattomuus vaikuttaa lapsen hyvinvointiin ja koko perheen arjen sujumiseen. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

Muuttunut tilanne yleensä aiheuttaa lapselle kysymyksiä ja muita tarpeita. Silloin tärkeänä on varmistaa, että huolimatta perheessä tapahtuneista muutoksista lapsen arki sujuu edelleen sekä kotona että kodin ulkopuolella olevissa kasvuympäristöissä. Perheessä muuttuneet asiat ja lapsen tarpeet näissä olosuhteissa on tärkeää ottaa puheeksi järjestelmällisesti, ja siihen on tarjolla Lapset puheeksi – menetelmä, jonka päämääränä on edistää lapsen/ nuoren hyvinvointia ja suotuisaa kehitystä sekä kotona että kodin ulkopuolella olevissa kasvuympäristöissä. (Kärjä 2015.)

Turvapaikanhakijan vanhemmuuden vahvistaminen, lapsen ja vanhempien vuorovaikutuksen parantaminen sekä turvapaikanhakijalapsen turvallisen ja toimivan arjen sujuminen on ollut vastaanottopalveluissa tuen ja kehittämisen tarpeessa. Vuonna 2017 Maahanmuuttovirasto käynnisti Lapset puheeksi – menetelmän vastaanottopalveluissa hankkeen. Hanke tarjoaa psykososiaalista tukea lapsiperheille ja haavoittuville ja sen tarkoituksena on tukea lapsen, nuoren ja koko perheen hyvinvointia turvapaikanhakuprosessin aikana. (Maahanmuuttovirasto 2017.) Suomessa Lapset puheeksi – menetelmään vastaanottopalveluissa liittyvää tutkimusta ei vielä ole. Se johtuu siitä, että Lapset puheeksi - menetelmän käyttöönotto vastaanottokeskuksien toimintaan on vielä uusi käytäntö, joka on vasta implementaatioprosessin alussa.

Toimin Lammin vastaanottokeskuksen ohjaajana sekä sosiaaliohjaajana v. 2012-2019 välisenä aikana. Vastuualueeseeni kuului ennaltaehkäisevä perhetyö. Idea kehittämishankkeen aiheesta lähti liikkeelle siitä, että ensisijaisesti olin henkilökohtaisesti kiinnostunut Lammin vastaanottokeskuksessa tehdyn perhetyön kehittämisestä. Sen lisäksi minulla oli selkeä ymmärrys siitä, että uuden asian käyttöönotto ja sen implementaatio jo käytössä olevaan systeemiin vaatii erityisesti alussa paljon kehittämisaskeleita. Tarve kehittämishankkeelle tällä aihealueella vahvistui keskustellessani Maahanmuuttovirastossa työskentelevän projektipäällikön, Suomen Mielenterveysseuran Lapsen puheeksi - menetelmän kouluttajan sekä menetelmän kehittäjän kanssa. Myöhemmin opinnäytetyön aihe konkretisoitui keskusteltuani Lammin vastaanottokeskuksen johtajan kanssa.

Kehittämishankkeen tavoitteena on tuottaa ehdotuksia Lammin vastaanottokeskukselle Lapset puheeksi - menetelmän käytännön toteuttamisesta. Tarkoituksena on parantaa ennaltaehkäisevän perhetyön laatua Lammin vastaanottokeskuksessa sekä myös turvata ja edistää turvapaikanhakijalapsen ja koko perheen hyvinvointia.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kohdeorganisaatio

Kehittämishankkeen kohdeorganisaatio on Lammin vastaanottokeskus, joka perustettiin maaliskuun lopussa 2009. Alussa vastaanottokeskus sijaitsi Ronnin kylässä, Lammilla. Turvapaikanhakijoita siellä oli yhteensä noin 150. Heidät majoitettiin Pääjärven kuntoutuskeskukseen sekä Lammin keskustasta vuokrattuun kerrostaloon. (Vastaanottokeskusinfo 2018.) Aluksi vastaanottokeskus oli tarkoitettu niin perheille kuin yksin maahan saapuneille, sekä alaikäisille lapsille ja nuorille, jotka saapuivat Suomeen ilman vanhempaa tai huoltajaa. (Vastaanottokeskusinfo 2018.) Vuoden 2010 alussa tapahtui paljon muutoksia, joista yksi oli alaikäisten osaston lakkautus. Myös suurin osa asumis- ja toimistotiloista oli siirretty Ronnilta Lammin kirkonkylälle, ja vuoden 2010 lopussa keskus luopui Ronnista kokonaan. (Lammin vastaanottokeskus 2018.)

Ennätysmäärä turvapaikanhakijoita, jotka saapuivat Suomeen vuoden 2015 syksyllä pakolaiskriisin seurauksena, heijastui kaikkiin Suomessa olevien vastaanottokeskusten toimintaan (Sisäministeriö 2018). Tämän seurauksena Lammin yksikkö joutui perustamaan lisää tiloja Suomeen saapuneille turvapaikanhakijoille. Näin ollen vuonna 2015 Lammin alueelle, Mainiemeen perustettiin 175-paikkainen hätämajoitusyksikkö, joka oli Lammin vastaanottokeskuksen alainen. Samana vuonna myös Lammin vastaanottokeskuksen asukkaiden lukumäärä kasvoi 285:neen. Perheiden määrä molemmissa yksiköissä kaksinkertaistui ja kasvoi 40-50:neen. Vuonna 2016 turvapaikanhakijoiden määrä koko Suomessa romahti, jonka seurauksena monet vastaanottokeskukset lakkautettiin. Mainiemen hätämajoitusyksikkö lopetti toimintansa vuoden 2017 maaliskuun lopulla. Silloin Lammin vastaanottokeskus jatkoi toimintaansa ja sen asukkaiden määrä laski 150:neen. (Huhtala 2018.)

Lammin vastaanottokeskukseen majoitetaan Suomeen yksin saapuneet täysikäiset turvapaikanhakijat sekä perheet, jotka ovat tulleet hakemaan turvapaikkaa Suomesta. Lammin vastaanottokeskus on itsenäinen asumisyksikkö. Se tarkoittaa, että asukkaat asuvat itsenäisesti heille vuokrattavissa asunnoissa keskuksen lähellä sijaitsevilla kerrostaloissa hakemuksen käsittelyn ajan. Se eroaa laitoksesta siten, että asukkaat huolehtivat itse asuntojensa siivoamisesta, ruoan ostamisesta ja sen laittamisesta. Keskuksen toimisto sijaitsee erillisessä rakennuksessa, mistä asukkaat saavat terveys- ja sosiaalipalveluita sekä tarvittaessa opastusta ja neuvoja vastaanottokeskuksen työntekijöiltä. Virallinen Lammin vastaanottokeskuksen asukkaiden määrä vuonna 2018-2019 on 150 asukasta. Luvusta suurin osa on perheitä. Suurimpia asukasryhmiä ovat irakilaiset, somalialaiset

sekä afgaanit. Myös muita kansalaisuuksia, kuten Venäjän, Afrikan sekä Etiopian kansalaisia löytyy keskuksen asiakkaiden keskuudesta. (Ahmethanov 2019.)

Turvapaikkahakemuksen käsittely kestää yleensä enintään kuusi kuukautta. Tietyissä tapauksissa käsittely voi kestää pidempään riippuen hakijan henkilökohtaisesta tilanteesta. (Maahanmuuttovirasto 2019a.) Turvapaikanhakijalla on oikeus valittaa kielteisestä päätöksestä hallinto-oikeuteen tai korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Näin ollen turvapaikanhakija voi oleskella vastaanottokeskuksessa keskimäärin 2–3 vuotta. (Maahanmuuttovirasto 2019b.) Turvapaikanhakijoille tarjottavista palveluista säädetään laissa. Heille maksetaan joka kuukausi taloudellista tukea, joka on tarkoitettu välttämättömille kuluille. Vastaanottokeskus järjestää turvapaikanhakijoille terveys- sekä sosiaalipalveluita. Terveystenhoitaja sekä sosiaaliohjaaja ohjaavat turvapaikanhakijan tarvittaessa eteenpäin, hoitoon tai muihin palveluihin. Vastaanottokeskus järjestää asiakkaille opinto- sekä työtoimintaa, joka on pakollista. Kun turvapaikanhakijalle myönnetään oleskelulupa, hän siirtyy vastaanottokeskuksesta kuntaan, eikä ole sen jälkeen enää keskuksen asiakas. (Maahanmuuttovirasto 2017.)

Vastaanottokeskuksessa asiakkaille järjestetään erilaisia tukimuotoja, jotka helpottavat ihmisten elämää odotusaikana sekä auttavat asiakkaita integroitumaan nopeammin suomalaiseen yhteiskuntaan. Keskuksessa järjestetään kerhotoimintaa kaikille asiakasryhmille, kuten työharjoittelukokeilua, teemapäiviä, tapahtumia sekä matkoja. Vastaanottokeskus tekee yhteistyötä muiden ulkopuolisten tahojen kanssa, kuten järjestöjen, yhdistysten sekä liittojen, jotka mahdollisesti tarjoavat turvapaikanhakijoille erilaisia aktiviteetteja. Perheitä, joissa on alaikäiset lapset, tuetaan ja avustetaan koko turvapaikkaprosessin aikana. Koko perheen hyvinvointi on tärkeä lapsen/ nuoren jaksamisen ja hänen arjen sujumisen kannalta. Säännöllisillä perhekäynneillä varmistetaan ja tunnistetaan perheen voimavaroja ja vahvuuksia, jotka auttavat vanhempia tukemaan lapsen tervettä kasvua ja suojaamaan häntä epäsuotuisilta tekijöiltä. Säännölliset perhekäynnit aloitetaan jo raskauden aikana, jotta varmistaa vanhempien jaksamista lapsen odotusaikana. Omien voimavarojen tukemiseksi perheille tarjotaan tukikeskusteluja vastaanottokeskuksen sairaanhoitajan tai kriisityöntekijän kanssa. (Ahmethanov 2019.)

2.2 Kehittämishankkeen aiheen ajankohtaisuus

Turvapaikkahakemuksen käsittelyn aikana turvapaikanhakijaperhe elää stressissä useita kuukausia tai jopa vuosia. Sen lisäksi mielenterveysongelmien, joita havainnoidaan useissa perheissä, taustalla on traumaattisia kokemuksia ja syrjintää. Vieraat olosuhteet

sekä haasteet, joita turvapaikanhakijat kohtaavat uudessa maassa, vaikuttavat heidän mielenterveyteensä ja hyvinvointiinsa. Usein turvapaikanhakijoilta puuttuvat voimavarat. Silloin he yleensä kokevat ahdistuneisuutta, masennusta sekä unettomuutta. Tämä johtaa siihen, että turvapaikanhakijoiden vanhemmuus on monissa tapauksissa hukassa, ja lapsen hyvinvointi – niin fyysinen että henkinen, on uhattuna, johon tarvitaan apua ja tukea. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2018.)

Turvapaikanhakijalapsiperheiden arjen tukeminen sekä lapsen pärjäävyys arjen rutiineissa turvapaikanhakuprosessin aikana on ollut keskiössä kaikissa Suomessa toimivissa vastaanottokeskuksissa. Elokuussa 2017 Maahanmuuttovirasto yhteistyössä Suomen mielenterveysseura Oy:n kanssa käynnisti hankkeen – ”Lapset puheeksi -menetelmä vastaanottopalveluissa - psykososiaalista tukea lapsiperheille ja haavoittuville”, jonka tarkoituksena on auttaa turvapaikanhakijavanhempia tukemaan lapsen suotuisaa kasvua ja kehitystä sekä ennaltaehkäisemään mahdollisia ongelmia. Hanke kestää heinäkuun 2020 saakka ja siinä otetaan valtakunnallisesti käyttöön Lapset puheeksi - menetelmä vastaanottojärjestelmässä. Lapset puheeksi - menetelmä on tarkoitettu kaikille vastaanottokeskuksissa asuville perheille ja alaikäisille, jotka ovat tulleet Suomeen ilman huoltajaa. (Maahanmuuttovirasto 2017.) Hankkeen keskeisenä tavoitteena on huomioida turvapaikanhakijalapsen osana arkista työrutiinia, ennaltaehkäistä mahdollisia ongelmia sekä parantaa koko perheen hyvinvointia turvapaikanhakuprosessin aikana (Maahanmuuttovirasto, 2017). Ottamalla Lapset puheeksi - menetelmä käyttöön vastaanottopalveluissa rakennetaan siltä myös onnistuneelle turvapaikanhakijan kotoutumiselle ja uuden sukupolven integroitumiselle (Valiola 2017).

Hankkeen pilotointivaihe alkoi lokakuussa 2017 ja tarkoituksena oli esittää hankkeen tavoitteet ja sen sisältöä vastaanottokeskusten asiakkaille sekä henkilökunnalle. Pilotointivaiheen aikana perheiltä myös kerättiin palautetta menetelmästä käytännössä ja sen perusteella muokattiin Lapset puheeksi - materiaalia sopivaksi vastaanottopalveluille. (Valiola 2017.) Sen jälkeen Maahanmuuttovirasto yhteistyössä Suomen Mielenterveysseuran kanssa järjesti Suomessa olevien vastaanottokeskusten henkilökunnalle Lapset puheeksi - menetelmän koulutusta, jonka sisältönä oli menetelmän tarkoitus ja sen käyttö turvapaikanhakijaperheiden kanssa. Koulutus alkoi elokuussa 2018 ja päättyi samana vuonna joulukuussa. Sen jälkeen vuonna 2019 alkoi Lapset puheeksi - menetelmän kouluttajien koulutus, jonka aikana koulutetut henkilöt kouluttivat muita vastaanottokeskuksessa työskenteleviä ihmisiä. Koska vastaanottokeskukset ovat erilaisia kooltaan ja muodoltaan, jokainen keskus toteuttaa menetelmää huomioon ottaen oman vastaanottokeskuksen toiminnan mahdollisuuksia ja resursseja. (Maahanmuuttovirasto 2018e.) Maahanmuuttovirasto

sekä menetelmän kouluttajat tukevat vastaanottokeskuksia menetelmän implementaati-
ossa koko hankkeen aikana. Hankkeen päättymisvaiheessa, kesällä 2020, tavoitteena on
saada Lapset puheeksi - työlle toimintamalli ja rakenne. (Valiola 2017.)

Ensisijaisesti kehittämishankkeeni aiheen valinta perustui siihen, että Lammin vastaanot-
tokeskuksessa on merkittävä määrä tuen tarpeessa olevia perheitä. Lammin vastaanotto-
keskuksen perhetyötä pyritään kehittämään niin, että se vastaisi perheiden tarpeita ja
odotuksia. Keskeistä keskuksessa tehdyssä perhetyössä on ennaltaehkäisevä periaate ja
varhainen tuki. Perhetyössä Lapset puheeksi – menetelmän avulla pyritään lapsen huomi-
oimiseen ja varhaiseen tukeen. Tämä on erityisen tärkeää vastaanottokeskuksessa,
missä on vaarana, että perheiden moninaisten ongelmien ja haasteiden keskellä lapsi voi
unohtua.

Lapset puheeksi - menetelmä on otettu käyttöön jo monissa palveluissa, kuten sosiaali- ja
terveydenhuollossa, työvoimahallinnossa, sivistys- ja kasvatustoimessa, rikosseuraamus-
työssä sekä opetusta järjestävissä organisaatioissa (Solantaus 2013, 2). Lapset puheeksi
– menetelmän käyttöönotto vastaanottokeskuksissa on uusi käytäntö, joka vaatii erityisesti
alussa paljon kehittämistä ja muokkaamista. Maahanmuuttoviraston tavoitteena on Lapset
puheeksi - menetelmän soveltaminen kaikkiin Suomessa oleviin vastaanottoyksiköihin,
missä menetelmää kehitetään edelleen, huomioon ottaen vastaanottoyksikön omat mah-
dollisuudet, resurssit sekä asiakkaiden tarpeet. (Maahanmuuttovirasto 2019e.)

2.3 Kehittämishankkeen tarkoitus ja tavoite

Kehittämishankkeeni tarkoituksena on parantaa ennaltaehkäisevän perhetyön laatua
Lammin vastaanottokeskuksessa sekä turvata ja edistää turvapaikanhakijalasten ja koko
perheen hyvinvointia. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa Lammin vastaanottokeskuk-
selle ehdotuksia Lapset puheeksi - menetelmän käytännön toteuttamisesta.

Perhetyössä kehittämishankkeen tuotosta hyödynnetään käyttämällä Lapset puheeksi -
menetelmää Lammin vastaanottokeskuksessa asuvien perheiden kanssa työskennel-
lessä. Lapset puheeksi – menetelmää tarjotaan kaikille Lammin vastaanottokeskuksessa
rekisteröidyille perheille, joissa on alaikäiset lapset. Lapset puheeksi – keskustelujen mah-
dollisuudesta kerrotaan myös lasta odottaville perheille.

Opinnäytetyön tuotos auttaa vastaanottokeskuksen työntekijöitä menetelmän toteuttami-
sessa ammatillisella tasolla. Tämä vaikuttaa palvelun laatuun, asiakkaiden tyytyväisyyteen
sekä heidän tahtoonsa ja valmiuteensa tehdä yhteistyötä lasten hyvinvoinnin

edistämiseksi. Keskustellessani Maahanmuuttoviraston ja Mielenterveysseuran edustajien kanssa nousi myös esiin ajatus siitä, että Lapset puheeksi - menetelmän ehdotuksia käytännön toteuttamisesta voitaisiin tulevaisuudessa käyttää pohjana muissakin vastaanotto-keskuksissa.

3 KASVUYMPÄRISTÖN MERKITYS LAPSEN HYVINVOINNILLE

Hyvinvoinnin käsite on laaja ja monimuotoinen, jota voidaan tarkastella sekä makro- että mikrotasolla. Makrotasolla hyvinvointi ilmenee hyvinvointivaltiona ja hyvinvointiyhteiskuntana. Tällöin puhutaan valtion hyvinvointipolitiikasta, joka suuntaa toimintaansa kansan hyvinvoinnin ylläpitämiseen sekä parantamiseen. Yksilöllinen hyvinvointi, eli hyvinvointi mikrotasolla, edellyttää sosiaalisia suhteita, onnellisuutta, itsensä toteuttamista sekä terveyttä. (Niemelä 2010, 16.)

Lammi -Taskula ja Karvonen (2014, 13) jakavat hyvinvoinnin materiaaliseen ja koettuun hyvinvointiin, korostaen onnellisuuden sekä tyytyväisyyden elämään olevan olennaisena osana hyvinvoinnin kokemusta. Säävälä (2012, 16) käyttää omassa raportissaan maahan muuttaneiden lasten hyvinvoinnista Maailman terveysjärjestön määritelmää, jonka mukaan hyvinvointi on jaettu fyysiseen, psyykkiseen, henkiseen sekä sosiaaliseen osatekijään. Hän myös mainitsee hyvinvoinnin jaon kolmeen kokonaisuuteen: terveyteen, materiaaliseen ja koettuun hyvinvointiin.

Niemelä (2010, 28) tuo esiin vielä yhden hyvinvoinnin ulottuvuuden, joka tarkoittaa omaksi itsekseen tulemistä sekä itsenään olemista ja auttaa lasta kasvamaan itsetietoisena sekä autonomisena. Kyseessä on psyykkishenkinen hyvinvointi, jolla on tärkeä merkitys inhimillisessä kasvussa. Samasta hyvinvoinnin ulottuvuudesta – itsensä toteuttamisesta kirjoittavat Ihalainen ja Kettunen (2016, 13-15). Heidän mukaansa jokaisella ihmisellä on tarve olla oma itsensä, eli tehdä sitä, mikä on ihmiselle itselleen tärkeää. Tämäkin kuitenkin vaatii hyväksyntää toisilta. Itsensä toteuttaminen näkyy esimerkiksi ihmisen harrastuksina tai kiinnostuksenkohteina tilanteissa, jossa ihminen voi irrottautua toisista ja rakentaa oman identiteettinsä. Yhteenvetona Ihalainen ja Kettunen toteavat, että hyvinvointi koostuu yksilöllisistä ja yhteisöllisistä osista, ja se on hyvällä tasolla silloin, kun kaikki nämä osat ovat keskenään vuorovaikutuksessa ja tasapainoissa.

Lasten hyvinvointi on myös oikeudellinen vastuu. Yleissopimuksessa lapsen oikeuksista hallituksen tehtävänä on kaikilla tasoilla varmistaa, että lasten edut on ensisijaisesti otettava huomioon kaikissa toimissa, jotka koskevat lapsia. Sopimuksessa korostetaan lapsen oikeutta kasvaa onnellisuuden, rakkauden ja ymmärtämyksen ilmapiirissä ottaen huomioon lapsen valmiuden itsenäiseen elämään yhteiskunnassa. Sopimuksen mukaan lapselle pitää luoda turvallinen ja lasta tukeva ympäristö. Tämä auttaa lasta kehittämään yksilöllisyyttä sekä antaa lapselle hyvän alun elämälle (Unicef 2019.)

Lapsen oikeuksien sopimus perustuu neljään periaatteeseen, jotka ovat syrjimättömyys, lapsen etu, oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen sekä lapsen osallisuus. Sen lisäksi sopimuksessa puhutaan kolmesta P:stä – provision (lapsen oikeus osuuteen yhteiskunnan voimavaroista), protection (lapsen oikeus suojeluun) ja participation (lapsen oikeus tulla kuulluksi). (Heinonen & Kuikka 2013, 201-202.) Suomi on hyväksynyt tämän sopimuksen ehdot ja on velvoitettu noudattamaan niitä. Myös lastensuojelulain mukaan lapselle pitää turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen (Lastensuojelulaki 417/2007, 1§).

Hämäläinen (2010, 291 - 293) kertoo omassa artikkelissaan, että lapsipolitiikan lähtökoh-tana ovat lapsen oikeudet, joita on korostettu kansainvälisissä sopimuksissa sekä ohjel-missa. Hämäläisen mukaan lapsen oikeudet historiallisesti ovat kehittyneet, ja nykyään ne ovat enemmän laajenevia vapausoikeuksia, joissa korostetaan itsemääräämistä. Yhteis-kunnan päätavoitteena nykyisessä maailmassa on noudattaa lapsen etua sekä luoda lap-sen fyysiselle, psyykkiselle, sosiaaliselle ja moraaliseen kehitykselle suotuisa kasvuympä-ristö. Hämäläinen myös korostaa vanhempien ensisijaista vastuuta lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä, ja valtion velvollisuutta tukea vanhempia heidän kasvatustehtävissään.

Kanninen ja Sigfrids toteavat, että lapsen hyvinvointi rakentuu monenlaisista suorista ja välillisistä tekijöistä, jotka voivat toimia joko lapsen kehitystä suojaavina tekijöinä tai riski-tekijöinä. Heidän mukaansa lapsen kehitykseen vaikuttavat eritasoiset toimintaympäristöt, jotka jaetaan mikrosysteemeihin - lapsen lähimmät toimintaympäristöt kuten koti, kaverit ja perhe, erilaisista mikrosysteemeistä koostuviin mesosysteemeihin - koulu, päiväkot, koti ja kaverit, ekosysteemeihin, joissa lapsi ei toimi itse, mutta joilla on vaikutus lapsen toimin-taympäristölle, sekä makrosysteemeihin, joihin kuuluu kulttuuri, poliittinen tilanne, lainsää-däntö sekä sosiaalijärjestelmän rakenteet. Paitsi toimintaympäristöjen vaikutukset, myös lapsen synnynnäiset ominaisuudet ja temperamentti vaikuttavat hänen kehitykseensä. Tärkeää lapsen kehityksen näkökulmasta on ymmärtää, että lapsen kehitys on monien te-kijöiden yhteisvaikutus. (Kanninen & Sigfrids 2012, 46-48.)

Paananen ja Gissler (2014, 208-213) omassa artikkelissaan kertovat hyvinvoinnin ylisuku-polvisuudesta. Heidän mukaansa lapsuuden olosuhteilla on suora vaikutus lapsen myö-hempään hyvinvointiin. Usein nuoren syrjäytymisen syyt löytyvät varhaisemmista elämän-vaiheista. Tämä väite löytyy myös Säävälän (2012, 16-17) tutkimuksesta, jossa hän ko-rostaa lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin tutkimuksen merkitystä ja tärkeyttä. Hän on myös sitä mieltä, että lapsuudessa muodostuneet elintavat, psykososiaaliset voi-mavarat sekä toimintamallit vaikuttavat suoraan aikuisuuden terveyteen ja toimintakykyyn. Vanhempien vaikeudet heijastuvat lapsen hyvinvointiin ja voivat aiheuttaa lapselle

mielenterveysongelmia ja/tai ulkopuolelle sijoittamisen riskiä. Sen takia on hyvin tärkeä tukea hyvinvointia jo varhain, ennen ongelmien ilmaantumista. (Paananen & Gissler 2014, 208-213.)

Solantaus ja Niemelä (2016, 23) omassa tutkimuksessaan korostavat kasvatusympäristön merkitystä lapsen kehityksessä ja kasvussa. Lapsen kasvatusympäristöön kodin lisäksi kuuluvat myös kodin ulkopuoliset ympäristöt, kuten päiväkot, koulu sekä lapsen vapaa-ajan ympäristöt. Davidow (2014, 119) painottaa paitsi fyysisiä ympäristöjä, mutta myös emotionaalisen ympäristön merkitystä lapsen hyvinvointiin. Hänen mukaansa tällä on oleellisin vaikutus lapsen suotuisaan kasvuun. Niemelä (2010, 28) myös korostaa ensisijaisesti ihmissuhteiden merkitystä lapsen hyvinvoinnille. Hänen mukaansa lapsen kiintymyssuhteella vanhempiin on iso rooli lapsen onnistuneelle, tai päinvastoin epäonnistuneelle, tulevalle elämälle.

Solantaus ja Niemelä (2016, 23) kertovat, että ihmissuhteet tapahtuvat arkisissa toiminnoissa. Näin ollen ei voida puhua erikseen fyysisestä ja emotionaalisesta ympäristöistä, vaan ne kytkeytyvät toisiinsa ja toimivat vuorovaikutuksessa luoden perustan lapsen suotuisalle kasvuun ja kehitykselle. Kaikki kasvuympäristöt toimivat rinnakkain, eli ne eivät ole erillisiä toisistaan. Niiden välinen yhteistyö on tärkeää lapsen kehitykselle.

Saarinen (2010, 344) erottaa neljä hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavaa ympäristöä – fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja toiminnallisen ympäristön. Jokaisessa ympäristössä hän pitää tärkeänä sekä haavoittuvuutta lisäävien, että hyvinvointia tukevien tekijöiden huomioonottamista. Niin hän kuin myös Solantaus ja Niemeläkin korostavat ympäristöjen yhteistyön tärkeyttä lapsen hyvinvoinnille sekä tarvetta monialaisessa yhteistyössä.

Lammi -Taskula ja Karvonen väittävät (2014, 13), että suomalaislasten enemmistö voi hyvin. Kuitenkin on olemassa myös haavoittuvassa asemassa oleva väestöryhmä, joka on tuen tarpeessa. Tähän ryhmään kuuluvat myös turvapaikanhakijalaps, joiden elämän vaihe vastaanottokeskuksessa on usein täynnä haasteita.

4 VASTAANOTTOKESKUS LAPSEN KASVUYMPÄRISTÖNÄ

4.1 Vastaanottokeskus

Vuonna 1968 allekirjoittamalla YK:n pakolaissopimuksen (Geneven pakolaissopimus), Suomi sitoutui ottamaan vastaan turvaa hakevia ihmisiä (Siirto & Laihia 2016, 113). Turvapaikkaa hakevat ihmiset pakenevat omasta kotimaastaan eri syistä. Turvapaikka myönnetään tapauksissa, joissa henkilöllä on perustelua pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi uskonnon, alkuperän, kansallisuuden, poliittisen mielipiteen tai tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen vuoksi, tai jos hänellä ei ole mahdollisuutta saada suojelua omassa maassaan (Ulkomaalaislaki 301/2004, 87§).

Turvapaikkahakemuksen jättämisen jälkeen turvapaikanhakija ohjataan vastaanottokeskukseen, josta hän saa välttämättömät sosiaali- ja terveyspalvelut sekä taloudellista tukea koko turvapaikkaprosessin aikana (Maahanmuuttovirasto 2018a). Jos turvapaikanhakija on saanut kielteisen päätöksen, hänellä on mahdollisuus valittaa siitä hallinto-oikeuteen tai korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos siihen myönnetään valituslupa. Muutoin hänen tulee poistua maasta. Positiivisen päätöksen saatuaan hakija siirtyy vastaanottokeskuksesta asumaan kuntaan. (Suoranta 2011, 20.) Turvapaikkahakemuksen käsittely kestää yleensä kuusi kuukautta, mutta tapauksesta riippuen se voi kuitenkin pitkittyä 15-21 kuukauteen (Ulkomaalaislaki 301/2004, 98a§).

Vastaanottokeskuksien toimintaa koordinoi Maahanmuuttovirasto. Perinteisesti kaikki keskukset ovat Suomen Punaisen Ristin, valtion tai kuntien ylläpitämiä. Vastaanottokeskuksiin majoitetaan maahan yksin tulleita täysikäisiä sekä perheitä. Alaikäiset sijoitetaan heille tarkoitettuihin ryhmäkoteihin ja tukiasumisyksikköihin. Muodoltaan vastaanottokeskukset voivat olla joko itsenäisiä asumisyksiköitä tai laitoksia. Itsenäisissä asumisyksiköissä turvapaikanhakijat asuvat heille vuokratuissa asunnoissa ja huolehtivat itse ruoan laittamisesta. Terveys- ja sosiaalipalveluita sekä neuvontaa ja ohjausta he tulevat hakemaan toimistolta, joka sijaitsee asumistiloista erikseen. Laitosmuotoiset keskukset tarjoavat asiakkaille valmista ruokaa ja niissä asumistilat, ruokailu sekä toimisto palveluineen ovat yleensä yhden katon alla. (Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus 2019.)

Turvapaikanhakija ei saa itse valita paikkaa, vaan hänet ohjataan siihen keskukseen, missä on tilaa (Suoranta 2011, 13). Kuitenkin ihmisten majoitus keskuksissa tapahtuu heidän ikänsä, sukupuolensa sekä mahdolliset kansalaisuudet ja erityistilanteet, kuten esimerkiksi terveyteen liittyvät asiat huomioon ottaen. Perheenjäsenet majoitetaan yhteiseen tilaan, mikäli he itse haluavat asua yhdessä. (Maahanmuuttovirasto 2018a).

Turvapaikkaprosessin käsittelyn odottaminen on turvapaikanhakijalle vaikea elämänvaihe. Muuttaminen uuteen paikkaan on aina suuri elämänmuutos, varsinkin ihmisen joutuessa täysin vieraaseen maahan, jossa on uusi kulttuuri ja tavat, mentaliteetti, uskonto, sosiaaliset ja poliittiset rakenteet sekä lainsäädäntö jne. Tämä usein johtaa ihmisen marginaaliin asemaan. (Mielenterveysseura 2018a.) Lisäksi turvapaikanhakijalla on taustallaan elämä, sekä surulliset kokemukset kotimaassaan, joiden vuoksi hän joutui pakenemaan ja hakemaan suojelua toisesta valtiosta. Myös matka Suomeen saattaa olla monimutkainen ja täynnä haasteita. Turvapaikanhakija on vasta puolimatassa, kun hänet majoitetaan vastaanottokeskukseen odottamaan päätöstä. Edessä on vielä pitkä odottaminen ja epä-tietoisuus siitä, jääkö hän Suomeen vai joutuuko takaisin kotimaahan. (Maahanmuuttovirasto 2018d.)

Suoranta (2011, 42-43) omien havaintojensa ja vastaanottokeskusten asiakkaiden kertomuksien mukaan toteaa, että turvapaikanhakijat elävät keskuksissa välitilassa ja -ajalla: eivät enää omassa kotimaassaan eivätkä vielä uudessa maassakaan. Suomessa turvapaikanhakijat ovat ilman minkäänlaista sosiaalista tai poliittista asemaa. Tämän lisäksi keskuksessa asuva yhteisö, joka koostuu monista erilaisista ihmisistä, kielistä ja kulttuurista, tuo tietyt haasteet keskuksessa elämiselle.

Suomen mielenterveysseuran mukaan maahanmuutto etenee prosessina ja se on aina yksilöllinen kokemus. Uuteen maahan saapuminen on usein myönteistä, täynnä toivoa ja uusia odotuksia. Ihminen ei huomaa kulttuurin erilaisuutta, ja on helpottunut sekä kiitollinen. Usein maahanmuuttaja ei tässä vaiheessa vielä huomaa elämäänsä liittyviä haasteita. Hänen odotuksensa ja toiveensa ovat usein epärealistisia. Seuraavassa vaiheessa, jolloin ihminen on ollut maassa pidempään, hän törmää erilaisiin haasteisiin. Yleensä hän tuntee tässä vaiheessa yksinäisyyttä ja pettymystä. Seuraavaksi ihmiselle voi tulla voimakkaita psyykkisiä reaktioita ja tunteita. Ihminen törmää vaikeuksiin kaikkialla: sopivaa työtä ei löydy, yhteinen kieli ja sosiaaliverkosto puuttuvat ja hänellä voi olla raha- sekä asumongelmia. Tässä vaiheessa yleisimmät reaktiot ovat väsymys ja turhautuminen, unettomuus, päänsärky sekä pelokkuus jne. Lopulta tulevaisuus alkaa näyttää positiivisemmalta ja ihminen uskoo omiin mahdollisuuksiinsa. Hän osaa hallita kahta kulttuuria ja toimia niissä. Silloin voidaan sanoa, että ihminen on sopeutunut. (Mielenterveysseura 2018a.)

Turvapaikanhakijan maahanmuuttoprosessi juuttuu usein vaiheeseen, jolloin voimakkaat reaktiot ja negatiiviset tunteet ilmaantuvat. Juuttuminen tapahtuu siitä syystä, että epävarma tilanne ja hämärä kuva tulevaisuudesta eivät anna mahdollisuutta suunnitella omaa elämää. Omien havaintojeni mukaan monet keskuksen asukkaat eivät ole motivoituneita, esimerkiksi, opiskelemaan suomen kieltä, koska eivät ole varmoja, jäävätkö he asumaan

Suomeen vai joutuvatko takaisin kotimaahan. Yleisimmät tunteet, joita keskuksen asukkailla havaitaan, ovat väsymys, voimattomuus, turhautuminen, unettomuus, somaattiset oireet kuten päänsärky ja vatsakivut, pelokkuus, ärtymys ja joskus aggressiivisuus. Surullisinta on se, että tämä vaihe voi kestää monta kuukautta tai jopa vuosia, mikä voi vaikeuttaa ja hidastaa asukkaan integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja lisätä mielenterveysongelmia. (THL - blogi 2019.)

Rönkkömäen (2018, 9) mukaan aktiivisesta integroitumisesta ja kotoutumisesta voidaan mahdollisesti puhua vain silloin, kun asukkaalla on oleskelulupa ja oikeus muuttaa asumaan kuntaan. Silloin ihmiselle muodostuu hänen elämänsä koskevat odotukset ja tavoitteet, joiden toteutumiselle hänellä on kaikki työkalut ja motivaatio. Tämä välivaihe, jolloin turvapaikanhakija joutuu asumaan vastaanottokeskuksessa tietämättä tulevaisuudesta, on todella haastavaa aikaa, mikä voi vahingoittaa ihmisen terveyttä, fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia, ja minkä seurauksia voidaan havaita vielä pitkänkin aikaa. Rönkkömäki myös toteaa, että kotouttaminen ja kotoutuminen ei kuulu vastaanottokeskuksessa oleskeluaikaan, vaan niistä puhutaan yleensä vasta oleskeluluvan saamisen jälkeen.

4.2 Lapsi turvapaikanhakijana

Turvapaikanhakijalapset saapuvat maahan joko oman perheensä kanssa tai yksin. Monet heistä ovat kohdanneet sodasta tai muista tilanteista johtuvia vaikeuksia. Pakeneminen omasta maasta, ystävien ja sukulaisten jättäminen sekä raskaat pakomatkat traumatisoivat niin aikuisia että lapsia. Äkillinen ja negatiivinen muutos elämässä voi aiheuttaa lapselle pelkoa, masennusta, keskittymiskyvyttömyyttä ja ahdistusta. (Karlsson & Karimäki 2012, 286.)

Väestöntutkimuslaitoksen erikoistutkija Säävälä, joka on tutkinut maahan muuttaneiden lasten hyvinvointia oppilashuollossa, toteaa, että eri maista Suomeen tulleet lapset joutuvat heti haavoittuvaan asemaan. Maahanmuutto tuo tietyt haasteet, kuten uuden kielen oppiminen ja kulttuurin omaksuminen, uusien sosiaalisten verkkojen luominen ja uuteen ympäristöön sopeutuminen. Tämä prosessi on yleensä pitkäkestoinen ja voi aiheuttaa lapsille mahdollisista ennakkoluuloista ja syrjinnästä johtuvaa stressiä. Säävälän mukaan jatkuvat kielteiset kokemukset, kiusaaminen ja koettu syrjintä heikentävät lasten hyvinvointia ja lisäävät mielenterveysongelmien riskiä. (Säävälä 2012, 7.) Laatikainen kumppaneineen myös korostaa ulkomailla syntyneiden lasten haasteita monella elämänalueella. He toteavat, että muutto toiseen maahan on erityisen stressaavaa niille, jotka ovat pakenevat

kotimaasta ja joiden kulttuuri eroaa merkittävästi Suomen kulttuurista ja elämäntavoista. (Laatikainen, Säävälä, Wikström, Haikkola, Malin & Alitolppa-Niitamo 2013, 226.)

Turvapaikanhakijalapsen kuuluvat marginaaliseen ryhmään, joka usein kokee juridista, kulttuurista, sosiaalista sekä poliittista syrjintää. Sosiaali- ja terveyspalvelut sekä hyvinvointiin liittyvät etuudet myös ovat rajoitettuja turvapaikanhakemuksen käsittelyn aikana. Lisäksi elämään vastaanottokeskuksessa liittyy paljon haasteita, joihin vanhempien voimavarat eivät aina riitä. Esimerkiksi, kielteisen päätöksen saaminen on järkytys koko perheelle, mikä voi johtaa vanhempien masentumiseen ja kyvyttömyyteen hoitaa itseänsä ja lapsiaan. (Lähtenmäki 2013, 8.)

Yksin maahan tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ovat erittäin haavoittuvassa asemassa. Traumaattisen kokemuksen lisäksi he kokevat yksinäisyyttä ja eristyneisyyttä vielä enemmän kuin lapset, jotka ovat saapuneet maahan perheensä kanssa. Odotusvaihe on vielä raskaampi heille, sillä vieressä ei ole vanhempaa, joka olisi tukena ja turvana. Lapsen edustaja, joka nimetään lapselle prosessin aikana ja joka seuraa ja valvoo lapsen etua, saattaa vaihtua. Myös asumisyksikön työntekijöiden vaihtelu saa aikaan usein vieraita tunteita. Näin ollen alaikäisen lapsen on yritettävä selviytyä kaikista vaikeuksista yksin, ilman läheisten tukea. (Kauko 2018, 154-160.)

Lähtenmäki (2013, 123) omassa tutkimuksessaan, jossa hän tutkii turvapaikanhakijalapsen koettua arkea, toteaa, että vaikea tilanne perheessä heijastuu myös lapsen hyvinvointiin ja voi näkyä lapsen arjessa eri tavoin. On tärkeää tarttua tilanteeseen ajoissa ja tehdä yhteistyötä muiden lapsen asioita hoitavien tahojen kanssa, jotta lapsen vointi ei romahdtaisi. Myös Lähtenmäki (2013, 169-170) toteaa, että lapsen huoltajan psyykinen vointi vaikuttaa suoraan lapsenkin vointiin, kuitenkin eri tavoin. Jotkut lapset yrittävät olla tukena vanhemmilleen ottamalla vastuuta, esimerkiksi sisaruksien hoidosta ja muista kotitehtävistä. Osa lapsista taas päinvastoin välttelee vanhempiaan, sillä heidän epävakaa ja outo käytöksensä pelottaa. Lähtenmäen (2012, 317) mukaan kotimaassa sekä turvapaikan odotusaikana saadut traumaattiset kokemukset eivät kuitenkaan aina aiheuta lapsille pysyviä traumoja tai vaikeutta elämää tulevaisuudessa. Monet lapset pysyvät onnellisina tai ainakin tyytyväisinä kaikista haasteista huolimatta. Tässä tapauksessa Lähtenmäki kuitenkin korostaa lapsen kuulluksi tulemisen tärkeyttä.

Turvapaikanhakijalasten määrään Suomessa vaikuttaa maailman sota- ja kriisitilanne. Kansainvälisen lapsen oikeudet -sopimuksen mukaan lasta on kohdeltava lapsena ja turvattava hänelle kaikki lapsia koskevat oikeudet riippumatta siitä, tuleeko hän yksin tai perheensä kanssa. (Siirto & Laihia 2016, 130-131.) Kuitenkin Bloigu (2014, 131) on sitä

mieltä, että lasten edut eivät toteudu sopimuksen mukaisesti varsinkaan silloin, kun kyseessä ovat yksin maahan saapuneet, alaikäiset turvapaikanhakijat.

Kansainvälisissä sopimuksissa sekä ulkomaalaislaissa on korostettu, että lapsen etujen toteutumiseen sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä on kiinnitettävä erityistä huomiota lainsäädännössä, turvapaikkakäytännöissä sekä päätöksenteossa. Myös lapsen mielipiteet on kuultava ja otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Kuitenkin Förbomin (2014, 121-126) mukaan yksin tai perheensä kanssa Suomeen tulleiden turvapaikanhakijalasten etuja ei aina tueta riittävästi. Käytännössä Maahanmuuttoviraston päätöksissä ei ole riittävästi perusteluja, eikä selvitystä lapsen eduista tehdystä arvioinnista. Myös lastenpsykiatri Sinkkonen on sitä mieltä, että turvapaikanhakijalasten tilanne pitää selvittää objektiivisesti, ei osana vanhempien näkökulmaa.

Turvapaikkaprosessia toteuttavista viranomaisista ja virallisista organisaatioista, niiden määräyksistä ja niiden toimeenpanosta sekä toiminnasta kokonaisuudessaan riippuvat turvapaikanhakijalasten elinolosuhteet ja hyvinvointi. Tämän lisäksi elämään vastaanotto-keskuksessa vaikuttavat myös sosiaali- ja tukiverkostot, jotka ovat tärkeä osa lapsen hyvinvointia. Koulu, perhe, ystävät sekä muut tahot, joiden kanssa he ovat jatkuvasti tekemisissä, auttavat lasta selviämään turvapaikanhakuprosessiin liittyvistä haasteista. (Lähteenmäki 2013, 128.)

5 LAPSET PUHEEKSI – MENETELMÄ

5.1 Lapset puheeksi - menetelmän kehityshistoria

Lastensuojelulaki velvoittaa vanhemman turvaamaan lapselle suotuisan kehityksen ja tasapainoisen hyvinvoinnin. Laissa myös sanotaan, että viranomaisten pitää tukea vanhempia kasvatustehtävissä ja tarvittaessa tarjota apua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 2§.) Perheiden ja lapsen arjen tukemiseen on kehitetty paljon erilaisia menetelmiä, jotka auttavat etsimään ja vahvistamaan perheen omia voimavaroja, joilla pyritään parantamaan perheen arjen sujuvuutta. Lapset puheeksi – menetelmä on yksi työmenetelmistä, jonka päätavoitteena on lapsen/ nuoren arkipäivän sujuminen kotona sekä muissa kasvuympäristöissä, joissa lapsi toimii. (Mielenterveystalo 2018.)

Vanhempien hyvinvoinnin merkitys lapsille ja koko perheelle alettiin ymmärtää 1970-1980 - luvuilla. Vuonna 1996 Tytti Solantaus toi Suomeen amerikkalaisen professorin Beardsleen kehittämän perheintervention, jonka tarkoituksena oli perheiden ja lasten hyvinvoinnin edistäminen sekä ongelmien ehkäiseminen yli sukupolvien. Suomessa vuonna 2001 käynnistetyn Toimiva Lapsi & perhe -hankkeen tavoitteena oli ehkäistä lasten häiriöitä sekä sukupolvien yli siirtyviä ongelmia tuottamalla käytäntöön näyttöön perustuvia menetelmiä. Vuonna 2014 hankkeen toiminta siirtyi Stakesista/THL:sta Suomen Mielenterveysseuraan. Vuosien aikana on tehty paljon työtä, joka on edesauttanut hankkeen etenemistä ja sen laajenemista. Tuloksena on Toimiva lapsi & perhe - työmalli, jonka alaisena on Lapset puheeksi - menetelmä. (Solantaus & Niemelä 2016, 22.)

Lapset puheeksi - menetelmä kehitettiin ensin terveydenhuollossa käytettäväksi ja sen tarkoitus oli auttaa psyykkisesti sairasta vanhempaa tukemaan lapsen hyvinvointia. Nykyään menetelmää käytetään laajasti sosiaali- ja terveystalouksissa, varhaiskasvatuksessa ja vankiloissa. (Solantaus 2019, 3.) Lapset puheeksi - menetelmä on saanut kansainvälisen tunnustuksen, ja sitä käytetään myös muissa maissa kuten Australiassa, Ruotsissa, Italiassa ja Kreikassa. Menetelmä on työn alla Japanissa, Norjassa, Sveitsissä ja Virossa. (Mielenterveysseura 2018.) Vuonna 2014 Lapset puheeksi - menetelmä oli esitelty Venäjällä, Petroskoin pedagogisella foorumilla. Siellä oli yhteensä 107 ihmistä, joista 98% läsnäolijoista totesi, että saadut tiedot olivat erittäin mielenkiintoisia, mutta menetelmä vaatii tarkempaa tutkimusta ja soveltamista yhteistyössä vanhempien kanssa lapsen edut huomioiden. (KPOO Возрождение 2014.) Australian mielenterveystutkimushankkeen mukaan Lapset puheeksi - menetelmän vaikutus on suuri, vanhemman sairastuessa. Tuloksien mukaan Lapset puheeksi - keskustelut auttavat vanhempaa ymmärtämään lasta

paremmin, olemaan enemmän tietoinen siitä, kuinka sairaus voi vaikuttaa vanhemmuuteen ja miksi on tärkeää puhua asiasta lapselle. (Goodyear 2016, 15.)

5.2 Lapset puheeksi – menetelmän rakenne

Lapset puheeksi - menetelmällä pyritään ensisijaisesti etsimään ja tukemaan perheen suojaavia tekijöitä, vahvuuksia ja mahdollisuuksia. Vahvuuksien etsiminen ja niiden vahvistaminen on tärkein tehtävä koko prosessissa. Kuitenkin myös haavoittuvuuksista puhutaan avoimesti ja rakentavasti. Vahvuudet ja haavoittuvuudet ovat menetelmän keskeiset käsitteet. Lapsen vahvuudella tarkoitetaan asioita, jotka sujuvat tavanomaisesti. Haavoittuvuudet taas ovat asioita, jotka aiheuttavat vaikeuksia/ ongelmia lapsen kasvuun ja hyvinvoinnille tai joista voi tulla ongelmia tulevaisuudessa. (Solantaus 2019, 4.)

Menetelmässä tuodaan myös esiin pärjäävyyden ja yhteisen ymmärryksen käsitteet. Pärjäävyys tarkoittaa sitä, että huolimatta perheessä olevista vaikeuksista tai haasteista, asiat kuitenkin kokonaisuudessaan sujuvat. Pärjäävyyttä katsotaan prosessiksi, joka syntyy ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksessa. (Solantaus & Niemelä 2016, 24.) Yhteinen ymmärrys tarkoittaa sitä, että vanhemmat ja lapsi ymmärtävät toisiaan. Yhteinen ymmärrys on hyvin tärkeä elementti perhesuhteissa, erityisesti silloin, kun perheellä on vaikeuksia tai ongelmia. (Solantaus 2018, 23.)

Työskentely perustuu yksityiskohtaisiin keskusteluihin vanhemman/ vanhempien kanssa, joita on keskimäärin kaksi. Ensimmäisen keskustelun tarkoituksena on kartoittaa lapsen arkea eri kasvatusympäristöissä ja yhdessä vanhempien kanssa löytää vahvuudet sekä haavoittuvuudet. Keskustelu rakentuu kehitysvaihekohtaisiin lokikirjoihin, joiden teemat auttavat sekä työntekijää että vanhempia käsittelemään keskusteluun liittyviä asioita. Toisessa tapaamisessa vanhempien ja lapsen kanssa mietitään, miten vahvuuksia voitaisiin vahvistaa ja miten haavoittuvuuksien kanssa tulisi toimia. Näistä laaditaan toimintasuunnitelma, josta konkreettiset toimenpiteet näkyvät. (Solantaus & Niemelä 2016, 25-26.)

Jos keskustelujen aikana syntyy huoli lapsesta, perheelle ehdotetaan toista vaihetta – Lapset puheeksi - neuvonpitoa, johon osallistuu perheen verkosto sekä tarvittaessa muiden palvelujen edustajat. Työskentelyyn kuuluu myös lapsen kehityksen ja elämäntilanteen kartoitus sekä jatkotoimenpiteiden arviointi. Lapset puheeksi - neuvonpito pohjautuu aina Lapset puheeksi - keskusteluihin. Vahvuuksista ja haavoittuvuuksista on tärkeää valita ne, jotka ovat lapsen kannalta keskeisiä ja pystyvät parhaiten tukemaan lapsen asioita. (Solantaus 2019, 17-21.) Neuvonpidon lopussa tehdään muistio, johon kirjataan tietoja siitä, mitä Lapset puheeksi - neuvonpidon osallistujien tulee konkreettisesti tehdä

ennen seuraavaa tapaamista (Söderblom 2018, 6). Seurantaneuvonpidon tapaamisen tarkoituksena on kartoittaa tilannetta: mikä on tehty, jäi tekemättä ja mitä jatkossa tehdään (Solantaus & Niemelä 2016, 29).

Lapsen osallistuminen keskusteluihin on tapauskohtainen. Siitä kannattaa aina sopia sekä vanhempien että lapsen kanssa. Parasta on, kun lapsi otetaan mukaan toisessa keskustelussa. Silloin lapsella on aktiivinen rooli oman mielipiteen esiintuomisessa. Kaikkien perheen jäsenten osallistuminen Lapset puheeksi - prosessiin on edellytys yhteisymmärryksen syntymiseen. Toisaalta sekä aikuisen, että lapsen osallistuminen keskusteluihin perustuu vapaaehtoisuuteen. (Solantaus & Niemelä 2016, 26.)

Työskennellessä perheiden kanssa Solantaus ja Niemelä korostavat vanhemman/ vanhempien asiantuntijuutta, jota kannattaa kunnioittaa ja pitää arvossa koko Lapset puheeksi - prosessin aikana. Juurikin perhe tietää parhaiten itseensä ja omaan perheeseen liittyvistä asioista. Työntekijä on vain avustajan, ei päätöksentekijän roolissa. Työntekijä voi antaa perheelle tietoja ja vaihtoehtoja, mutta perhe päättää itse, mitä se ottaa käyttöön. Solantaus & Niemelä toteavat, että huolimatta ongelmista vanhemmilla on silti huoli lapsesta ja hänen hyvinvoinnistaan. Vanhemmat lähtevät mielellään yhteistyöhön, mikäli heidän tilannettaan ymmärretään ja asiantuntemusta kunnioitetaan. Lapset puheeksi - työskentelyn tarkoituksena on auttaa ensisijaisesti vanhempaa löytämään keinoja ja voimavaroja tukea omaa lastaan. (Solantus & Niemelä 2016, 22-23.) Mahdollisuus keskustella avoimesti perheessä, sekä tieto ja ymmärrys mahdollisista vanhemman ongelmista suojaa lasta riskitekijöiltä. Solantauksen mukaan puhumattomuus ja lapsen tietämättömyys voi vieraannuttaa lasta ja vanhempaa toisistaan. Puhuminen ja ymmärrys myös auttavat luomaan toimivan suhteen perheessä ja tukemaan lapsen hyvinvointia kriisitilanteissa. (Solantaus 2019, 5.)

Lapset puheeksi - menetelmän käyttöönotto on saanut monenlaisia palautteita eri palveluissa. Korpijärven (2018, 72) tutkimuksen tuloksien mukaan Lapset puheeksi - menetelmä on työkalu, jolla pyritään puuttumaan varhaisessa vaiheessa lapsen/ nuorten vointiin ja sillä ennaltaehkäisemään lapsen/nuoren syrjäytymistä eri kasvatusympäristöissä. Jokinen (2012, 52-53) tutkiessa lastensuojelun työntekijöiden kokemukset Lapset puheeksi - menetelmästä korostaa työntekijöiden myönteistä asennetta menetelmää kohtaan. Jokisen mukaan menetelmän käyttö sijaishuollossa antaa ensisijaisesti mahdollisuuden kaikille prosessin osallistujille saada paremman ymmärryksen omista asioista sekä löytää voimavaroja, jotka tarvitaan muutosprosessin käynnistämistä varten. Menetelmän hyödynnettävyyttä korostaa myös omassa tutkimuksessa Pitkänen (2016, 17), jonka tutkimus liittyy vankien kokemuksiin Lapset puheeksi - menetelmästä. Tutkimuksessa tuli

tärkeänä asiana mahdollisuus tulla kuulluksi, mikä tukee ja parantaa perheen yhteistä ymmärrystä sekä edistää suhteita perheen sisällä.

5.3 Lapset puheeksi – menetelmä osana Lammin vastaanottokeskuksen perhetyötä

Sosiaalihuoltolain mukaan perhetyöllä tuetaan asiakasta ja hänen perhettänsä silloin, kun on tarvetta vahvistaa voimavaroja sekä parantaa vuorovaikutusta. Perhetyön tavoitteena on turvata lapsen tai nuoren terveyttä ja hänen suotuisaa kasvuaan. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 18§.) Muodoltaan perhetyö voi olla terapeutista, asiakasperheen kotona tehtävää, kohdennettua tai tehostettua perhetyötä, tai perhekuntoutusta kodin ulkopuolella. Perhetyöllä voidaan täydentää muita palveluita, auttaa yksittäisen ongelman ratkaisussa, auttaa perheen arjen sujumisessa, olla perheen tukena tehokkaana työvälineenä vaikeissa tilanteissa sekä toimia kriisiapuna. (Ihalainen & Kettunen 2016, 57-58.)

Perhetyö on prosessi, jonka kesto on rajattu ja jolla on aina alku ja loppu. Perheen tilanteen arviointi tapahtuu koko prosessin aikana ja sitä on tärkeä dokumentoida. Perheen arjen ja näkökulmien kunnioittaminen on oleellinen osa perhetyötä. Se tapahtuu asiakaslähteisesti ottaen huomioon vanhempien oman elämän asiantuntijuutta. Ehkäisevän perhetyön toimenpiteisiin ryhdytään silloin, kun perheessä on haasteita, joiden kanssa perhe ei ole kyvykäs pärjäämään itse ja tarvitsee näin ollen ammattilaisen apua ja tukea. Yleensä perheen vanhemmat/ vanhempi itse ilmoittaa avun tarpeesta. Perhetyö tapahtuu yleensä perheen asumisympäristössä, missä työntekijä auttaa perhettä arjen sujumisessa. Silloin perhetyön päätavoitteena on ymmärtää perheen tarpeita ja yhdessä perheen kanssa etsiä sopivia ratkaisuja. (Hastrup, Hietanen-Peltola, Jahnukainen & Pelkonen 2013, 50-52.)

Ennaltaehkäisevä perhetyö on lapsiperheille mahdollisuus saada ammattilaista apua arjen pulmatilanteissa. Perhetyötä tehdään koko perheen kanssa sekä tarvittaessa vastataan myös perheenjäsenen yksilöllisiin tarpeisiin. Perhetyö on tarkoitettu perheille, joissa on lapsia, mutta tarvittaessa sitä voidaan alkaa tarjoamaan jo raskauden aikana. Perhetyön perustehtävänä on tukea vanhemmuutta, lisätä ja vahvistaa perheen voimavaroja sekä ylläpitää perheen arjen selviytymistä ja hallintaa. Tavoitteena on koko perheen hyvinvointi sekä ongelmien kasautumisen ja niiden pahenemisen ehkäiseminen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2019b.)

Tarve ennaltaehkäisevälle perhetyölle voi syntyä eri syistä. Perhetyötä, esimerkiksi, tarjotaan silloin, kun vanhemmat eivät pärjää omilla voimavaroillaan, ovat väsyneitä/ masentuneita tai tarvitsevat tukea lapsen kasvatustehtävissä. Perhettä tuetaan kriisitilanteissa,

esimerkiksi silloin, kun perhe kohtaa avioeron, kuoleman, sairastumista, taloudellisia haasteita tai joutuu muuttamaan toiseen maahan vakavista syistä. (Kallio peruspalvelukuntayhtymä 2018.)

Herrala omassa tutkimuksessaan, jossa hän on selvittänyt perhetyön toteuttamista vastaanottokeskuksissa, tuo esiin, että yhteistä perhetyön mallia kaikille Suomessa toimiville vastaanottokeskuksille ei ole kehitetty. Jokainen vastaanottokeskus kehittää ja toteuttaa perhetyötä omien mahdollisuuksiensa ja resurssiensa mukaan. Pääsääntöisesti perhetyö vastaanottokeskuksissa on ennaltaehkäisevä ja sisältää yleisiä menetelmiä, joilla tuetaan keskuksissa asuvia perheitä. (Herrala 2012, 2.)

Perhetyö Lammin vastaanottokeskuksessa on kehitetty monien vuosien aikana ottaen huomioon perheiden tarpeet ja tavoitteet. Pääsääntöisesti perhetyö keskuksessa toteutetaan ennaltaehkäisevänä. Sen tarkoituksena on turvata ja tukea keskuksessa asuvien perheiden hyvinvointia ja mahdollisesti ehkäistä ongelmien syntymistä tai niiden pahenemista. Toisena ennaltaehkäisevän perhetyön tavoitteena on lastensuojelun ja perhetyön ulkopuolisten ostopalveluiden kustannusten väheneminen. (SPR 2018a, 4.) Solantaus & Niemelä myös korostavat perhetyössä toteutettavaa ennaltaehkäisevää periaatetta ja pitävät tärkeänä, että sen avulla ehkäistään vanhempien ongelmien siirtymistä yli sukupolvien (Solantaus & Niemelä 2016, 24).

Ennaltaehkäisevä työ alkaa heti, kun perhe saapuu vastaanottokeskukseen. Ohjaajat ja sosiaalityöntekijä järjestävät perheelle alkuinfon, jossa kerrotaan keskuksen säännöistä, toiminnasta sekä sosiaali- ja terveystalviteista. Kotikäynnit ovat yksi tärkeimmistä perhetyön menetelmistä. Niiden avulla kartoitetaan huolellisesti perheen tilannetta tarpeiden ja varhaisen puuttumisen näkökulmista. Kotikäynnit auttavat tutustumaan tarkemmin perheen tilanteeseen sekä ehkäisemään mahdollisia kriisitilanteita tulevaisuudessa. (SPR 2018b.)

Kaikille perheille tarjotaan keskuksen järjestämää kerhotoimintaa, joka koostuu läksyparkista, lasten kerhosta sekä ulkoleikeistä. Lasten vanhemmat ovat aina tervetulleita mukaan. Keskus pyrkii ottamaan huomioon kaikki asiakasryhmät, esimerkiksi tarjoamalla yksinhuoltajille mahdollisuuden osallistua suomen kielen opetukseen kerran viikossa. Vastasyntyneille annetaan äitiyspakkaus sekä lapsille tarjotaan lahjoituksina saatuja vaatteita ja leluja. Yhteistyössä muiden ulkopuolisten tahojen kanssa, kuten Lammin Seurakunta, MLL, Doula, Leikkiteatteri ry jne., tarjoaa vastaanottokeskus perheille toimintaa, joka auttaa monipuolistamaan perheiden arkea keskuksessa. Eri hankkeiden avustuksella keskus järjestää perheille yhteisiä retkiä Lammin ulkopuolelle, tukee lasten harrastustoimintaa sekä järjestää lisäpalveluita erityistarpeissa oleville lapsille.

Kriisiperhetyötä tehdään silloin, kun perheestä herää huoli tai perheen tilanne kriisiytyy. Silloin perhetyötiimi, johon kuuluu perhetyöstä vastaava ohjaaja, sosiaali-ohjaaja ja terveydenhoitaja, sopivat toimenpiteistä, joista laaditaan myös asiakassuunnitelma. (SPR 2018b.)

Salo (2012, 30) omassa tutkimuksessaan - Perhe vastaanottokeskuksessa, toteaa, että odotusaikaan vastaanottokeskuksessa liittyy yleensä epävarmuutta, pelkoa, ahdistusta ja voimattomuutta. Tämä kaikki aiheuttaa ja lisää fyysisiä, henkisiä ja sosiaalisia ongelmia turvapaikanhakijoille entistä enemmän. Turvapaikanhakijan traumaattinen tausta ja hämärä kuva hänen omasta tulevaisuudestaan vie voimat ja vaikuttaa keskittymiskykyyn. Tästä syystä perhetyön tarve vastaanottokeskuksissa on viime aikoina kasvanut huomattavasti. (Siirto & Laihia 2016, 128-129.)

6 TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISMENETELMÄT JA AINEISTO

6.1 Toimintatutkimus lähestymistapana

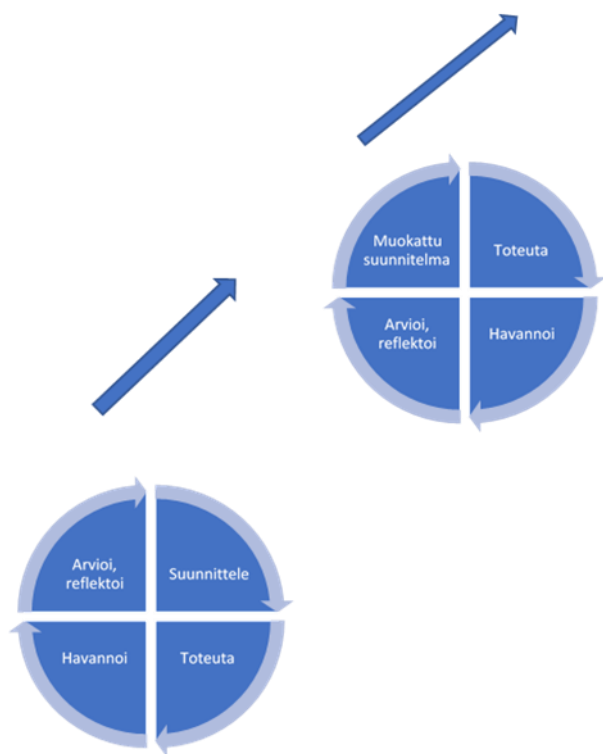
Lähestymistapoja, joiden avulla kehittämishankkeessa voidaan edetä, on monenlaisia ja niiden valinta riippuu kehittämistehtävien määrittelemisestä. Kuitenkin kehittämishankkeessa voidaan usein havainnoida useampien lähestymistapojen piirteitä. Tässä tapauksessa puhutaan lähestymistapojen päällekkäisyydestä. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 36.)

Kehittämishankkeeni tutkimukselliseksi lähestymistavaksi olen valinnut toimintatutkimuksen. Toimintatutkimuksen tavoitteena on tiedon tuottamisen lisäksi myös ihmisten tai organisaation toiminnan muutos, joka viedään käytäntöön. Tällöin kehittämisprosessi on yleensä pitkäkestoinen. (Ojasalo ym. 2015, 37.) Näin toimintatutkimuksella pyritään positiiviseen muutokseen ratkaisemalla käytännön ongelmia. Näin ollen toimintatutkimus on jatkuvaa organisaation toiminnan parantamista sekä oppimisprosessia työyhteisölle. (Kananen 2014, 11.)

Toimintatutkimus on osallistavaa tutkimusta. Se edellyttää käytännössä toimivien ihmisten aktiivista osallistumista kehittämiseen tutkimusprosessissa. Tutkimus ja toiminta toteutuvat silloin samanaikaisesti. (Kananen 2014, 11.) Yhdessä toimiminen tuo paljon etuja. Ensisijaisesti yhteisössä toimivilla ihmisillä on parempi ymmärrys toiminnan haasteista. Yhteinen toiminta on myös tehokkaampaa ratkaisujen etsimisen näkökulmasta. Myös Heikkinen korostaa toiminnallisen tutkimuksen käytännöllistä käytäntöä. Hänenkin mukaansa toiminta ja tutkimus tapahtuvat samanaikaisesti. Tällöin toiminta on sosiaalista toimintaa, mitä tarkoittaa ensisijaisesti ihmisten yhteistoiminnan kehittämistä. (Heikkinen 2010, 214-215.) Siinä voi kuitenkin esiintyä tiettyjä haasteita, jotka yleensä liittyvät osallistujien erimielisyyksiin, aikataulun suunnitteluun, kehittämistehtävien määrittelyyn tai menetelmien valintaan (Ojasalo ym. 2015, 59).

Toimintatutkimuksessa pyritään muuttamaan yhteisön toimintatapoja ja toimintatilannetta parempaan suuntaan, eli tutkimuksessa on vahvasti läsnä kiinnostus siitä, miten asioiden pitäisi olla. Toimintatutkimukselle on ominaista ongelmakeskeisyys, tutkijan ja tutkittavien yhteistyö sekä heidän aktiivinen roolinsa toimijoina. (Ojasalo ym. 2015, 58.) Toimintatutkimuksessa kehittämisprosessi tapahtuu sykleittäin. Siinä toiminta, sen havainnointi, reflektointi ja uudelleen suunnittelu seuraavat toisiaan. (Heikkinen 2010, 220.) Kuitenkin toiminnan etenemisessä on vaikeaa erottaa syklin vaiheet toisistaan, sillä ne usein lomittuvat toisiinsa. Prosessin aikana on myös mahdollista, että koko tutkimukselle merkittävä, uusi suunnanavaus alkaa kasvaa jostakin pienestä ongelmasta. Näin ollen spiraalimaiselle

prosessille on luonnollista, että siihen muodostuu uusia sivuspiraaleja, ongelmia ja kehittämistehtäviä. (Heikkinen 2010, 221-222.) Kuvio 1 kuvaa toimintatutkimuksen spiraalimaista etenemistä, missä toiminta jatkuu ensimmäisen syklin muodostamisen jälkeen uudella syklillä.

KUVIO 1. Toimintatutkimuksen spiraalimainen eteneminen (Ojasala ym. 2015, 60).

Toimintatutkimus toteutuu yleensä kvalitatiivisella, eli laadullisella lähestymistavalla. Heikkisen (2010) mukaan siinä voidaan kuitenkin käyttää myös määrällisiä menetelmiä. Myös Kananen (2014) mainitsee, että toimintatutkimuksessa voidaan käyttää erilaisia tutkimusmenetelmiä – sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia. Heikkinen (2010) korostaa, että menetelmien valinnassa tärkeää on ottaa huomioon, että toimintatutkimus on osallistava tutkimus, joten myös menetelmien on oltava osallistavia. Tärkeimmät toimintatutkimuksen elementit ovat toiminnan kehittäminen eli muutos, yhteistoiminta, tutkimus ja tutkijan mukanaolo (Kananen 2014, 14).

6.2 Aineistonkeruumenetelmät

Aineistonkeruumenetelmien suunnittelu on mahdollista silloin, kun kehittämisen tavoite, tehtävä ja lähestymistapa on pohdittu ja määritelty. Ojasalo suosittelee tutkimuksessa käytettävän erilaisia menetelmiä. Näin yhdistämällä eri aineistonkeruumenetelmiä voidaan saavuttaa riittävän kattava kuva tutkittavasta ilmiöstä. Sen lisäksi useampien menetelmien käyttö lisää tutkimuksen luotettavuutta. Laadukkaiden menetelmien käyttö tutkimuksessa kerää tutkittavasta kohteesta paljon tietoja, mikä antaa mahdollisuuden ymmärtää ilmiötä paremmin ja kokonaisvaltaisemmin. (Ojasalo ym. 2015, 104-105.)

Laadullisen tutkimuksen aineistoa voidaan kerätä monella eri tavalla. Ainakin yleisin tapa laadulliselle tutkimukselle on eri tyyppisiä haastatteluja, jotka voivat olla muodoltaan loma-ke-, teema- tai avoin haastattelu. Haastattelua voidaan toteuttaa yksilöhaastatteluna tai tutkimuksen tavoitteista, riippuen myös pari- tai ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelua käytetään työelämän kehittämishankkeissa, joiden tavoitteena on yhteisten toimintatapojen luominen. Silloin aineiston keruumenetelmänä voi hyödyntää aivoriihtä, työpajaa tai muita toiminnallisia aineistokeruumenetelmiä. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeä lisätä tutkittavien ymmärrystä asiasta ja vaikuttaa myönteisesti ajattelu- ja toimintatapoihin myös tutkimustilanteen jälkeen. Laadullisen tutkimusmenetelmän tutkimusaineistotkin voivat olla hyvin erilaisia: ihmisen puhe, esineet, kirjeet, päiväkirjat, valokuvat, mainokset ja monet muut. (Vilkkä 2015, 122-125.)

Tähän kehittämishankkeeseen aineistonkeruumenetelmiksi valikoituivat strukturoitu kysely ja sen tuloksiin pohjautuva työpaja. Kysely laadittiin Lammin vastaanottokeskuksessa asuville perheille, joiden kanssa käytiin läpi Lapset puheeksi - keskusteluja. Työpaja suunniteltiin Lammin vastaanottokeskuksen työntekijöille kyselyn tuloksia hyödyntäen.

6.2.1 Kysely

Kysely ja haastattelu ovat tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät. Kyselyä käytetään usein monenlaisten ilmiöiden tutkimusta varten, mutta perusvaatimuksena sen käytölle on riittävä aiempi tieto tutkittavasta kohteesta. Kyselyn avulla voidaan kerätä laajaa ja syvällistä tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Sen lisäksi kysely on nopea ja tehokas menetelmä verrattuna muihin menetelmiin. Tämän menetelmän käytössä on kuitenkin myös omat negatiiviset puolensa. Kyselyn avulla saatu tieto voi olla pinnallista sekä huonosti yleistettävää. (Ojasalo ym. 2015, 121.)

On olemassa monta eri tapaa toteuttaa kyselyitä. Kyselyn muodon valinta riippuu tarkoituksesta ja kohderyhmästä. (Valli 2010, 103.) Yleisimmät ovat postitse lähetettäviä sekä internetissä täytettäviä kyselyitä, jotka eivät vaadi haastattelijan läsnäoloa. Kysely on myös mahdollista suorittaa puhelimitse tai kasvokkain täyttämällä lomake vastaajan puolesta. Valitessa omalle tutkimukselle sopivinta menetelmää, kannattaa pohtia, millaiset tekijät voivat vaikuttaa vastauksiin, aineistokeruun liittyviin kustannuksiin ja tutkimuksen tuloksien luotettavuuteen. (Ojasalo ym. 2015, 121.)

Kyselylomaketta suunniteltaessa tutkijan pitää ensin varmistaa, että kehittämistyön tavoitteet ovat tarkasti ja lopullisesti asetettuja, jotta kyselyn avulla saadut vastaukset olisivat tavoitteiden mukaisia. Kyselylomakkeeseen laitetaan vain ne kysymykset, jotka tarvitaan tavoitteiden saavuttamiseksi. Lomakkeen pituuteen ja ulkoasuun kannattaa myös kiinnittää huomiota. Ojasalo ym. suosittelee, että tarvittava vastausaika ei ylittäisi 20 minuuttia. Liian pitkä lomake voi vaikuttaa vastaamishaluun. Kysymyksien asettelussa tutkijan on pyrittävä siihen, että kysymykset ovat yksinkertaisia, lyhyitä ja ymmärrettäviä vastaajalle, mutta samaan aikaan kattavia kehittämistehtävän kannalta. Sitä varten kysymyksien laadinnassa tarvitaan tarkoituksenmukaista ja täsmällistä kieltä. (Ojasalo ym. 2015, 129-130.)

Kyselylomake voi sisältää monivalintakysymykset, avoimet tai sekamuotoiset kysymykset. Monivalintakysymyksissä, joilla tavoitellaan vertailukelpoisuutta, vastaajalle tarjotaan valmiit vastausvaihtoehdot. Avoimilla kysymyksillä tutkija toivoo saada vastaajilta spontaaneja mielipiteitä. Sekamuotoiset kysymykset, joissa on sekä osa vastausvaihtoehdoista että yksi tai useampi avoin kysymys, käytetään silloin, kun kaikkia vastausvaihtoehtoja ei tunneta. (Vilkka 2015, 106.)

Tutkimuksessa, jossa käytetään kyselylomaketta, vastaaja yleensä itse lukee ja vastaa kirjallisesti kysymyksiin. Sellainen aineistonkeruutapa sopii parhaiten suurelle joukolle tai kun käsitellään arkaluontoisia asioita. Kasvokkain tehty kysely toimii parhaiten ja sitä on mahdollista toteuttaa silloin, kun tutkittava joukko on rajattu eikä tutkimusongelma ole laaja. Usein kasvokkain tehty kysely vaatii enemmän työvoimaa, aikaa ja resursseja. (Vilkka 2015, 94-96.)

Vallin mukaan haastavinta tutkijalle on kysymysten muotoileminen. Tärkeää on se, että vastaaja ymmärtäisi kysymyksiä samalla tavalla kuin tutkija, jotta tulokset eivät vääristyisi. Ensisijaisesti kysymyksien pitäisi vastata tutkimuksen tavoitteisiin ja tutkimusongelmiin. Myös rakentaessa kysymyksiä kannattaa huomioida sanamuotoa ja kysymysten pituutta. (Valli 2010, 104.)

Ennen kyselylomakkeen levittämistä se olisi hyvä testata ja tarvittaessa täydentää tai muuttaa kysymyksiä. Tässä tapauksessa lomake on suositeltavaa antaa tarkistettavaksi tutkimuksen ohjaajalle. Tämän lisäksi lomake kannattaa täyttää itse ja tarjota koevastaajajoukolle vastattavaksi. (Ojasalo ym. 2015, 132-133.) Vilkan mukaan, lomakkeen pelkistämisen täyttäminen ei voi auttaa arvioimaan lomakkeen kysymyksien selkeyttä tai vastausvaihtoehtojen toimivuutta. Lomakkeen arvioinnin on oltava kriittinen. Sillä varmistetaan kysymysten yksiselitteisyys, vastauksien toimivuus, lomakkeen pituus sekä vastaamisajan kohtuullisuus. Arvioinnin jälkeen lomakkeeseen voidaan vielä tehdä tarpeen mukaan viimeiset muutokset. (Vilkka 2015, 107-108.)

Jotta kyselytutkimus onnistuisi mahdollisimman hyvin, vastaajalle kannattaa suunnitella ja laatia saatekirje. Saatekirjeen tarkoituksena on herättää vastaajan luottamus ja motivoida vastaamaan kysymyksiin. Saatekirje sisältää tietoa tutkimuksesta sekä kyselyn sisällöstä ja toteuttamisesta. Sen perusteella vastaaja voi päättää, osallistuuko hän tutkimukseen vai ei. (Ojasalo ym. 2015, 133.)

6.2.2 Työpaja

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on saada ihmisen omat kuvaukset koetusta todellisuudesta, joita ihminen pitää itselleen merkityksellisinä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineistoa voidaan kerätä monella eri tavalla käyttäen esineitä, puhetta sekä kuva- ja tekstiaineistoja. Yleisin laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä on haastattelu, joka toteutetaan lomake-, teema- tai avoimella haastattelulla. Työelämään liittyvissä kehittämishankkeissa käytetään myös ryhmähaastattelua, jonka tavoitteena on löytää yhteistä kieltä ja ymmärtämistä sekä luoda toimintatapoja ja keskusteluja. Osallistujilla on oltava vaikutus tarkasteltavaan asiaan sekä valmius muutoksien saamiseen. Aineiston keruutapoina voidaan valita tässä tapauksessa työpaja, jos tavoitteena ryhmähaastattelussa on oppia jotain yhdessä sekä lisätä ymmärrystä asiasta. (Vilkka 2015, 118-125.)

Työpaja toiminnallisena menetelmänä antaa jokaiselle mahdollisuuden vaikuttaa omalla tavallaan, omasta ammatillisesta näkökulmastaan muutosta vaativaan tilanteeseen sekä olla aktiivisen osallistujan roolissa. Työpajaan osallistuja jakaa omia kokemuksiaan sekä oppii asiasta muilta, mikä on motivoivaa ja innostavaa. Työpajassa käytettävän menetelmän valintaan vaikuttaa ensisijaisesti asetetut tavoitteet sekä myös osallistujien määrä, käytössä oleva tila, aika ja muut resurssit. (Alaniska & Ahonen 2019, 3.)

Toiminnalliset menetelmät voidaan lyhyesti määritellä menetelmiksi, joissa toimitaan keskustelun sijasta tai sen ohella, eli enemmän toimintaa ja vähemmän sanoja. Toiminnallisten menetelmien lähtökohtana on ajatus siitä, että ihminen on oman elämänsä paras asiantuntija, joka kykenee itse tunnistamaan voimavaransa ja kehittämisen kohteensa sekä on kyvykäs itse ratkaisemaan ongelmat omin voimin. (Heiskanen & Hiisijärvi 2018.) Sen lisäksi toiminnallisissa menetelmissä läsnä olevat tunteet edistävät ihmisen sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia sekä auttavat syventämään itsetuntemusta (Stahlberg 2016, 27).

Toiminnallisten menetelmien käyttäminen aineistonkeruumenetelmänä auttaa aktivoimaan työyhteisön luovuutta. Luovuus osana kehittämistoimintaa saa aikaan luovia ratkaisuja, jotka ovat uusia ja vastaavat tarkoitukseen. Luovuus kehittämistoiminnassa edellyttää luovaa tiimityötä, jota tuetaan demokraattisella ja kunnioittavalla johtamisella sekä työkulttuurilla. Työympäristöllä on suuri merkitys luovuudelle kehittämistoiminnassa. Se voi joko mahdollistaa luovuuden tai tuhota/ rajoittaa luovuutta. Monialaisuus voi aikaansaada tiettyjä etuja tiimiluovuudelle, kuten tehokkuutta ongelmien ratkaisemiseen sekä mahdollisuuksia ratkaisujen löytämiseen nopeammin. Kuitenkin tähänkin liittyvät tietyt haasteet, kuten yhteisen ajan löytäminen, eri toimijoiden viestinnän ymmärtäminen, motivaatio ja yhteistoiminta. (Hyppönen & Kälviäinen, 2018.)

Luovuus kohdistettiin aikaisemmin poikkeusyksilöiden kykyyn, mutta nykyään sitä katsotaan jokaisen ihmisen ominaisuudeksi. Luovuuden käsitteelle on annettu paljon määritelmiä, mutta niistä kaikista löytyy yhteinen tarkoitus – uuden etsimistä ja luomista. Luovuus yleensä kohdistetaan yksilöön, mutta joidenkin ongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan yhteistyötä. Silloin puhutaan yhteistoiminnallisesta luovuudesta. (Hyppönen & Kälviäinen, 2018.)

6.3 Aineiston analyysimenetelmä

Sisällönanalyysi on yleisin analyysimenetelmä, jota voidaan käyttää useimmissa laadullisissa tutkimuksissa. Sen avulla analysoidaan erilaisia dokumentteja kuten kirjoja, artikkeleita, haastatteluja, keskusteluja, raportteja ja muuta tutkimusaineistoa. Sisällönanalyysin tarkoituksena on tuoda aineistoon selkeyttä ja saada tiivistetty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä tulkinnan ja johtopäätöksien tekoa varten. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.)

Aineiston analyysissa päättelyn logiikka voi olla induktiivinen (yksittäisestä yleiseen) eli aineistolähtöinen, deduktiivinen (yleisestä yksittäiseen) eli teorialähtöinen tai abduktiivinen eli teoriaohjaava. Teorialähtöinen analyysi on laadullisen tutkimuksen perinteisin analyysimalli. Siinä analyysi pohjautuu jo tiettyyn teoriaan tai malliin. Toisin sanoen aikaisempi tieto ohjaa aineiston analyysia. Teoriaohjaavassa analyysissä teoria voi olla apuna, mutta

analyysi ei pohjaudu siihen. Aineistolähtöisessä analyysissä analyysiyksiköitä ei etukäteen pohdita, vaan ne valitaan aineistosta tutkimuksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107-110.)

Kerätty tutkimusaineisto aineistolähtöisessä analyysissä muutetaan sellaiseen muotoon, jossa aineistoa on mahdollista tutkia. Aineisto, joka on kerätty haastattelun avulla, muutetaan tekstimuotoon. Tämä vaihe kutsutaan litteroinniksi, joka helpottaa tutkimusaineiston seuraavien analysointivaiheiden suorittamista - aineiston ryhmittelyä ja luokittelua. Riippuen tutkimuksen tavoitteista sekä myös siitä, mitä muita lähestymistapoja käytetään tutkimuksessa, tutkija päättää, litteroidaanko aineisto kokonaan tai osittain. Haastatteluun osallistujien puhetta ei saa muuttaa, näin litteroinnin tarkkuus vaikuttaa tutkimuksen luottamuksellisuuteen. (Vilkka 2015, 137-138.)

Aineistolähtöinen analyysi tapahtuu kolmivaiheisena prosessina: 1) aineiston redusointi eli pelkistäminen 2) klusterointi eli ryhmittely 3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Ensimmäisessä vaiheessa – redusoinnissa – poistetaan aineistosta kaikki epäolennaiset tiedot tiivistämällä tai pilkkottamalla data (=informaatio) osiin. Seuraavan vaiheen – aineiston klusterointi – tarkoituksena on löytää ja ryhmitellä samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet luokkiin. Ryhmittely suoritetaan sen mukaan, mitä tutkimusaineistosta etsitään. Viimeisessä vaiheessa – abstrahoinnissa – erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja muodostetaan teoreettisia käsitteitä, luokitteluja tai teoreettinen malli. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-125.)

Asiakkaiden kyselyn analyysimenetelmäksi valittiin määrällinen analyysimenetelmä, mikä toi laadulliseen tutkimukseen määrällisen tutkimuksen piirteen. Analyysimenetelmän valinta perustui siihen, että avoin kysymys, jolla toivottiin saada vastaajilta spontaaneja mielipiteitä tai tiedot, joita ei huomioitu kyselyssä, jäi ilman vastauksia. Myös asiakkaat, vastaamalla kyselyn kysymyksiin, eivät tuoneet lisää tietoja tai mielipiteitä tutkittavasta asiasta. Tästä syystä päätettiin esittää asiakkaiden kyselyn tulokset työpajan osallistujille numeerisesti. Koska otos oli kuitenkin pieni, ei ollut oleellista kertoa tuloksista numeroilla. Tutkija voi itse päättää määrällisten tuloksien esitystavasta. Tulokset voidaan esittää taulukossa, tunnusluvulla sekä myös tekstinä. Yleensä taulukot ja kuviot lisäävät tekstin ymmärtämistä ja päinvastoin. (Kananen 2011, 103-105.) Tässä tapauksessa kyselyn tulokset esitettiin työpajan ryhmälle sanallisesti käyttäen numeroiden sijalla sanallisia ilmaisuja ”enemmistö...”, ”suurin osa asiakkaista...” tai ”kukaan ei ollut sitä mieltä, että...”, ”lähes puolet...”. Asiakkaiden kyselyn päätavoitteena oli ottaa huomioon asiakkaiden kokemukset ja palautteet Lapset puheeksi – keskusteluista työpajan työskentelyn yhteydessä.

7 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

7.1 Kehittämishankkeen eteneminen ja rakenne

Kehittämishankkeen idea syntyi vuoden 2017 lopussa keskustelusta Lammin vastaanottokeskuksen vastaavan ohjaajan kanssa, joka kertoi ”Lapset puheeksi - menetelmä vastaanottopalveluissa - psykososiaalista tukea lapsiperheille ja haavoittuville” - hankkeen käynnistämisestä kaikissa Suomessa olevissa vastaanottoyksiköissä. Keskustelun jälkeen otin yhteyttä hankkeesta vastaaviin tahoihin – Maahanmuuttoviraston ja Mielenterveysseuran edustajiin ja sovimme yhteisen palaverin kehittämishankkeeseen liittyvästä aiheesta.

Lapset puheeksi - menetelmän käyttöönotto vastaanottopalveluissa vaati alussa paljon kehittämistyötä, muokkaamista sekä soveltamista vastaanottokeskusten toimintaan. Tämän lisäksi olin henkilökohtaisesti aidosti kiinnostunut ja innostunut tästä aiheesta, sillä olin tehnyt ennaltaehkäisevää perhetyötä Lammin vastaanottokeskuksessa usean vuoden ajan ja näin sen kehittämisen ja parantamisen tarvetta.

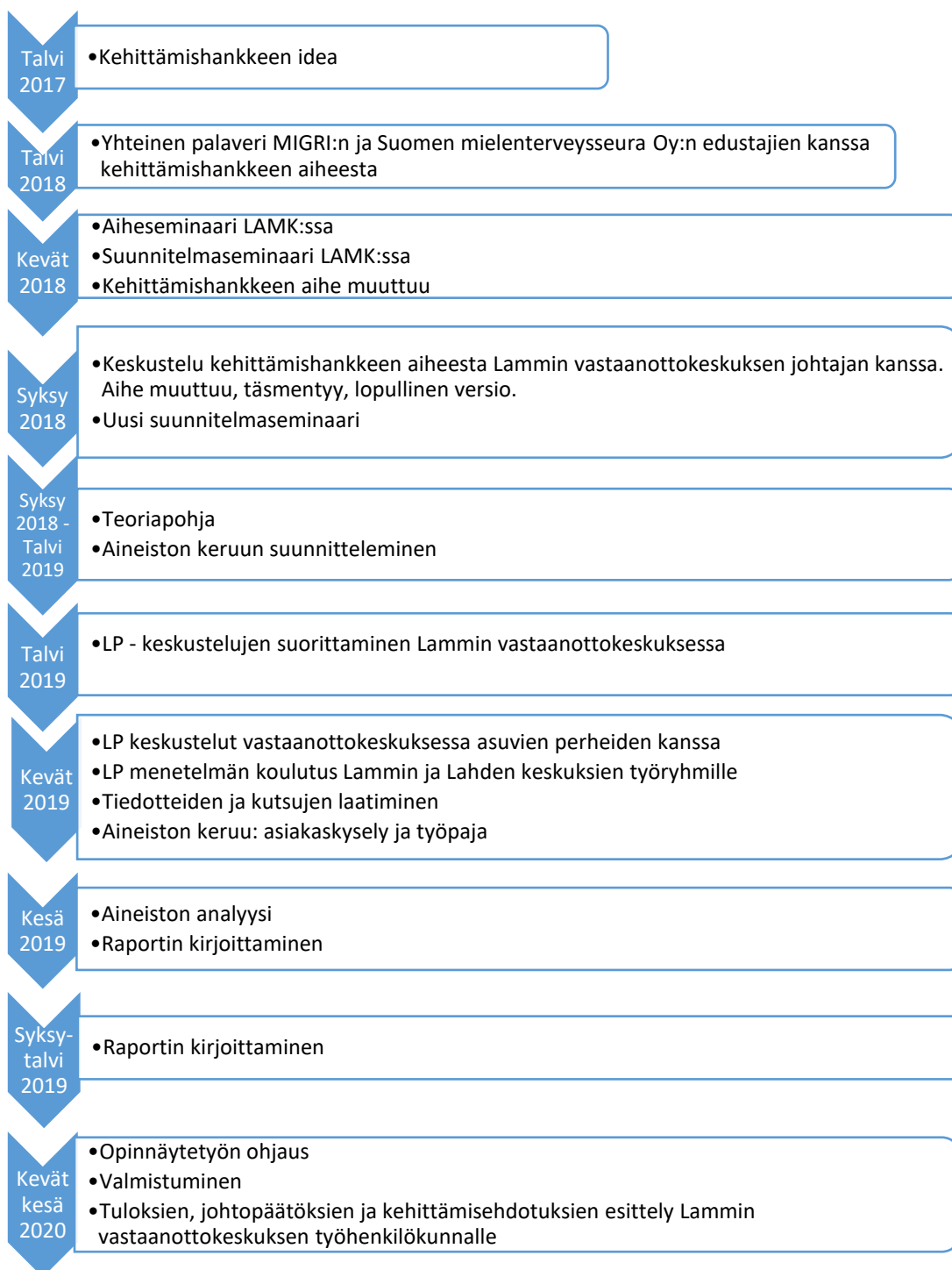
Palaveria kehittämishankkeen aiheesta pidettiin talvella 2018, mihin osallistuivat projekti-päällikkö Maahanmuuttovirastolta Virpi Valiola sekä kaksi Mielenterveysseuran edustajaa – Lapset puheeksi - menetelmän kehittänyt professori Tytti Solantaus ja sosiaalityöntekijä, psykologi ja Lapset puheeksi - kouluttaja Bitta Söderblom. Palaverissa sovittiin kehittämissankkeen aiheesta, joka myöhemmin hankkeen aikataulujen ja matkan varrella olevien haasteiden takia täsmentyi vielä muutaman kerran. Lopullinen kehittämishankkeen aihe muodostui syksyllä 2018, jolloin menetelmän lokikirjat oli muokattu soveltuviksi vastaanottokeskusten käyttöön.

Kehittämishankkeen eteneminen riippui suoraan Lapset puheeksi - menetelmä vastaanottopalveluissa - hankkeen aikataulusta. Aineiston keruuta en voinut aloittaa ennen kevättä 2019, sillä turvapaikanhakijaperheiden kanssa ei ollut vielä käyty Lapset puheeksi - keskusteluja. Yhteistyössä Suomen Mielenterveysseuran kanssa, Maahanmuuttovirasto järjesti Suomessa olevien vastaanottokeskusten henkilökunnalle Lapset puheeksi - koulutusta, joka alkoi elokuussa 2018 ja päättyi samana vuonna joulukuussa. Sen jälkeen alkoi kouluttajien koulutus, jonka aikana koulutettu henkilö koulutti muita vastaanottokeskuksessa työskenteleviä ihmisiä.

Lammin vastaanottokeskuksen työntekijänä osallistuin molempiin Lapset puheeksi - menetelmän koulutuksiin. Helmikuussa Lammin vastaanottokeskuksen johtaja allekirjoitti tutkimusluvan (liite 1), sekä perehtyi asiakkaiden kyselylomakkeeseen. Maaliskuun 2019 alussa aloitin Lapset puheeksi - menetelmän koulutuksen Lahden ja Lammin

vastaanottokeskuksien työryhmille, mihin osallistui yhteensä viisi henkilöä. Ensimmäisen koulutuspäivän jälkeen Lammin vastaanottokeskuksen työryhmä pääsi kentälle pitämään Lapset puheeksi – keskusteluja turvapaikanhakijaperheille. Aineiston keruu asiakkailta kesti maaliskuun loppuun saakka. Huhtikuussa pidin työryhmälle työpajan, joka pohjautui asiakaskyselyn tuloksiin.

Aineiston analyysi oli valmis kesällä 2019, minkä jälkeen aloitin tutkimuksen raportin kirjoittamista. Tammikuussa 2020 pidettiin opinnäytetyöni ohjausta yhdessä ohjaajan kanssa. Toukokuussa 2020 kehittämishanke oli valmis. Kesällä 2020 kehittämishankkeen tulokset, johtopäätökset sekä jatkokehittämisehdotukset esitteellään Lammin vastaanottokeskuksen työryhmälle. Kuviossa 2 esitellään tämän kehittämishankkeen rakenne ja sen eteneminen kehittämishankkeen ideasta tuloksien esittelyyn.

KUVIO 2. Kehittämishankkeen rakenne.

7.2 Aineiston keruu

Aineistonkeruu alkoi maaliskuun alussa 2019, jolloin Lammin vastaanottokeskuksen työntekijöille aloitettiin Lapset puheeksi - menetelmän koulutus. Koulutukseen osallistuivat kahden Hämeen Piirin vastaanottokeskuksen työntekijät – Lammin ja Lahden. Maahanmuuttoviraston vaatimuksien mukaan koulutukseen osallistuvilla tuli olla terveys- tai sosiaalialan taikka niihin soveltuva koulutus. Ensimmäisen Lapset puheeksi - menetelmän koulutuspäivän jälkeen Lammin vastaanottokeskuksen työporukka lähti kentälle toteuttamaan Lapset puheeksi - keskusteluja vastaanottokeskuksessa asuvien perheiden kanssa. Lammin vastaanottokeskuksen henkilökunnalle tarkoitettu työpaja, joka pohjautui asiakaskyselyn tuloksiin, pidettiin Lammin vastaanottokeskuksen tiloissa 10.4.2019.

7.2.1 Asiakaskyselyn toteuttaminen

Asiakaskyselyn (liite 2) kohteena oli Lammin vastaanottokeskuksessa asuvat perheet, joiden kanssa Lammin keskuksen työntekijät olivat käyneet Lapset puheeksi - keskusteluja. Tutkimuksen suorittamisajankohtana keskuksessa asui yhteensä 21 perhettä. Niistä 9 perhettä, jotka osallistuivat Lapset puheeksi – keskusteluihin, vastasivat asiakkaiden kyselyyn. Kyselyn kysymyksiin vastasi jokainen perheen jäsen, yhteensä 12 vanhempaa. Kyselyn tarkoituksena oli saada asiakkailta kokemuksia ja palautetta Lapset puheeksi - menetelmän toteuttamisesta sekä hyödyntää kyselyn tuloksia työpajassa. Asiakkailta saadut kokemukset mahdollistivat menetelmän toteuttamisedotuksien kehittämistä asiakaslähtöisesti, mikä tarkoittaa, että palvelu rakentuu ottaen huomioon asiakkaiden toiveet ja tarpeet.

Asiakaslähtöinen toiminta tarkoittaa sitä, että toiminta toteutuu asiakkaan kanssa, ei vain häntä varten. Silloin asiakas nähdään oman hyvinvoinnin asiantuntijana, jonka omien voimavarojen ja toiveiden käyttäminen sekä hyödyntäminen on toiminnan päälähde, mistä syntyy arvoa molemmille osapuolille. Aktiivisena prosessiin osallistujana asiakas voi kokea palvelun aikana jotakin, mitä palvelun toteuttaja ei välttämättä näe tai huomaa. Tästä syystä palvelun käyttäjän kokemus on tärkeää ottaa huomioon palvelua rakennettaessa. (Koivunen 2017.)

Kyselylomakkeen valinta aineistonkeruumenetelmänä perustui siihen, että tämä menetelmä oli aikaa säästävää, mutta samalla tehokas. Haasteena oli se, miten ja missä muodossa kyselyä toteutetaan ottaen huomioon haastateltavien perheiden erikielisyyden. Tämän lisäksi kaikki haastateltavat eivät myöskään osanneet englantia. Mahdollisista

vaihtoehtoista keskustelin Lammin johtajan kanssa ja yhdessä päädyimme siihen, että asiakaskysely suoritetaan Lapset puheeksi - keskustelujen yhteydessä. Toisen Lapsen puheeksi - keskustelun tai neuvonpitovaiheen lopussa keskustelun toteuttaja suoritti kyselyn tulkin välityksellä. Kyselyt pidettiin haastateltavien äidinkielellä, tulkin avustuksella Lapset puheeksi - toteuttajan läsnäollessa. Kyselyn suorittamiseen osallistuivat minun lisäksi muut Lammin vastaanottokeskuksen työntekijät, jotka olivat Lapset puheeksi - koulutuksessa ja pitivät keskusteluja vastaanottokeskuksen asiakkaille. Aineistonkeruu oli suunniteltu koko maaliskuulle 2019.

Kyselyn suorittajan läsnäolo mahdollisti kysymyksien tarkentamisen, kun huomattiin, etteivät asiakkaat ymmärtäneet kysymyksiä oikein. Asiakkaat eivät myöskään jättäneet kysymyksiä vastaamatta, sillä kyselyn suorittaja eteni aineiston keruussa yhdestä kysymyksestä toiseen. Vastaajilla oli myös mahdollisuus kysyä lisää sekä tarvittaessa tarkentaa kysymyksiä. Ilmapiiri aineistonkeruun aikana asiakkaiden ja kyselyn toteuttajan välissä pyrittiin luomaan mahdollisimman avoimeksi ja luottavaiseksi, sillä kaikki kyselyn suorittajat olivat työskennelleet jo pitkän aikaa vastaanottokeskuksessa ja olivat tuttuja henkilöitä asiakkaille. Tämän lisäksi aineiston keruu päätettiin suorittaa asiakkaiden asunnoissa, jotta ympäristö olisi asiakkaille mahdollisimman rento ja rauhallinen. (Vilkkä 2015, 95-96.)

Ennen varsinaista aineistonkeruuta asiakaskysely oli testattu ymmärrettävyydessä. Kyselylomakkeen testaaminen antaa mahdollisuuden tarvittaessa muuttaa, täydentää tai tarkentaa kysymykset. Tässä tapauksessa lomake annetaan täytettäväksi koevastaajajoukolle. (Ojasalo ym. 2015, 132-133.) Kyselylomake oli annettu Lammin vastaanottokeskuksen työntekijöille, jotka eivät osallistuneet Lapset puheeksi - koulutukseen, mutta joilla oli tietoa menetelmästä. Kyselyn testaus sulki pois väärinymmärtämismahdollisuuden, sekä varmisti, että kysymykset olivat yksiselitteisiä.

Kyselyn vastausvaihtoehtoina valitsin strukturoidut kysymykset. Tämä tarkoittaa sitä, että haastattelussa käytettiin lomaketta, jossa oli valmiit kysymykset ja valmiit vastausvaihtoehdot. Samat kysymykset esitettiin haastateltaville samassa järjestyksessä. Haastateltavat valitsivat vastausvaihtoehtoista heidän mielestään itselle parhaan vaihtoehdon. Lomakkeessa oli myös avoin kysymys. Tällä kysymyksellä oli tavoitteena saada sellaista tietoa asiakkaiden kokemuksista, joka ei ollut huomioitu vastausvaihtoehtoisissa. Kyselylomakkeen alussa oli vastausohjeet sekä erillisenä paperina saatekirje (liite 3). Saatekirjeen tarkoituksena oli ennen kyselyä informoida asiakasta tutkimuksesta, kyselyn tarkoituksesta sekä saada asiakkaalta lupa aineiston keruuseen. (Kananen 2011, 46.)

Asiakkaiden kyselyn tarkoituksena oli kerätä tietoa Lapset puheeksi – menetelmän toteuttamisesta asiakkaiden näkökulmasta ja hyödyntää tätä tietoa työpajatyöskentelyssä.

Strukturoidun kyselylomakkeen valitsin ottaen huomioon asiakasryhmän, jolle kyselylomake oli tarkoitettu. Tavoitteena oli se, että asiakkaille vastaaminen olisi helppoa ja yksinkertaista sekä kaikkiin kysymyksiin olisi vastattu. Ottaen huomioon asiakkaiden keskittymisvaikeuksia, stressifaktorin turvapaikkaprosessin aikana sekä Lapset puheeksi – menetelmän käyttöönottoa uutena käytäntönä avoin haastattelu tai muut aineistokeruumenetelmät olisivat voineet olla tässä tilanteessa riskinä, joka olisi johtanut kysymysten tyhjinä jättämiseen tai vähäisten vastauksien antamiseen.

Aineiston keruuta suunniteltaessa tarkoituksena oli analysoida kerättyä aineistoa käyttäen laadullista analyysimenetelmää. Tavoitteena oli saada kyselyllä enemmän tietoa ja palautetta asiakkailta Lapset puheeksi – menetelmän toteuttamisesta. Sitä varten kyselylomakkeen viimeinen kysymys jätettiin avoimena. Käytännössä vastaajat toivat vastaukset konkreettisesti valitsemalla heille sopivan vaihtoehdon eivätkä antaneet lisää kommentteja tai ilmaisseet omaa mielipidettä Lapset puheeksi – menetelmän toteuttamisprosessiin liittyvistä asioista. Myös kyselyn avoin kysymys jäi ilman vastauksia. Tästä syystä aineiston analyysimenetelmäksi valitsin määrällisen menetelmän, jolla pyrittiin selvittämään tutkittavien ilmiöiden yleisyyttä numeroiden avulla. Tavoitteena oli esittää työpajan osallistuville, paljonko vanhempia on tiettyä mieltä Lapset puheeksi – menetelmän toteuttamiseen liittyvistä asioista ja hyödyntää niitä tietoja kehittämällä ehdotuksia Lapset puheeksi - menetelmän toteuttamisesta Lammin työntekijöiden kanssa. Työpajassa tuloksien esittely numeroilla ei ollut oleellista, koska otoskoko oli pieni. Tästä syystä tulokset esitettiin työporukalle käyttäen sanallista tuloksien tulkintaa.

7.2.2 Työpajan suunnitelma ja toteuttaminen

Ennen aineistonkeruuta tutkijan on antava tutkimukseen osallistuville riittävää tietoa tutkimuksen tarkoituksesta, aineiston käsittelystä sekä kerätyn materiaalin hävittämisestä. Tutkimusta suorittavalla henkilöllä on myös aineiston dokumentointivelvollisuus. (Bonsdorff, Järvensivu & Bonsdorff 2018, 2.) Työpajassa käytettiin nauhuria. Myös työpajan työskentelystä otettiin valokuvat huolehtien, etteivät Lammin vastaanottokeskuksen asiakkaiden tai henkilökunnan henkilökohtaiset tiedot tulleet niissä näkyville. Dokumentoinnista – valokuvauksesta sekä osallistuvien puheen nauhoittamisesta - kerrottiin työryhmälle etukäteen, ennen työpajan varsinaista toimintaa.

Osallistujien valinta

Työpajaan osallistuivat ensisijaisesti ne vastaanottokeskuksen työntekijät, jotka olivat päteväytyneet Lapset puheeksi - menetelmän osaajiksi. Heitä oli kaksi ja he molemmat olivat

vastaanottokeskuksen ohjaajia. Alkuperäisen suunnitelman mukaan työpajaan osallistujia piti olla yhteensä seitsemän - johtaja, kaksi ohjaajaa, sosiaaliohjaaja, sosiaalityöntekijä, terveydenhoitaja ja etuuskäsittelijä. Osa heistä ei kuitenkaan erillisistä syistä kyennyt suorittamaan Lapset puheeksi - menetelmän koulutusta kevään aikana. Tämän vuoksi päätettiin ottaa mukaan myös ne työntekijät, jotka olivat läsnä ensimmäisenä Lapset puheeksi - koulutuspäivänä. Tuolloin mahdollisuus osallistua ensimmäiseen koulutuspäivään oli ollut kaikilla työntekijöillä. Tarkoituksena oli, että kaikki vastaanottokeskuksen työntekijät olisivat perillä Lapset puheeksi - menetelmän tarkoituksesta, tavoitteista, sisällöstä ja rakenteesta. Näin työpajaan osallistujien määrä nousi viiteen.

Tärkeää oli myös se, että menetelmän kehittämisprosessiin osallistuisi joku johtajista, sillä johtamisryhmällä on selkeimmät tiedot organisaation resursseista ja niiden käyttömahdollisuuksista. Tästä näkökulmasta vastaavan ohjaajan tai vastaanottokeskuksen johtajan osallistuminen oli tarpeellista tulevan työn suunnittelua ja kehittämistä varten. Tilanne oli kuitenkin sellainen, että kumpikaan johtajista ei päässyt paikalle. Työpajaan osallistujien ryhmä koostui viidestä Lammin vastaanottokeskuksen työntekijästä, joilla oli joko pätevyys Lapset puheeksi - menetelmästä tai tietous menetelmän tarkoituksesta ja sen sisällöstä. Ammatiltaan työpajaan osallistuvat työntekijät olivat kaksi Lapset puheeksi - menetelmään pätevoityä ohjaajaa, yksi suomen kielen opettaja ja kaksi muuta ohjaajaa, jolla oli tietous menetelmästä.

Moniammatillisen työskentelyryhmän tarkoituksena oli keskustella kehittämistarpeista moniäänisesti ja eri näkökulmista hyödyntäen jokaisen työntekijän työkokemusta. Tavoitteena oli tuottaa mahdollisimman paljon kehittämisideoita ja valita niistä parhaat. Valitettavasti alkuperäisten osallistujien valinta työpajaan ei kuitenkaan ollut mahdollista. Toisaalta ryhmän pieni koko mahdollisti välttää niitä haasteita, jotka yleensä liittyvät ison ryhmän työskentelyyn, kuten rakentavan vuorovaikutuksen ylläpitäminen, yhteisen kielen löytäminen eri työryhmien välillä sekä hiljaisten ihmisten äänen kuulluksi tuominen.

Menetelmän valinta

Kehittämismenetelmät ovat hyvin erilaisia. Niiden tarkoituksena on toiminta yhteisiä tavoitteita kohti. Sopivien kehittämismenetelmien käyttö mahdollistaa kaikkien aktiivista osallistumista sekä tavoitteiden saavuttaminen tulee helpommaksi. Osallistavilla menetelmillä pyritään laskemaan osallistumisen kynnystä sekä luomaan myönteistä ilmapiiriä, mikä auttaa luomaan ja vahvistamaan osallistujien välistä luottamusta. Työpajan kehittämismenetelmäksi valitsin narratiivisen menetelmän, Ennakoivan dialogin, jonka tavoitteena on keskustelun avulla löytää kehittämisaiheelle parhaimmat ratkaisut. Menetelmä toteutetaan kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa kuvaillaan, millainen olisi ihannetilanne

jonkin ajan kuluessa. Toisessa vaiheessa pohditaan, millä keinoilla/ menetelmillä ihannetilanne saavutetaan. (Hyppönen & Kilviäinen 2018.)

Narratiivisen menetelmän valinta perustuu siihen, että ensisijaisesti työskentelyssä korostuva dialogisuus kehittää ja vahvistaa ihmisten välistä, sosiaalista vuorovaikutusta. Jokaisella ihmisellä on mahdollisuus osallistua aktiivisesti tarinan luomiseen omien kokemusiansa kautta sekä kurkistaa toisten ihmisten maailmaan kuuntelemalla heidän tarinoitaan. Tarinoiden kertomiseen ja kuuntelemiseen liittyvä spontaanius ja intuitiivisuus edistävät myös luovaa ajattelua. Tarinallisuus antaa myös mahdollisuuden käsitellä arkoja ja vaikeita asioita huumorin avulla. (Heiskanen & Hiisijärvi 2018). Kaikkien lisäksi työpajan kehittämisaie edellyttää asioiden laajaa kartoittamista, minkä on parasta saavuttaa kielen, eli kertomuksen kautta. Ennakoiva dialogi menetelmän avulla voidaan puhua asioista myös moniäänisyydellä. (Hyppönen & Kilviäinen 2018.)

Työpajan kehittämissuunnitelma

Työpajan päivämäärästä ja aikataulusta sovittiin etukäteen Lammin vastaanottokeskuksen johtajan kanssa. Työpajaan osallistujille jaettiin kutsut (liite 4), joissa informoitiin työpajan tarkoituksesta, päivämäärästä, ajasta sekä lyhyesti työpajan sisällöstä. Työpaja pidettiin perjantaina 12.4 klo 9.00-12.00, vastaanottokeskuksen koulutilassa. Riskinä oli osallistujien mahdollinen sairausloma tai työhön liittyvä kiireellinen tilanne, joka vaatisi työntekijöiden läsnäoloa. Työpajaan osallistujien määrä oli suunnitelman mukainen, eli viisi Lammin vastaanottokeskuksen työntekijää.

Minulla, tutkijalla, oli työpajan ohjaajan (fasilitaattorin) rooli, jonka tarkoituksena oli ottaa vastuuta prosessin hallinnoimisesta. Opastin ja huolehdin prosessin etenemisestä sekä ohjeistin ja loin perustaa yhteiselle työskentelylle. Tärkeää fasilitaattorin roolissa oli arvoistaa jokaista esiintuotua mielipidettä. Sen lisäksi minun tehtävänäni oli myös saada ryhmän jokainen jäsen osallistumaan keskusteluun ja tehtäviin.

Työpaja koostui neljästä vaiheesta: alkuvaihe, lämmittely, varsinainen toiminta sekä tuloksien/ kokemusten pohdinta.

Alkuvaiheen (5 min.) tarkoituksena oli informoida työryhmää työpajan aikataulusta, työskentelyn kulusta sekä fasilitaattorin roolista. Tarkoituksena oli myös kertoa, mihin työpaja liittyy sekä mahdollisesti vastata työryhmän kysymyksiin. Tieto työpajasta oli koko työryhmän nähtävillä isolla näytöllä.

Lämmittely (10 min.) on koko prosessin tärkein osio. Sen tarkoituksena oli avata tilaa tunteille, sekä luoda turvallinen ja mukava ympäristö tulevalle työskentelylle. Lämmittely voi liittyä suoraan kehittämisaieeseen ja sen tulokset voidaan hyödyntää varsinaisessa

toiminnassa. Lämmittelyn tehtävänä on myös luoda turvallinen ja mukava olo tulevalle työskentelylle sekä herättää osallistujien motivaatiota ja kiinnostusta tehdä yhteistyötä. (Heiskanen & Hiisijärvi 2018.)

Lämmittelyvaihe kesti noin 15 minuuttia. Työryhmä muodosti ympyrän ottaen työkavereiden käsistä kiinni. Jokainen henkilö kääntyi vuorollaan vasemmalla puolella olevaa työkaveriansa kohti ja kertoi, miksi hän on tärkeä työyhteisölle. Esimerkiksi: "Olet tärkeä, koska saan sinulta aina apua työtehtävissä. Olet tärkeä, koska tuot huumoria ja positiivisuutta työyhteisöön" jne. Työkaveri kiitti ja jatkoi samalla tavalla seuraavalle.

Tämän lämmittelyn tarkoituksena oli luoda yhteinen tiimihenki, huomioida jokainen tiimin jäsen yksilöllisesti sekä löytää työyhteisön vahvuuksia ja käyttää niitä mahdollisesti myös varsinaisessa toiminnassa. Lämmittely, jossa huomioidaan toisia positiivisella tavalla, luo perustan tulevalle työlle ja tekee siitä tuottavaa.

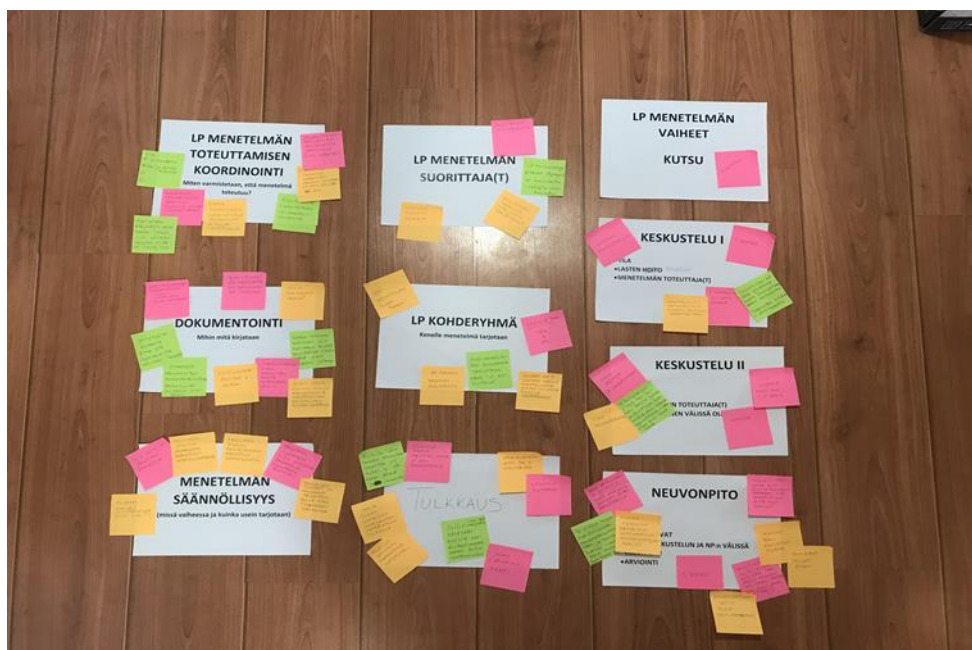
Varsinainen toiminta (2 t. 15 min.) koostui asiakkaiden kyselyn tuloksien esittelystä työryhmälle sekä toiminnallisesta menetelmästä, jonka avulla työryhmä pohti ja kehitti ehdotuksia Lapset puheeksi - menetelmän käytännön toteuttamisesta Lammin vastaanottokeskukseen.

Asiakkaiden kyselyn tulokset olivat näkyvillä koko työryhmälle isolla näytöllä. Sen lisäksi niitä jaettiin paperiversiona jokaiselle työpajaan osallistujalle. Oli tärkeää, että asiakkaiden kyselyn tulokset otettiin huomioon ja hyödynnettiin koko kehittämisprosessin aikana. Näin työskentelystä ja kehittämisprosessista tuli asiakaslähtöinen.

Varsinaisessa toiminnassa käytettiin toiminnallista menetelmää Ennakoivaa dialogia. Seinälle laitettiin etukäteen tehdyt Lapset puheeksi - menetelmän aiheeseen liittyvät alaotsikot, jotka koskivat menetelmän käytännössä toteuttamista. Myös työpajaan osallistujilla oli mahdollisuus lisätä omansa. Ensimmäisessä vaiheessa kaikki osallistujat kuvittelivat Lapset puheeksi - menetelmän käytännön toteuttamisen ihannetilannetta. Työryhmä kirjasi parhaat ideat ja ehdotukset ihannetilanteesta pienille lapuille ja kiinnitti niitä seinälle alaotsikoiden viereen. Tämän jälkeen työryhmä esitteli ihannetilannetta lukemalla lapuille kirjoitettuja ehdotuksia ja ideoita ääneen, josta syntyi pohja Lapset puheeksi - menetelmän toteuttamisesta ihannetilanteessa. Koko ryhmätyöskentelyn tavoitteena oli harjoitella yhteisten tavoitteiden asettamista, vuorovaikutuksen rakentamista työyhteisön sisällä sekä osaamista tuoda oma ääni koko työryhmän kuuluville. Alla olevista kuvista näkyy työpajan työskentely alkuvaiheessa (kuva 1) ja työpajan työskentelyn lopputulos (kuva 2).

KUVA 1. Työpajan työskentely.

KUVA 2. Työpajan työskentelyn lopputulos.

Sen jälkeen, kun ihannetilanteen pohja oli luotu, työryhmä jaettiin kahteen. Jokainen ryhmä mietti, millä tavalla ja keinoilla ihannetilanne saavutetaan. Jokainen ryhmä kirjoitti ideansa pienille lapuille, jotka taas kiinnitettiin seinälle edellisten ihannetilanne-ehdotuksien viereen. Minä, fasilitaattorin roolissa, seurasin aikaa ja opastin ryhmiä työskentele-lyssä.

Tavoitteena oli koko prosessin aikana visualisoida työryhmän ajatuksia ja ideoita kirjoittamalla niitä kaikille näkyviksi. Visualisointi auttaa muistamaan asioita paremmin ja pitämään ne mielessä, mikä edesauttaa koko prosessin etenemistä. Viimeaikaisten tutkimustuloksien mukaan toiminnan visualisointi voi aikaansaada saman vaikutuksen aivoissa, kuin toiminnan todellinen tekeminen, sillä mielessä tapahtuva harjoittelu aktivoi samoja aivojen rakenteita kuin fyysinen harjoittelu. Lisäksi yhdistämällä toiminnassa useampia aisteja – näkö, kuulo ja tuntoaisti – tekee työskentelystä toiminnallisempaa. Ajatusten visualisointi auttaa myös tuomaan hiljaisten osallistujien ääniä esiin. (Soininen 2012.)

Tuloksien pohdinnan (20 min.) tarkoituksena oli löytää keinoja päämäärän (ihannetilanne) saavuttamiseksi jäsentämällä kerättyjä tietoja ja saatuja tuloksia, sekä sopimalla työryhmän kanssa niiden mahdollisesta käytöstä. Tuloksien pohdinta auttaa asettamaan yhteisiä tavoitteita, sopimaan keinoista, joilla tavoitteet saavutetaan sekä on vahvana perusteena koko työskentelyprosessin reflektoinnille.

Lappujen seinälle ripustamisen jälkeen pidettiin 10 minuutin tauko, jonka jälkeen siirryttiin viimeiseen vaiheeseen – tuloksien/ kokemuksien pohdintaan. Minä, työpajan vetäjänä, kuvasin vielä kerran Lapset puheeksi - menetelmän käytännön toteuttamisen ihannetilannetta ja luin sen jälkeen ajatuksia/ ideoita/ keinoja, joilla ihannetilanne voitaisiin saavuttaa. Työryhmältä kysyttiin, minkälaisia ajatuksia lopputulokset herättivät, miltä koko tilanne näytti, sekä mitä esitetyistä ehdotuksista ja ajatuksista työryhmä voisi ottaa käyttöön omassa työssään. Lopuksi työryhmältä pyydettiin myös palautetta työpajassa työskentelystä.

8 KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSET

8.1 Asiakkaiden kyselyn analyysin tulokset

Tutkimuksen prosessin aikana kerätty aineisto ei ole vielä sellaisenaan tutkimuksen tulos. Kerätty aineisto käsitellään analyysimenetelmillä, mikä auttaa tiivistämään aineistoa sekä tulkitsemaan sitä teorian ja tutkijan ajattelunsa yhteydessä. (Kananen 2014, 150-151.)

Aineiston käsittely alkoi silloin, kun strukturoidulla kyselyllä kerätty aineisto saatiin koottua. Kaikki havaintoyksikköjen tiedot syötettiin ensin havaintomatriisiin, jossa vaakarivillä oli yhden havaintoyksikön (= vanhempi) tiedot ja pystyrivillä oli samaa asiaa koskevat tiedot kaikilta havaintoyksiköiltä. Havaintomatriisi ei myöskään riitä tutkimustulosten esittämistä varten, se on vain analysoinnin apuväline, josta lasketaan tulokset. Havaintomatriisista saadut tulokset esitettiin kuvioin käyttäen apuvälineenä Excel taulukossa olevia pylväs-kaaviot (liite 5). Kuvioita yleensä käytetään silloin, kun tavoitteena on antaa yleiskuva ja-kaumasta tai havainnollistaa tiedon laadullisia ominaisuuksia. (Vilkkä, 135.) Alla olevassa taulukossa esitettiin havaintoyksiköiltä strukturoidun kyselyn avulla kerätyt tiedot.

Tilastoyksikkö	Kysymys 1	Kysymys 2	Kysymys 3	Kysymys 4	Kysymys 5	Kysymys 6	Kysymys 7	Kysymys 8	Kysymys 9	Kysymys 10	Kysymys 11	Kysymys 12	Kysymys 13	Kysymys 14
Lomake1	b	a	a	b	a	b	a	a	b	a	c	a	a	
Lomake2	a	a	a	b	a	a	a	b	c	b	c	a	a	
Lomake3	a	a	a	b	a	b	a	a	b	a	c	a	a	
Lomake4	a	a	a	b		b	a	b	a	a	b	a	a	
Lomake5	a	a	c	b	c	b	a	c	a	a	b	a	a	
Lomake6	a	c	a	a	a	b	b	a	a	a	c	a	a	
Lomake7	a	b	a	b		b	a	c	c	b	c	a	a	
Lomake8	a	a	a	b		b	a	c	c	b	c	a	a	
Lomake9	a	b	a	b	a	a	a	a	c	b	c	a	a	
Lomake10	b	a	a	b	a	a	a	b	c	b	c	a	a	
Lomake11	b	c	a	a	a	b	c	a	a	a	c	a	a	
Lomake12	b	b	a	b	a	a	c	b	c	b	c	a	a	

TAULUKKO 1. Havaintomatriisi.

Asiakkaiden kyselyyn osallistui yhdeksän perhettä, yhteensä kaksitoista vanhempaa. Kahden vanhemman perheissä kyselyyn henkilökohtaisesti vastasi jokainen vanhempi, joka osallistui Lapset puheeksi - keskusteluihin. Kysely sisälsi 14 kysymystä, joista viimeinen

oli avoin. Avoimen kysymyksen tarkoituksena oli kerätä uutta tietoa, jota ei ollut huomioitu kyselyssä. Asiakkaiden kysely toteutettiin tulkin välityksellä asiakkaan äidinkielellä.

Kyselyn vastaajista kahdeksan olivat naisia ja neljä miehiä. Seitsemässä perheessä lasten määrä oli 1-2 lasta, kolmessa perheessä 3-4 lasta ja kahdessa perheessä 5 tai enemmän lasta. Ensimmäisillä kysymyksillä osallistujien sukupuolesta ja lasten määrästä perheessä oli tarkoitus valmistella vastaaja kyselyn suorittamiseen etenemällä yksinkertaisista kysymyksistä vaikeampiin (Raine 2010, 104-105).

Melkein kaikki vanhemmat kokivat, että paras paikka Lapset puheeksi - keskusteluille on oma koti. Yksi vanhempi oli sitä mieltä, että sopiva paikka Lapset puheeksi - keskusteluille voi olla sekä koti että vastaanottokeskuksen toimisto. Kymmenen vanhemmista toivoi, että Lapset puheeksi - keskustelut tarjottaisiin jonkin ajan kuluttua heidän vastaanottokeskukseen saapumisensa jälkeen. Kaksi vanhempaa kuitenkin toivoi, että mahdollisuus Lapset puheeksi - keskusteluille olisi heti, kun perhe on saapunut vastaanottokeskukseen.

Suurin osa vanhemmista kokivat, että osallistuminen Lapset puheeksi - keskusteluihin puolison kanssa yhdessä on parempi kuin yksin. Ainakin kaksi vanhempaa oli sitä mieltä, että keskusteluihin olisi mukavampaa osallistua ilman puolisoa. Kahdeksan vanhempaa toivoi, että kahden keskustelun välillä olisi 1-2 viikkoa. Neljä vastaajaa toivoi, että tämä väli olisi vähemmän kuin viikko. Kukaan vanhemmista ei toivonut keskustelujen välillä olevan enemmän aikaa kuin kaksi viikkoa.

Vanhemmilta kysyttiin, olisiko parempi suorittaa ensimmäinen Lapset puheeksi - keskustelu ilman lasten läsnäoloa. Yksi vanhempi oli sitä mieltä, että olisi hyvä, että lapsi olisi mukana ensimmäisessä Lapset puheeksi - keskustelussa. Kaksi vanhempaa vastasi, että asialla ei ole väliä. Enemmistö kuitenkin koki, että ensimmäinen keskustelu olisi parempi suorittaa ilman lasten läsnäoloa.

Kysymykseen, jossa asiakkailta kysyttiin vastaanottokeskuksen työntekijöiden läsnäolosta Lapset puheeksi - keskusteluissa, asiakkaiden mielipiteet jakautuivat melkein tasaisesti. Viisi vanhempaa toivoi, että Lapset puheeksi - keskustelujen aikana vastaanottokeskuksen puolesta läsnä olisi vain yksi työntekijä. Neljä vanhempaa valitsi vaihtoehdon, jossa keskusteluihin voisi osallistua vastaanottokeskuksen puolesta kaksi työntekijää. Loput vastasivat, ettei työntekijöiden määrällä ole väliä.

Lapset puheeksi - keskustelujen aikana kuusi vanhempaa toivoi, että tulkki olisi paikalla. Kaksi vanhempaa koki, että puhelintulkkaukset olisi paras vaihtoehto. Neljän vanhemman mukaan molemmat vaihtoehdot sopivat yhtä hyvin. Puolet vanhemmista oli sitä mieltä, että Lapset puheeksi - keskusteluja tarvitaan, vaikka huolta lapsesta ei ole. Toiset

vanhemmat kokivat menetelmän tarvetta olevan vain silloin, kun lapsesta on syntynyt huoli. Ainakin kymmenen vanhempaa toivoi, että keskusteluja samasta lapsesta olisi vain tarpeen mukaan. Kaksi vanhempaa oli sitä mieltä, että Lapset puheeksi - keskusteluja samasta lapsesta olisi hyvä pitää pari kertaa vuodessa.

Kaikki vanhemmat vastasivat, että he uskaltaisivat tarvittaessa pyytää vastaanottokeskuksen työntekijää pitämään Lapset puheeksi - keskusteluja uudelleen. Kaikki vanhemmista myös totesivat, että Lapset puheeksi - keskustelut auttoivat heitä ymmärtämään paremmin oman lapsensa vahvuuksia ja haavoittuvuuksia. Viimeiseen kysymykseen, joka oli avoin, ei saatu yhtään vastausta.

8.2 Työpajan tulokset

Työpajan menetelmänä käytettiin Ennakoivaa dialogia. Työpajan alussa osallistujille oli ehdotettu kuusi Lapset puheeksi - menetelmän toteuttamiseen liittyvää alatyyppiä, jotka kiinnitettiin seinälle paperilla kirjoitettuna – 1) Lapset puheeksi - kohderyhmä 2) Lapset puheeksi - menetelmän suorittaja(t) 3) Lapset puheeksi - menetelmän säännöllisyys 4) Lapset puheeksi - menetelmän vaiheet – kutsu, keskustelu I, keskustelu II ja neuvonpito 5) dokumentointi 6) Lapset puheeksi - menetelmän toteuttamisen koordinointi. Työpajaan osallistujilla oli mahdollisuus poistaa, lisätä tai muuttaa niitä. Työpajaan osallistuvat henkilöt olivat sitä mieltä, että ehdotetut alatyypit olivat olennaisia Lapset puheeksi - menetelmän kehittämisen näkökulmasta. Niiden lisäksi osallistujat halusivat käsitellä myös tulkkausten järjestämistä menetelmän toteuttamisprosessissa.

Työpajan tarkoituksena oli kehittää Lapset puheeksi - menetelmän toteuttamista Lammin vastaanottokeskuksessa sekä etsiä yhteisiä vastaanottokeskuksen toimintaan sopivia ratkaisuja menetelmän toteuttamismahdollisuuksille ottaen huomioon Lammin vastaanottokeskuksen asiakkaiden toiveita ja tarpeita.

8.2.1 Sisällönanalyysin toteuttaminen

Työpajasta saatu aineisto analysoin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla (liite 6). Aineiston analyysiprosessi koostui neljästä vaiheesta – 1) litterointi 2) aineiston pelkistäminen 3) aineiston ryhmittely sekä 4) teoreettisten käsitteiden luominen. Kun aineisto oli kerätty, muutin sen nauhoitusten tekstimuotoon. Tämä vaihe kutsutaan litteroinniksi ja se helpottaa aineiston ymmärrystä ja sen käsittelyä. Aineiston litterointi kokonaan vai osittain

riippuu tutkimuksen tavoitteesta ja tutkimuksessa käytetyistä lähestymistavoista. Tässä tutkimuksessa nauhoitettu aineisto litteroitiin kokonaisuutena, koska aineiston määrä ja sen muoto – ryhmätyöskentely - ei ollut kovin työlästä. Haastateltavien puhe litteroinnissa säilytettiin ilman muutoksia tai muokkautusta, mikä vaikutti tutkimuksen luottamuksellisuuteen. (Vilkkä 2015, 137-138.)

Ennen varsinaista analyysia määrittelin analyysiyksikön, joka muodostui tutkimustehtävästä ja aineiston laadusta: ”Lapset puheeksi – menetelmän käytännössä toteuttaminen Lammin vastaanottokeskuksessa”. Sen jälkeen auki kirjoitetusta aineistosta poistin epäolennaiset tiedot ja merkitsin tutkimustehtävän kannalta oleelliset kohdat alleviivauksilla. Tämä analyysivaihe kutsutaan redusoinniksi, eli pelkistämiseksi. Seuraavassa taulukossa esitettiin esimerkkejä aineiston pelkistämisestä.

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetyt ilmaukset
"Ensimmäisellä käynnillä perheessä tehdään alkuperäistä alkukartoitusta, kerrotaan mahdollisuudesta tähän keskusteluun. Ja sitten yksityismajoittujille alkuinfossa tarjotaan. Ja sitten me innostuttiin tästä Nuoret puheeksi, mutta ehkä tässä vaiheessa ei tarvitse sitä avata, kun se on vain idea".	Lapset puheeksi – mahdollisuus perheentilanteen alkukartoituksen yhteydessä Lapset puheeksi tarjotaan yksityismajoittujille alkuinfossa Nuoret puheeksi ideana
"Lapset puheeksi - keskusteluita pitävät ne ohjaajat, jotka ovat koulutettuja. Se on hyvä homma. Ja syksyllä, kun on uusi koulutus, tätä myötä saadaan sitten lisää mahdollisesti koulutettuja, jos vaikka joidenkin työ sopimus jatkuu vielä yli vuoden vaihteen olisi hyvä kouluttaa siihen lisää tekijöitä. "	Koulutettu ohjaaja Lapset puheeksi - suorittajana Lapset puheeksi - koulutuksen tarve

TAULUKKO 2. Esimerkki aineiston pelkistämisestä.

Pelkistämisen jälkeen etsin aineistosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Tämä analyysivaihe kutsutaan klusteroinniksi, eli ryhmittelyksi. Ryhmittelin ja yhdistin niitä eri alaluokiksi ilmiön ominaisuuden mukaisesti. Luokittelu jatkoin, kunnes alaluokista muodostui yläluokka ja lopuksi tutkimustehtävään yhteydessä oleva yhdistävä luokka. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123-125.)

Pelkistetyt ilmaukset	Alakategoria	Alakategoria
Lapset puheeksi – mahdollisuus perheentilanteen yhteydessä Lapset puheeksi tarjotaan yksityismajoittujille alkuinfossa	Keskusmajoittajat Yksityismajoittajat Alaikäisyksiköistä siirtyneet	Kohderyhmä

Tarjotaan täysikäisille nuorille, jotka ovat siirtyneet alaikäisyksiköistä	täysi-ikäiset nuoret turvapai- kanhakijat	
Koulutettu ohjaaja suorittajana Tehtävään erikseen nimitetty ohjaaja	Koulutettu ohjaaja Tehtävään erikseen nimitetty ohjaaja	Suorittaja
Perhetyöstä vastaava koordinoi yhdessä sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijän kanssa Resursointi perhekoordinaattorille Moniammatillinen työ Lapset puheeksi – koulutuksen tarve	Perhetyöstä vastaava sosiaaliohjaajan/ sosiaalityöntekijän työparina Resursointi Moniammatillinen työ Uusien työntekijöiden koulutus	Koordinointi

TAULUKKO 3. Esimerkki aineiston ryhmittelystä.

Viimeinen analyysivaihe on abstrahointi, joka katsotaan osana klusterointia. Abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen tehdään yhdistelemällä luokituksia niin kauan kuin mahdollista aineiston sisällön näkökulmasta. Yhdistelemällä käsitteitä tutkija saa vastauksen tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125 -127.)

Alakategoria	Alakategoria	Yläkategoria	Yhdistävä kategoria
Kohderyhmä	Suorittaminen	Lapset puheeksi – menetelmän juurruttaminen	Lapset puheeksi - menetelmän käytännössä toteuttaminen
Suorittaja			
Tulkkaus			
Säännöllisyys	Seuraaminen		
Koordinointi			
Dokumentointi			

TAULUKKO 4. Esimerkki aineiston abstrahoinnista.

Kokonaisena sisällönanalyysistä syntyneet kategoriat ovat nähtävissä liitteenä 6 tämän työn lopussa.

8.2.2 Sisällönanalyysin tulokset

Aineiston analyysin tuloksena ovat syntyneet ala- ja yläkategoriat, joiden mukaan Lapset puheeksi – menetelmän käytännössä toteuttamisessa otetaan huomioon menetelmän juurruttaminen vastaanottokeskuksen toimintaan sekä menetelmän jokaisen vaiheen

toteuttaminen käytännössä. Lapset puheeksi – menetelmän juurruttaminen olettaa menetelmän suorittamista sekä Lapset puheeksi - työn toteuttamisen seuraamista. Menetelmän suorittaminen sisältyy kohderyhmä, suorittaja(t) sekä prosessin aikana tapahtuva tulkkaus. Lapset puheeksi - työn seuraamiseen liittyvät menetelmän säännöllisyys, koordinointi ja dokumentointi. Lapset puheeksi – menetelmän vaiheet ovat jaettu pakollisiin (kutsu, keskustelu I ja keskustelu II) ja tarpeen mukaisiin (neuvonpito ja arviointi). Seuraavaksi kuvattiin tarkemmin alakategoriat, jotka ovat syntyneet työpajan työskentelyprosessin aikana.

Lapset puheeksi - kohderyhmä

Ihannetilanne: Lapset puheeksi - kohderyhmä alatyypin tavoitteena oli selvittää, kenelle Lammin vastaanottokeskuksessa asuville Lapset puheeksi - keskusteluja tarjotaan. Aineiston analyysin tuloksien mukaan Lapset puheeksi - menetelmää tarjotaan kaikille Lammin vastaanottokeskukseen rekisteröityneille perheille – sekä keskuksessa että yksityismajoituksessa asuville. Ehdotuksena olivat myös nuoret turvapaikanhakijat, jotka ovat siirtyneet Lammin vastaanottokeskukseen alaikäisyksiköistä:

”Ja sitten me innostuttiin tästä Nuoret Puheeksi... Pohjaa hyödynnetään myös nivelvaihtelyssä alaikäisyksiköistä siirtyvien täysikäisten nuorten turvapaikanhakijoiden kohdalla.”

Miten saavutetaan: perheitä tiedotetaan ensimmäistä kertaa Lapset puheeksi - menetelmän mahdollisuudesta ensimmäisellä käynnillä perheessä, kun tehdään perheen tilanteen alkukartoitus. Yksityismajoituksessa asuville kerrotaan Lapset puheeksi - menetelmästä ja tarjotaan siihen osallistumista alkuinfon yhteydessä. Alaikäisyksiköistä siirtyville nuorille kerrotaan mahdollisuudesta osallistua Lapset puheeksi - keskusteluihin myös alkuinfovaiheessa. Tässä tilanteessa pohjana käytetään lokikirjaa, joka on tarkoitettu alaikäisille turvapaikanhakijoille. Ehdotuksena oli kehittää vastaanottokeskuksen sovellusta menetelmästä alaikäisyksiköistä tulleille käytettäväksi ja nimetä se ”Nuoret puheeksi”.

Lapset puheeksi - menetelmän suorittaja(t)

Ihannetilanne: Lapset puheeksi - menetelmää suorittavat keskitetysti tehtävään erikseen nimetyt ohjaajat, jotka ovat pätevoityneet Lapset puheeksi - menetelmän suorittajiksi.

Miten saavutetaan: jotta olisi mahdollisuus ylläpitää menetelmän toteuttamista Lammin vastaanottokeskuksessa, on tärkeää järjestää Lapset puheeksi - menetelmän koulutuksen saatavuus muille/ uusille työntekijöille.

”Ja syksyllä, kun on uusi koulutus, tätä myötä saadaan sitten lisää mahdollisesti koulutettuja...”

Tulkkaus

Ihannetilanne: tuloksien mukaan tulkilla on oltava tietous Lapset puheeksi - menetelmästä, sen kulusta ja käsitteistä, joita käytetään Lapset puheeksi - keskusteluissa. Sama tulkki on saatavilla kaikilla tapaamisilla.

”Tulkkauksesta olisi hienoa, jos tulkilla olisi tieto menetelmästä ja erityisesti sen terministöstä ja olisi kaikilla tapaamiskerralla sama tulkki. Olisi ekstra hieno.”

Tärkeänä on tullut esiin myös Lammin vastaanottokeskuksen työntekijöiden kielitaitojen hyödyntäminen.

Miten saavutetaan: tulkilla on supistettu perehdytysmateriaali menetelmästä, jotta hän ”pääsee kärryille” menetelmään liittyvistä termeistä ja siihen, mikä Lapset puheeksi - menetelmä ylipäänsä on. Lammin vastaanottokeskuksen tulkki myös voi kehittää perehdytysmateriaalia ulkopuolisille tulkeille.

”Ja olisko mahdollista, että vastaanottokeskuksen tulkki asian ammattilaisena vois jotakin tuottaa tällaisen perehdytysmateriaalin.”

Tulkin varaus - ulkopuolelta tai oma – tulisi hoitaa riittävän ajoissa, jotta voidaan varmistaa tulkin läsnäolo ja puhelintulkkaustapauksissa käytettävissä olevan olisi sama tulkki kummallakin kerralla.

Lapset puheeksi - menetelmän säännöllisyys

Ihannetilanne: Lapset puheeksi - menetelmää tarjotaan perheille 2-3 kuukautta heidän Lammille saapumisensa jälkeen. Lapset puheeksi - menetelmää tarjotaan uudelleen kahdesta kolmeen kertaa vuodessa perheiden tilanteesta riippuen.

Miten saavutetaan: riittävät työresurssit perhetyön koordinaattorille sekä työntekijöiden tiivis yhteistyö.

”Se edellyttää monessa kohtaa riittävää resurssointia sille perhetyön koordinaattorille, että hänellä on aikaa pitää sitä palettia kasassa. Mutta sitten toisaalta myös tällaisista niin kuin me kaikki työntekijät tätä menetelmää tekisimme, ne havainnoidaan perheitä ja tavataan heitä, niin näistä havainnoista ja tilanteista perheissä pitää olla aktiivisesti keskustelussa työryhmien kanssa, niin että meillä on eniten käsitystä siitä, että mikä homma on.”

Dokumentointi

lhannetilanne: dokumentoidaan Excel - seurantataulukkoon Lammin vastaanottokeskuksen sisäisesti. Ulkomaalaisasiain sähköisessä asiankäsittelyjärjestelmässä (UMA) on oma kirjauskohta, mihin Lapset puheeksi - menetelmän suorittaja kirjaa tiedot suoritetusta Lapset puheeksi - työstä. Turvapaikanhakijan siirtovaiheessa tehdään perhetyökooste seuraavalle paikalle.

”Dokumentoidaan Excel taulukkoon vok:n sisäisesti – missä perheessä on tehty, kuinka usein on tehty ja millä huolen vyöhykkeellä kyseinen perhe on. UMAan tulossa oma kirjauskohta, jonne sitten kirjataan perhetyöstä ja Lapset puheeksi -menetelmästä, jotta tieto siirtyy eri vokiin välillä. Ja siirtovaiheessa on pieni perhetyökooste seuraavalle paikalle.”

Miten saavutetaan: vastaanottokeskuksen sisällä pidetään seurantataulukkoa, jota perhetyöstä vastaava koordinoi. Odotetaan sitä, että UMAan tulee kohta, mihin Lapset puheeksi - suorittaja kirjaa asioita tehdystä Lapset puheeksi - työstä. Toinen työryhmä korosti myös dokumentoinnin reflektoinnin tärkeyttä.

”... oma dokumentointia ehkä pitäisi reflektoida ja kehittää tämän menetelmän käytännön edetessä. Käytännöstä voidaan huomata, että tarvitaan muitakin tapoja”.

Lapset puheeksi - menetelmän toteuttamisen koordinointi

lhannetilanne: menetelmän toteuttamista koordinoi perhetyöstä vastaava ohjaaja yhdessä sosiaaliohjaajan ja mahdollisesti sosiaalityöntekijän kanssa. Lapset puheeksi – työn koordinointi onnistuisi, kun sitä tehdään moniammatillisella ja koulutetulla työryhmällä.

Miten saavutetaan: perhetyöstä vastaavalla ja sosiaalipuolen työntekijällä pitäisi olla aika-resurssi yhteisiin keskusteluihin myös erityisen tuen tarpeessa olevista perheistä. Alkuinfoa paperiversiona kehitetään niin, että siinä on kohde, mihin laitetaan rasti siitä, että Lapset puheeksi - menetelmää on tarjottu.

”... jotta perhetyöstä vastaava ohjaaja voi koordinoida yhdessä sosiaalipuolen työntekijöiden kanssa, niin heille kaikille pitää olla aikaa kalenteroituu siihen, että he voivat yhdessä keskustella mahdollisesti perheistä, joissa on erityistuen tarvetta.”

Lapset puheeksi - menetelmät vaiheet

Sen jälkeen, kun työpajan osallistujat olivat keskustelleet Lapset puheeksi - menetelmän toteuttamisen ihannetilanteesta ja keinoista, joilla sitä saavutetaan, siirryimme Lapset puheeksi - menetelmän vaiheiden toteuttamiseen ottaen huomioon Lapset puheeksi - menetelmän suorittamiseen liittyvät yksityiskohdat.

Kutsu: kutsuvaihe ei vaadi muokkaamista eikä kehittämistä. Työryhmän mukaan kutsu toimii Lammin vastaanottokeskuksessa ongelmitta.

Keskustelu I: tapahtuu perheen kotona. Ensimmäisessä keskustelussa lapsi ei ole mukana. Lapset puheeksi - keskustelu järjestetään silloin, kun lapsi on kerhossa, koulussa, harrastuksessa tai kavereiden kanssa ulkona. Tulkkia varataan ajoissa, mahdollisesti vastaanottokeskuksen omaa kielitaitoa hyödyntäen. Tulkki on keskusteluissa läsnä ja hänellä on tietous Lapset puheeksi - menetelmästä ja siihen liittyvistä tärkeimmistä termeistä, joita käytetään Lapset puheeksi - keskusteluissa. Lapset puheeksi - keskusteluja suorittaa yksi työntekijä.

Keskustelu II: tapahtuu myös perheen kotona. Aikaväli on viikosta kahteen ensimmäisestä keskustelusta, *”ehkä mielellään noin 1,5 viikkoa väli”*. Toisessa Lapset puheeksi - keskustelussa on sama Lapset puheeksi - suorittaja sekä sama tulkki läsnä. Lapsi on tilanteesta riippuen mukana.

Neuvonpito: tässä vaiheessa läsnäolijat ovat samat, kuin kaikissa keskusteluissa ja tarpeen mukaan sosiaalipuolen työntekijät tai vastaanottokeskuksen ulkopuoliset toimijat, joita asia koskee. Paikka neuvonpitoa varten valitaan aiheesta riippuen. Se voi olla perheen kotona tai vastaanottokeskuksen tiloissa, *”jos paljon toimijoita neuvonpidossa”*. Mikäli ongelmat, haavoittuvuus tai vahvuus liittyvät esimerkiksi kouluun tai harrastuksiin, tavata voidaan myös jossakin muussa paikassa. Neuvonpito pidetään toisesta keskustelusta noin viikon kuluttua. Lapset puheeksi - keskustelujen pitäjä hoitaa kaikki prosessiin liittyvät asiat – kutsut, arvioinnin jne.

”Rohkeasti neuvonpitoon! Tavallaan ettei menetelmä unohtaisi.”

Neuvonpidon jälkeen arvioinnille on sovittava aika, mutta siten, että arviointijakso sovitaan kyseessä olevan asian tarpeen mukaisesti.

Kaikki Lapset puheeksi - menetelmän vaiheet edellyttävät ”työkalenterointia ja pitkään tähtäimiä suunnitteluja ja se, että Lapset puheeksi - keskustelujen neuvonpidon suorittaja sopii perheen kanssa ajoissa keskustelujen ajankohdat ottaen huomioon kaikki mahdolliset muut aikataulut: lapsen koulut ja onko esimerkiksi, lääkärikäyntejä ja muita”

9 KEHITTÄMISHANKKEEN JOHTOPÄÄTÖKSET JA NIIDEN POHJALLA SYNTYNEET EHDOTUKSET LAPSET PUHEEKSI – MENETELMÄN KÄYTÄNNÖN TOTEUTTAMISESTA

Maahanmuuttoviraston, jonka alaisuudessa ovat kaikki Suomessa olevat vastaanottoyksiköt, tavoitteena on edistää ja tukea turvapaikanhakijoiden lasten ja koko perheen arkea ottamalla Lapset puheeksi - menetelmän käyttöön kaikissa Suomessa toimivissa vastaanottokeskuksissa. Tätä varten Lapset puheeksi - menetelmän lokikirjat muokattiin ja kehitettiin huomioon ottaen turvapaikanhakijoiden arki ja tarpeet vastaanottokeskuksissa. Myös vastaanottokeskusten työntekijöille järjestettiin Lapset puheeksi - menetelmän koulutusta sekä kouluttajien koulutusta, jonka tavoitteena oli menetelmän juurruttaminen vastaanottokeskusten toimintaan sekä sen jatkuvuuden varmistaminen tulevaisuudessa. (Maahanmuuttovirasto 2017.)

Pelkästään tieto menetelmästä ei riitä siihen, että se olisi toimiva ja perhettä/ lasta tukeva. Tärkeää on myös pohtia, miten menetelmä toteutuisi tietyssä toimintaympäristössä ottaen huomioon kaikki menetelmän suorittamiseen vaikuttavat asiat ja osapuolet. (Niemilä & Willman 2020.) Tästä syystä kehittämishankkeen tavoite muodostui ensisijaisesti Lammin vastaanottokeskuksen tarpeesta istuttaa Lapset puheeksi - menetelmän vastaanottokeskuksen toimintaan niin, että se olisi toimiva ja lasta ja perhettä tukeva sekä saisi jatkuvuuden tulevaisuudessakin.

Lapset puheeksi - menetelmä tulee olemaan osa ennaltaehkäisevää perhetyötä, jota tehdään Lammin vastaanottokeskuksessa asuvien perheiden kanssa. Tässä korostetaan nimenomaan menetelmän käyttöönottoa osana perhetyötä, sillä perhetyötä tehdään eri tavalla käyttäen erilaisia menetelmiä riippuen perheen/lapsen tilanteesta ja tarpeista. Tämän kehittämishankkeen tarkoituksena on parantaa perhetyön laatua vastaanottokeskuksessa ottamalla Lapset puheeksi - menetelmä käyttöön huomioiden sekä asiakkaiden toiveita että Lammin vastaanottokeskuksen toimintatapoja ja resursseja. Perhetyön kokonaisuudessa turvataan ja edistetään turvapaikanhakijalasten sekä koko perheen hyvinvointia turvapaikanhakuprosessin aikana. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2019b.)

Kehittämishankkeen johtopäätökset pohjautuvat tietoperustaan, Lammin vastaanottokeskuksen asiakkaiden kyselyyn sekä työpajan tuloksiin. Työpajan työskentelyn tuloksena syntyivät ehdotukset Lapset puheeksi - menetelmän käytännön toteuttamisesta Lammin vastaanottokeskuksessa. Kerätyn aineiston sisällönanalyysillä saatiin tiivistetty ja yleistävä kuvaus tutkittavista keskeisistä asioista.

Ehdotukset Lapset puheeksi - menetelmän toteuttamisesta Lammin vastaanottokeskukseen on koottu taulukkoon, josta näkyvät toteuttamisehdotukset jokaisesta Lapset puheeksi - menetelmän vaiheesta sekä keinot, joilla ehdotettu menetelmän toteutus saavutetaan. Idea tutkimuksen tuloksien laittamisesta taulukkomuotoon tuli toiveesta yhdistää kaikki saadut tulokset järjestelmällisesti ja loogisesti yhteen taulukkoon niin, että siitä olisi käytännöllisempi hyöty Lammin vastaanottokeskuksen työntekijöille. Taulukossa esitettiin Lapset puheeksi – menetelmän toteuttamisehdotuksien lisäksi keinoja, joilla nämä ehdotukset saavutetaan. Nämä keinot eivät olleet mukana aineiston analyysissä, mutta tulivat esiin työpajan työskentelyssä. Yleisesti ottaen työprosessi etenee paremmin, jos ehdotuksia ei ole vain valmiiksi olemassa, vaan myös pohditaan keinoja niiden saavuttamiseksi. Taulukon avulla on mahdollista saada paljon tietoa tiiviissä muodossa. Se helpottaa tietojen käsittelyä, auttaa paremmin hahmottamaan koko prosessin kokonaisuutta sekä tehostaa taulukon lukijan ymmärrystä. Tämän lisäksi tulevaisuudessa Lammin vastaanottokeskuksen työryhmä käyttäen taulukkoa voi helpommin tehdä havaintoja niissä kohteissa, joissa tarvitaan muutoksia. (Sillanpää 2018.)

Ehdotukset Lapset puheeksi – menetelmän toteuttamisesta Lammin vastaanottokeskukseen on koottu taulukkoon Lapset puheeksi – menetelmän vaiheiden mukaisesti – kutsu, keskustelu I, keskustelu II ja neuvonpito. Vasemmassa sarakkeessa on Lapset puheeksi – menetelmän vaiheiden toteuttamisehdotukset käytännössä ja oikeassa ovat keinot, joilla ehdotukset saavutetaan. Lapset puheeksi – menetelmän koordinointi ja dokumentointi tapahtuvat koko Lapset puheeksi – työn aikana ja ovat merkittävä osa koko perhetyötä. Koordinoinnilla varmistetaan Lapset puheeksi – menetelmä toteutusta. Dokumentoinnilla on tarkoitus ohjata työntekijöitä koko perhetyön prosessin aikana. Tämän lisäksi dokumentoinnin avulla säilytetään tiedot tehdystä työstä muitakin työntekijöitä varten sekä tehdään perhetyön näkyväksi myös asiaan osallistuville, etenkin asiakkaille. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2020.)

Taulukossa esitetyt Lapset puheeksi - menetelmän toteuttamisehdotukset eivät ole lopullinen tulos Lapset puheeksi - menetelmän toteuttamiselle. Ehdotetun taulukon tarkoitus on antaa alkua reflektoinnille ja pohdinnalle Lapset puheeksi - menetelmän tulevasta toteuttamisesta Lammin vastaanottokeskuksessa. Menetelmän implementointi vastaanottokeskuksen toimintaan on pitkäkestoinen prosessi, joka kestää niin pitkään, kunnes menetelmä on käytössä.

KUTSU

TOTEUTUS	MITEN
<i>Milloin</i>	<i>Milloin</i>
2-3 kk perheen saapumisesta jälkeen	tarjotaan perheelle kotikäynnillä
<i>Kenelle</i>	<i>Kenelle</i>
keskuksessa asuville perheille	tiedotus menetelmästä perheen tilanteen alkukartoituksen yhteydessä
yksityismajoituksessa asuville perheille	tiedotus ja menetelmän tarjoaminen alkuinfon yhteydessä
alaikäisyksiköistä siirtyville nuorille	tiedotus menetelmästä alkuinfon yhteydessä
<i>Suorittaja</i>	<i>Suorittaja</i>
Pätevöity ohjaaja	Lapset puheeksi -koulutuksen saatavuus

KOORDINOINTI Toteutus: perhetyöstä vastaava sosiaaliohjaajan ja sosiaaliohjaajan kanssa.

Miten: aika-resurssi

DOKUMENTOINTI

Toteutus: Excel seuranta-lukko, UMA, perhetyökooste seuraavalle paikalle

Miten: taulukkoa koordinoi perhetyöstä vastaava, UMA työn alla, dokumentoinnin reflektointi

KESKUSTELU I

TOTEUTUS	MITEN
<i>Milloin</i>	<i>Milloin</i>
sovitusti perheen kanssa	sovitaan perheen kanssa kutsuvaiheessa
<i>Paikka</i>	<i>Paikka</i>
perheen kotona	sovitaan perheen kanssa kutsuvaiheessa
<i>Suorittaja</i>	<i>Suorittaja</i>
yksi pätevyity ohjaaja	työtehtävien kalenterointi
<i>Lapsen läsnäolo</i>	<i>Lapsen läsnäolo</i>
ei ole mukana	menetelmän pitäminen silloin, kun lapsi on koulussa, kerhossa, ulkona jne.
<i>Tulkkaus</i>	<i>Tulkkaus</i>
läsnäolotulkkaus	tulkin varaus hyvässä ajassa
tulkilla on tieto menetelmästä	perehdytysmateriaali menetelmästä
vok:n työntekijöiden kieli-aidon hyödyntäminen	työntekijöiden työtehtävien kalenterointi

KESKUSTELU II

TOTEUTUS	MITEN
<i>Milloin</i>	<i>Milloin</i>
1-2 viikkoa ensimmäisestä keskustelusta	sovitaan perheen kanssa ensimmäisen keskustelun jälkeen
<i>Paikka</i>	<i>Paikka</i>
perheen kotona	sovitaan perheen kanssa etukäteen
<i>Suorittaja</i>	<i>Suorittaja</i>
sama ohjaaja, joka piti ensimmäistä keskustelua	työtehtävien kalenterointi
<i>Lapsen läsnäolo</i>	<i>Lapsen läsnäolo</i>
keskustelun aiheesta riippuen mukana tai ei	päätetään vanhempien kanssa
<i>Tulkkaus</i>	<i>Tulkkaus</i>
sama tulkki	tulkin varmistus hyvässä ajassa
läsnäolotulkkaus	tulkin varaus hyvässä ajassa

NEUVONPITO

TOTEUTUS	MITEN
<i>Milloin</i>	<i>Milloin</i>
viikon kuluttua toisesta keskustelusta	sovitaan perheen ja mahdollisesti muiden osallistujien kanssa toisen keskustelun jälkeen
<i>Paikka</i>	<i>Paikka</i>
valitaan riippuen aiheesta ja osallistujien määrästä ja heidän virka- asemasta	sovitaan etukäteen kaikkien osallistujien kanssa
<i>Osallistujat</i>	<i>Osallistujat</i>
kaikkiin keskusteluihin osallistuneet henkilöt	sovitaan perheen kanssa toisen keskustelun jälkeen
vok:n sosiaalipuolen työntekijät	työtehtävien kalenterointi

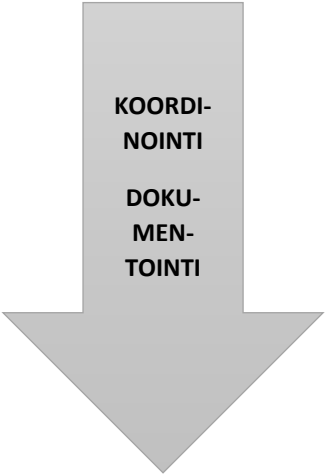
KOORDINOINTI Toteutus: perhetyöstä vastaava sosiaaliohjaajan ja sosiaaliohjaajan kanssa.

Miten: aika-resurssi

DOKUMENTOINTI

Toteutus: Excel seuranta-lukko, UMA, perhetyökooste seuraavalle paikalle

Miten: taulukkoa kordinoi perhetyöstä vastaava, UMA työn alla, dokumentoinnin reflektointi

KOORDI-
NOINTI

DOKU-
MEN-
TOINTI

• <i>toimijat, joita asia koskee</i>	• kutsu hyvässä ajassa
• <i>lapsi</i>	lapsen aikataulun huomioi- minen
<i>Suorittaja</i>	<i>Suorittaja</i>
• keskustelujen pitäjä	• työtehtävien kalenterointi
<i>Tulkkaus</i>	<i>Tulkkaus</i>
• läsnäolotulkkaukset	• tulkin varaus hyvässä ajassa
• sama tulkki	• tulkin varmistus hyvässä ajassa
<i>Arviointi</i>	<i>Arviointi</i>
• <i>tehdään aina</i>	• <i>sovitaan kyseessä olevan asian tarpeen mukaisesti</i>

TAULUKKO 5: Ehdotukset Lapset puheeksi – menetelmän toteuttamisesta Lammin vastaanottokeskuksessa.

10 POHDINTA

10.1 Opinnäytetyön prosessin arviointi

Laadullisen tutkimuksen arviointi on ensisijaisesti kriittistä tarkastelua ja analysoimista, joka sisältää sekä tutkimuksen vahvuudet että heikkoudet. Arvioidessa työtä, on syytä laittaa konkreettiset esimerkit ja perustelut omille näkemyksille, näin epämääräinen yleistäminen voi johtaa harhaan. Tutkimuksen oikein tehdyllä arvioinnilla on mahdollista lisätä tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä pohtimalla tutkimusprosessiin liittyviä vaiheita ja tuloksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 183-184.)

Tämän kehittämishankkeen aiheen valinta perustui ensisijaisesti siihen, että kohdeorganisaatiolla oli selkeä tarve ottaa Lapset puheeksi – menetelmän käyttöön Lammin vastaanottokeskuksessa osana tehtyä perhetyötä. Tutkimuksen aiheen valinta on ennen kaikkia eettinen kysymys. Aihe on oltava tutkijaa kiinnostava sekä uuden tiedon tuova. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 174.) Aiheen valinta vahvistui myös omalla henkilökohtaisella kiinnostuksella, mikä antoi motivaatiota tutkimuksen suorittamiseen. Silloin toimin perhetyöstä vastaavana ohjaajana turvapaikanhakijoiden perheiden kanssa sekä osallistuin Lapset puheeksi – koulutukseen. Tutkimuksen aihetta pohdittiin yhdessä hankkeen projektipäällikön, sekä Suomen mielenterveysseuran edustajien kanssa ja todettiin, että Lapset puheeksi - menetelmän kehitykseen liittyvä aihe olisi ajankohtainen ja tarpeellinen tässä vaiheessa. Opinnäytetyöni aihe konkretisoitui vielä keskusteltuani Lammin vastaanottokeskuksen johtajan kanssa.

Riskitekijänä oli kuitenkin se, että Maahanmuuttoviraston käynnistämä hanke oli silloin alkuvaiheessa ja tarkkaa aikataulua hankkeen toteuttamiselle ei ollut vielä suunniteltu. Tästä johtuen oman tutkimuksen aikataulussa oli paljon viivästyksiä. En, esimerkiksi, voinut aloittaa aineiston keruuta tutkimusta varten ennen, kuin Lapset puheeksi - keskustelut oli käyty Lammin vastaanottokeskuksen asuvien perheiden kanssa. Sitä ennen Maahanmuuttoviraston hankkeen päämääränä oli kouluttaa Lapset puheeksi - menetelmää vastaanottokeskuksien tietyille työntekijöille, sekä myös järjestää heille kouluttajien koulutusta, jotta koulutetut työntekijät pystyisivät kouluttamaan oman vastaanottokeskuksensa henkilökuntaa. Tämän lisäksi vaatimukset menetelmän suorittajista myös muuttuivat hankkeen aikana, minkä vuoksi jouduin miettimään uudelleen tutkimuksen aihetta.

Tutkimuksen lähestymistavaksi valitsin toimintatutkimuksen, joka sopi hyvin tutkimuksen toteuttamiseen ja edellytti tutkijan sekä tutkittavien yhteistä osallistumista. Keskeistä oli toimintojen kehittäminen aidossa toimintaympäristössä. Kosken ja Kelon (2019) mukaan

positiiviset muutokset toiminnassa tapahtuu vain silloin, kun työntekijät itse osallistuvat toiminnan kehittämiseen tarkistelemalla toimintaa kriittisesti ja etsimällä uusia ratkaisuja.

Sen jälkeen, kun tutkimuksen aihe oli muodostettu, aloitin aiheeseen liittyvän teorian hahmottamista. Teoreettinen viitekehys antaa ensisijaisesti tutkimukselle tieteellisen perustan, johon tutkimus pohjautuu. Teoreettisella katsauksella tutkija näyttää, että hänellä on tieto tutkittavasta asiasta, aiheeseen liittyvistä käsitteistä ja teorioista. Haasteena oli rajoittaa teoreettista osaa muodostavia tietoja niin, että niistä tulisi tutkittavan aiheen näkökulmasta keskeisimmät. Teoreettisessa osassa on tärkeää myös tuoda esiin se, miten muut tutkijat avaavat keskeisiä käsitteitä, vertailla niitä keskenään kriittisesti sekä myös löytää niiden välissä olevia yhteyksiä. Koska Lapset puheeksi – menetelmän käyttöönotto on uusi käytäntö vastaanottokeskuksien toiminnassa, aiemmin tehtyjä tutkimuksia tai tieteellisiä artikkeleita tästä aiheesta ei ollut olemassa. Myös pro gradun tai ylemmän tutkinnon opinnäytetöitä oli niukasti saatavilla, mikä vaikeutti kriittistä katsausta Lapset puheeksi - menetelmän köytöstä ja hyödystä. Kuitenkin kirjallisuuskatsauksella olen saanut syvemmän ymmärryksen olemassa olevasta tiedosta koskien turvapaikkahakijalapsen hyvinvointia vastaanottokeskuksessa elämisen aikana sekä menetelmän periaatteista ja sen toteuttamisesta eri aloilla. Nämä tiedot auttoivat luomaan vahvan tieteellisen lähtökohdan tutkimukselleni.

Kehittämishankkeen tavoitteena oli tuottaa Lammin vastaanottokeskukselle ehdotuksia Lapset puheeksi - menetelmän käytännön toteuttamisesta. Tarkoituksena oli parantaa ennaltaehkäisevän perhetyön laatua Lammin vastaanottokeskuksessa ja siten turvata sekä edistää turvapaikanhakijalasten ja koko perheen hyvinvointia. Aineiston keruuta oli ajatuksen suorittaa ottaen huomioon Lammin vastaanottokeskuksen asiakkaiden menetelmän toteuttamista koskevat kokemukset ja toiveet. Asiakasosallisuus on tärkeä tekijä palvelun suunnittelussa, sen toteutuksessa ja arvioinnissa. Tästä myös sanotaan laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, 4§), jonka mukaan asiakkaan toivomukset, mielipide ja tarpeet on otettava huomioon sosiaalihuoltoa toteutettaessa.

Asiakkaiden kyselyn tavoitteena oli myös saada sellaista uutta tietoa, jota ei ollut huomioitu kyselyssä. Tätä varten kysely sisälsi kohdan, missä asiakkailla oli mahdollisuus kertoa omasta kokemuksesta vapaassa muodossa. Jokaisen asiakkaan kohdalla tämä kyselyn kenttä jäi täyttämättä, mikä vaikutti ja lopuksi muutti ajatuksen aineiston analyysimenetelmän valinnasta. Asiakkaiden kyselyn analyysi toteutui määrällisesti, mikä ei ihan sopinut pienelle otosmäärälle. Tässä tilanteessa avoimen asiakkaiden haastattelun valinta olisi ollut paras vaihtoehto saada tarvittavat tiedot. Avoin haastattelu olisi mahdollistanut paremmin ihmisten kokemusten keräämistä sekä uuden tiedon syntymistä (Vilkkä 2015,

126.). Toisaalta tämä avoin haastattelu olisi voinut aiheuttaa tietyt riskit, jotka liittyvät ajan käyttöön ja tulkkauksen toteuttamiseen.

Huolimatta tutkimuksen prosessin aikana syntyneitä haasteita valittujen aineistonkeruun sekä analyysimenetelmien avulla onnistuin saavuttamaan tutkimuksen tavoitteen. Asiakaiden kyselyn tuloksien pohjalla suunnitellun ja toteutuneen työpajan lopputuloksena saatiin ehdotukset Lapset puheeksi – menetelmän toteuttamisesta käytännössä sekä myös keinot, joilla ne ehdotukset saavutetaan. Kehittämishankkeen lopputulos on esitetty tässä työssä taulukkoina, minkä tavoitteena on helpottaa saatujen tietojen hahmottamista sekä niiden käsittelemistä.

10.2 Eettisyys ja luotettavuus

Koko kehittämishankkeen prosessin aikana on pyritty toimimaan hyvän tutkimuksen periaatteiden mukaisesti. Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus ovat tutkimuksen tärkeimmät periaatteet. Ne edellyttävät, että tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä, josta syntyy tutkimuksen uskottavuus. Vain siinä tapauksessa, kun tutkimus on tehty hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden mukaisesti, tieteellinen tutkimus voidaan eettisesti hyväksyä ja luottaa sen tuloksiin. Tutkijalla on ensisijainen vastuu siitä, että tutkimus on tehty noudattaen hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 150-151.)

Työskentelyn aikana on pyritty noudattamaan tiedeyhteisön myöntämiä toimintatapoja, kuten rehellisyyttä ja huolellisuutta sekä tarkkuutta tulosten tallentamisessa ja niiden esittämisessä. Tutkimuksessa muiden tutkijoiden työt ja tulokset on otettu huomioon kunnioitettavasti, viitaten heidän julkaisuihinsa asian vaatimalla tavalla. Tutkimuksen suunnittelu, sen toteuttaminen, raportointi sekä tietoa-aineistojen tallentaminen tapahtui tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. Tarvittavat luvat ja tutkittavien osallisuussuostumukset on haettu ajoissa. Myös tietosuojaa koskevat kysymykset on otettu huomioon. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6-7.)

Tutkimusaiheen valinta on yksi eettisistä kysymyksistä, jolla pohditaan, miksi ja kenen ehdoilla tutkimukseen ryhdytään (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 154). Tutkimusaiheesta päätettiin keskusteluissa eri johdatustasoilla – Lammin vastaanottokeskus, Maahanmuuttovirasto sekä Suomen Mielenterveys Ry. Keskustelussa korostettiin Lapset puheeksi - menetelmän implementaation tärkeyttä sekä ajankohtaisuutta vastaanottokeskuksien toiminnassa. Siitä, miten menetelmää ryhdytään toteuttamaan vastaanottokeskuksen toiminnassa, riippuvat menetelmän kestävyys ja se, mikä vaikutus menetelmällä on

vastaanottokeskuksessa asuvien perheiden hyvinvointiin ja heidän arkensa sujuvuuteen turvapaikkaprosessin aikana.

Tutkimusprosessissa erityishuomiota kiinnitettiin myös tutkittavien suojaan noudattaen heidän ihmisoikeuksiaan. Ennen aineiston keruuta Lammin vastaanottokeskuksen johtajalta saatiin lupa tutkimuksen toteuttamista varten. Kaikille tutkimukseen osallistujille – sekä vastaanottokeskuksen työntekijöille että asiakkaille – selitettiin jokaisen tutkimukseen osallistujan äidinkielellä tutkimuksen tavoitteista ja menetelmistä, joilla tutkimus suoritetaan. Heille myös kerrottiin tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja oikeudesta kieltäytyä siitä. Kaikki osallistujat jäivät nimettömiksi ja tutkimuksesta saatuja tietoja ei luovutettu ulkopuolisille.

Tutkimuksen aikana olin osana kehittämishankkeen kohdeorganisaation työyhteisöä. Mietin alusta lähtien, miten se voi kokonaisuutena vaikuttaa tutkimuksen kulkuun sekä sen tuloksiin. Työntekijän asemani kohdeorganisaatiossa antoi selkeän ymmärryksen organisaation tarpeesta juurruttaa Lapset puheeksi – menetelmän niin, että se saisi tulevaisuudessa myös jatkoa. Tieto ja oma kokemus vastaanottokeskuksessa tehdystä perhetyöstä sekä sen kehittämistarpeesta auttoi paremmin asettamaan kehittämishankkeen tavoitteet ja etenemään tutkimuksessa oikeaan suuntaan. Toisaalta, haasteena oli pysyä tutkijan roolissa ollessani kohdeorganisaation työntekijänä. Jotkut työyhteisön ehdotukset, esimerkiksi, olivat ristiriidassa omien kanssa.

On myös pohdittu, kuinka hyvin tutkimusote ja valitut tutkimusmenetelmät vastaavat tutkitavaa ilmiötä. Asiakkaiden kyselyn, sekä vastaanottokeskuksen työntekijöille järjestetyn työpajan avulla saadut tiedot olivat riittäviä, jotta saatiin vastaukset tutkimuksen kysymyksiin. Tutkimusprosessia arvioitiin alusta loppuun kriittisellä työasenteella eli reflektiolla, mikä vaikuttaa oleellisesti tutkimuksen kulkuun sekä edistää ja parantaa sen luotettavuutta ja pätevyyttä. Tutkimusprosessin aikana oli hyvin tärkeää pohtia myös tutkimusprosessin vaiheita, menetelmien valintaa, aineiston analyysin periaatteita sekä sitä, mitä olisi voinut tehdä eri tavalla.

10.3 Jatkokehitysehdotukset

Lapset puheeksi - menetelmän juurruttaminen vaatii aika paljon kehittämisaskeleita ja valmiuksia, jotta se juurtuisi pysyvästi organisaation toimintaympäristöön. Vastaanottokeskukset ympäri Suomen ovat erilaisia kooltaan ja toiminnan tavoilta, jonka vuoksi menetelmän sovittaminen niiden toimintaan vaatii monien asioiden uudelleen miettimistä sekä valmiutta kehittämiseen käytännössä. Koska vastaanottokeskukset ovat muodoltaan erilaisia,

menetelmän juurruttaminen tapahtuu eri paikoissa eri tavalla ottaen huomioon vastaanottokeskuksen toiminnan kokonaisuuden: tavoitteet, nykyiset käytännöt ja toiminnan tavat, tarpeet muutoksesta sekä resurssit. Henkilökunnan ja johtajan asenteella sekä suhtautumisella innovatiivisia asioita kohtaan on myös tärkeä rooli menetelmän käyttöönotossa (Salonen & Vainio-Oja 2019, 22). Menetelmä voi olla täysin uusi ratkaisu johonkin keskuksen toimintaan, tai se voi olla myönteinen muutos, jolla parannetaan jo käytettävissä olevia käytäntöjä.

Lapset puheeksi - menetelmä ei ole erillinen menetelmä, joka toimii itsestään, vaan yleensä se on, esimerkiksi, osana ennaltaehkäisevää perhetyötä. Tärkeää tässä tapauksessa on miettiä, miten menetelmä soveltuisi nykyiseen toimintaan, tuleeko se täydentämään vastaanottokeskuksen jo käyttämiä menetelmiä vai korvaako se vanhoja, sekä millä perusteella. Jokaisessa tapauksessa päämääränä on positiivinen muutos toiminnassa, jonka avulla parannetaan ja kehitetään jo olemassa olevia käytäntöjä sekä organisaation, että asiakkaan näkökulmasta. Tieto menetelmästä ja koulutus itsestään ei riitä menetelmän juurruttamista varten. Oleellista on miettiä, miten tämä menetelmä otetaan vastaan työpaikassa, onko johtaja valmis ottamaan sen käyttöön, keitä ovat ne ihmiset, jotka sitoutuisivat siihen, sekä miten menetelmä soveltuu vastaanottokeskuksen toiminnan kuvioon. (Simola 2017.)

Ensisijaisesti korostetaan johdon roolia menetelmän implementaatiossa organisaation toimintaan. Jotta menetelmä saisi jatkuvuuden ja kehittämismahdollisuuden, organisaation johtajan on annettava tukea ja hyväksyntää. Hyvinvointipäällikkö Arto Wilman huomasi keskeistä johtamisessa olevan se, että johtamisen tulee muodostaa kokonaisuus. Asia toimii paremmin, mikäli työ johdetaan monilla tasoilla - Lammin vastaanottokeskuksen tapauksessa vastaanottoyksikön, piirin, SPR:n ja Maahanmuuttoviraston tasolla. Johtajan sitoutuminen, aito kiinnostus, valmius muutoksiin sekä läsnäolo kehittämis- ja implementaatiotyössä ovat hyvin tärkeitä edellytyksiä sille, että työ lähtee liikkeelle. Toinen yhtä tärkeä asia menetelmän juurruttamisesta on ymmärtää ja kasvattaa omaa ymmärrystä menetelmän käytöstä ja sen hyödyistä vastaanottokeskukselle, omalle työlle sekä vastaanottokeskuksessa asuville perheille. Toimintamallin merkityksen syventäminen motivoi työhenkilökuntaa käyttämään ja kehittämään menetelmää eteenpäin, sekä antaa myös merkityksen tehdylle työlle. Kun tehdyllä asialla on merkitys ja ymmärrys, se voi vasta silloin elää ja kehittyä eteenpäin, sekä aikaansaada haluttuja tuloksia. (Niemilä & Willman 2020.)

Lapset puheeksi - menetelmän implementaation ei pitäisi tapahtua pelkästään huomioon ottaen vastaanottokeskuksen resursseja ja tarpeita, vaan myös asiakaslähtöisesti. Jotta menetelmä toimisi molempiin suuntiin, tärkeänä tehtävänä on luoda yhteinen käsitys siitä,

että puhuminen lapsen/perheen arjesta on normaali työskentelytapa, joka lähtee arjen kokonaisuudesta, missä keskiössä on lapsi ja perhe (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2019b). Oleellista on myös se, että henkilökunta yhdessä rakentaa ja kehittää Lapset puheeksi - menetelmän palvelupolkua, joka palvelee parhaiten vastaanottokeskuksessa asuvia perheitä ja siten edistää menetelmän käyttöä. Asiakkaiden toiveiden mukaisesti rakennettu Lapset puheeksi – menetelmän palvelupolku antaa paremman takuun menetelmän juurruttamiselle organisaation toiminnassa.

Nykyisenä haasteena Lammin vastaanottokeskuksessa on perhetyössä käytettävien menetelmien päällekkäisyys ja niiden laaja valikoima. Vastaanottokeskus tukee henkilökunnan ajankohtaista osaamista perhetyössä järjestämällä erilaisia koulutuksia, joiden tarjonnasta löytyy monia menetelmiä, joiden avulla on mahdollista tukea vastaanottokeskuksessa asuvia perheitä. Tässä tilanteessa päätehtävänä on kehittää perhetyötä siten, että Lapset puheeksi - sekä muut menetelmät eivät toistaisi, vaan täydentäisivät toisiaan ja tällä kokonaisuudella edistäisivät parhaiten lapsen/ perheen arkea. Monet asiat selviävät ja täydentyvät vielä prosessin aikana, silloin, kun menetelmän toimivuus näkyy käytännössä. Yleensä uuden asian juurruttaminen ei ole kertaluonteinen prosessi, vaan vaatii jatkuvasti asioiden käyttöönottoa, reflektointia, arviointia ja niiden uudelleen kehittämistä sekä käyttöönottoa.

LÄHTEET

Ahmethanov Sulim. Etuuskäsittelijä. SPR Hämeen Piiri, Lammin vastaanottokeskus. Haastattelu 18.1.2019.

Alaniska, H. & Ahonen, K. Toiminnallisia menetelmiä [viitattu 21.11.2019]. Saatavissa: <https://www.ok-sivis.fi/media/materiaalit-osio/toiminnallisia-menetelmia.pdf>.

Bloigu, K. 2014. Laittoman rajalla. Helsinki: BoD – Books on Demand.

Bonsdorff, M., Järvensivu, A. & Bonsdorff, M. 2018. Tutkimusetiikka yhä tärkeämpää työelämän tutkimuksessa [viitattu 26.03.2020]. Saatavissa: <file:///C:/Users/Omistaja/Downloads/85273-Artikkelin%20teksti-128515-1-10-20190920.pdf>

Etelä-Suomen sanomat. 2015. Ensimmäiset turvapaikanhakijat saapuivat Lammin Mainiemeen [viitattu 17.03.2019]. Saatavissa: <https://www.ess.fi/uutiset/kotimaa/2015/09/03/ensimmaiset-turvapaikanhakijat-saapuivat-lammin-mainiemeen>

Förbom, J. 2014. Väki, valta ja virasto. Maahanmuuttovirasto ja suomalainen turvapaikkapolitiikka. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Goodyear, M. 2016. Let's talk about children – promoting recovery in parents with mental illness. A mental illness research funded project from the Victorian government. Monash University [viitattu 16.12.2018]. Saatavissa: https://www.mindaustralia.org.au/sites/default/files/publications/Lets_talk_about_children_presentation.pdf

Gothoni, R. & Siirto, U. 2016. Pakolaisuudesta kotiin. Tallinna: Gaudeamus Oy.

Hastrup, A., Hietanen-Peltola, M., Jahnukainen, J. & Pelkonen, M. 2013. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen. Lasten Kaste-kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. Teoksessa Hastrup, A., Hietanen-Peltola, M. & Kekkonen, M. Näkökulmia hanketyöhön ja toimintamallien kuvauksia. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 40-118.

Heikkinen, H. 2010. Toimintatutkimus – toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: WS Bookwell Oy, 214-229.

Heinonen, H. & Kuikka, M. 2013. Lapsen oikeuksien toteutuminen nyky-yhteiskunnassa. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: Bookwell Oy.

- Heiskanen T. & Hiisijärvi S. 2018. Toiminnalliset menetelmät [viitattu 30.1.2019]. Saatavissa: <http://www.ela.fi/akatemia/toiminnalliset.php>
- Herrala, J. 2012. Perhetyö vastaanottokeskuksessa. Opinnäytetyö, ylempi AMK [viitattu 25.7.2019]. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/46990/Jaana_Herrala.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Huhtala Mila. Sosiaaliohjaaja. SPR Hämeen Piiri, Lammin vastaanottokeskus. Haastattelu 19.9.2018.
- Hyppönen, T. & Kälviäinen, M. 2018. Luovuus ja kehittämistoiminta. Luovat ja toiminnalliset menetelmät. Luentomateriaali. PowerPoint esitys. 12.4.2018. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu.
- Hämäläinen, J. 2010. Kasvatuspolitiikka. Teoksessa Niemelä, P. Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOYpro Oy, 289 – 316.
- Ideointimenetelmiä ryhmässä. 2019. Tuplatiimitekniikka [viitattu 24.03.2019]. Saatavissa: http://www2.amk.fi/mater/viestinta_ja_media/ryhmatyotaidot/files/ideointimenetelmia/tuplatiimi.htm
- Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2016. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Jokinen, J. 2012. Työntekijöiden kokemuksia perheinterventiosta. Eksistentiaalis- fenomenologinen tutkimus lastensuojelun sijaishuollossa [viitattu 12.12.2019]. Saatavissa: <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61467/Jokinen.Jaana.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kallio peruspalvelukuntayhtymä. 2018. Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö [viitattu 20.12.2018]. Saatavissa: <http://www.kalliopp.fi/sosiaalihuoltolain%20mukainen%20perhety%C3%B6>
- Kananen, J. 2011. Kvantti: kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Juvenes Print.
- Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylä: AMK.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmiin. Juva: Bookwell Oy.
- Karlsson, L. & Karimäki, R. 2012. Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Yliopistopaino.

Kauko, O. 2018. Yksin tulleiden turvapaikanhakijalasten asumispolut ja kodin tuntu. Teoksessa Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. Monen kodin lapset. Talinna: Gaudeamus Oy, 153 – 171.

Koivunen, K. 2017. Asiakas- ja ihmislähtöisyys – tasavertaisuutta ja vastavuoroisuutta ammattilaisten ja palvelun käyttäjien kanssa [viitattu 3.12.2019]. Saatavissa: <http://www.oamk.fi/epooki/2017/asiakas-ja-ihmislahtoisuus-sosiaali-ja-terveydenhuollossa/>

Korpijärvi H.-T. 2018. Opettajien ja huoltajien käsityksiä Lapset Puheeksi- keskustelusta [viitattu 3.12.2019]. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/104518/1541155275.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Koski, P. & Kelo, M. 2019. Toimintatutkimus menetelmänä [viitattu 06.04.2020]. Saatavissa: <https://blogit.metropolia.fi/masterminds/2019/09/30/toimintatutkimus-menetelmana/>

Kronqvist E. & Kumpulainen K. 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt. Helsinki: WSOYpro Oy.

KРОО Возрождение. 2014. 6 ноября 2014 года состоялась супервизия инструкторов по методике «Поговорим о детях» координатором проекта «Крепкая семья – научно обоснованные - методы работы с семьей» Дмитрием Титковым [viitattu 16.12.2018]. Saatavissa: <http://kroo-vozhzhdenie.ru/home/news/item/06-11>

Kuosma, T. 2016. Turvapaikka ja pakolaisasema. Kansainvälisen suojelun periaatteet. Printed in EU: Nordbooks.

Kärjä, A.-M. 2015. Mikä suojaa lapsen kehitystä isossa elämänmuutoksessa? [viitattu 02.03.2020]. Saatavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/10/05/mika-suojaa-lapsen-kehitysta-isossa-elamanmuutoksessa>

Laatikanen, T., Säävälä, M., Wikström, K., Haikkola, L., Malin, M. & Alitolppa-Niitamo, A. 2013. Kuinka saada tietoa ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista? Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Tallinna: Tallinnan Raamatutrukikoja OU, 226 – 241.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000 [viitattu 02.03.2020]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Lammi -Taskula, J. & Karvonen, S. 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistonpaino Oy.

Lammin vastaanottokeskus. 2018. Vastaanottokeskusinfo. Monisteet.

Lastenmielenterveystalo. 2019. Lapsen kehitykseen vaikuttavat tekijät [viitattu 18.12.2019]. Saatavissa: https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/vanhemmille/perhe_ja_vanhemmuus/vanhempien_merkitys/Pages/lapsen_kehitykseen_vaikuttavat_tekijat.aspx

Lastensuojelulaki 417/2007 [viitattu 14.12.2018]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lähteenmäki, M. 2013. Lapsi turvapaikanhakijana. Etnografisia näkökulmia vastaanottokeskuksen ja koulun arjesta. Helsingin yliopisto: Unigrafia.

Lähteenmäki, M. 2012. Turvapaikanhakijalapsen kertovat. Teoksessa Karlsson, L. & Kari-mäki, R. Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Maahanmuuttovirasto 2017. Turvapaikanhakijalapsille ja perheille lisää tukea vastaanottokeskuksissa [viitattu 18.11.2019]. Saatavissa: https://migri.fi/artikkeli/-/asset_publisher/turvapaikanhakijalapsille-ja-perheille-lisaa-tukea-vastaanottokeskuksissa

Maahanmuuttovirasto 2018a. Majoittuminen vastaanottokeskukseen [viitattu 30.11.2018]. Saatavissa: <https://migri.fi/majoittuminen-vastaanottokeskukseen>

Maahanmuuttovirasto 2018b. Vastaanottokeskukset kartalla [viitattu 06.11.2018]. Saatavissa: https://migri.fi/documents/5202425/6428609/vokit_kartalla_03042017.pdf/3ec692bb-213e-4b21-bd3d-5a3cb2b40ace/vokit_kartalla_03042017.pdf.pdf

Maahanmuuttovirasto 2018c. Voit saada tukea vapaaehtoiseen paluuseen [viitattu 30.11.2018]. Saatavissa: <https://migri.fi/paluu-kotimaahan>

Maahanmuuttovirasto 2018d. Selvitys: Turvapaikanhakijan epävarma elämäntilanne koettelee parisuhdetta ja vanhemmuutta [viitattu 06.11.2018]. Saatavissa: https://migri.fi/artikkeli/-/asset_publisher/selvitys-turvapaikanhakijan-epavarma-elamantilanne-koettelee-parisuhdetta-ja-vanhemmuutta

Maahanmuuttovirasto. MigriEkstra 2018e. Vastaanottokeskusten lapset puheeksi – menetelmäkoulutus loppusuoralla. LP- hankkeen uutiskirje 11/2018.

Maahanmuuttovirasto 2019a. Ajankohtaista [viitattu 17.3.2019]. Saatavissa: https://migri.fi/artikkeli/-/asset_publisher/20-7-alkaen-turvapaikkahakemusten-kasittely-aika-korkeintaan-6-kuukautta

Maahanmuuttovirasto 2019b. Muutoksenhaku eli päätöksestä valittaminen [viitattu 17.3.2019]. Saatavissa: <https://migri.fi/muutoksenhaku-eli-paatoksesta-valittaminen>

Maahanmuuttovirasto 2019c. Muut tilastot [viitattu 30.1.2019]. Saatavissa: https://migri.fi/muut-tilastot/-/document_library_display/axo7Dx7eiHdd/view/6160769?_110_INSTANCE_axo7Dx7eiHdd_redirect=https%3A%2F%2Fmigri.fi%2Fmuut-tilastot%3Fp_p_id%3D110_INSTANCE_axo7Dx7eiHdd%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3D_118_INSTANCE_FxyzODEi6vA0__column-2%26p_p_col_count%3D1

Maahanmuuttovirasto 2019d. Vastaanottokeskukset [viitattu 30.1.2019]. Saatavissa: <https://migri.fi/vastaanottokeskukset>

Maahanmuuttovirasto 2019e. Turvapaikanhakijalapsille ja heiden perheilleen lisää tukea vastaanottokeskuksissa [viitattu 30.1.2019]. Saatavissa: https://migri.fi/artikkeli/-/aset_publisher/turvapaikanhakijalapsille-ja-heidan-perheilleen-lisaa-tukea-vastaanottokeskuksissa

Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Teoksessa Heinonen, H. & Kuikka, M. Lapsen oikeuksien toteutuminen nyky-yhteiskunnassa. Juva: Bookwell Oy.

Mielenterveysseura 2018a. Maahanmuuttoprosessi etenee vaiheittain [viitattu 29.11.2018]. Saatavissa: <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/maahanmuutto/maahanmuuttoprosessi-etenee-vaiheittain>

Mielenterveysseura 2018b. Toimiva Lapsi & Perhe työ [viitattu 27.11.2018]. Saatavissa: <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mist%C3%B6iminta/lapset-ja-nuoret/toimiva-lapsi-perhe-ty%C3%B6>

Niemelä, P. 2010. Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOYpro Oy.

Niemelä, M. & Willman, A. 2020. Lapset Puheeksi – työn juurruttaminen kuntaan ja kunta-organisaatioon. Videohaastattelu [viitattu 26.03.2020]. Saatavissa: https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/lapset_puheeksi/Pages/kehittaminen_ja_juuruttaminen.aspx

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2015. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Paananen, R. & Gissler, M. 2014. Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistonpaino Oy, 208 – 2014.

Pitkänen, R. 2016. Vankien kokemuksia Lapset Puheeksi – menetelmästä [viitattu 12.10.2019]. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/116781/Pitkanen_Reetta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rönkkömäki, S. 2018. Selvitys turvapaikanhakijoiden parisuhteiden ja vanhemmuuden haasteista sekä auttamisen mahdollisuuksista vastaanottokeskuksissa [viitattu 12.10.2019]. Saatavissa: <https://migri.fi/documents/5202425/6032464/Selvitys+turvapaikanhakijoiden+parisuhteiden+ja+vanhemmuuden+haasteista+sekä+auttamisen+mahdollisuuksista+vastaanottokeskuksissa/9bb629ae-083a-d55d-56b3-c98ddb3b55f/Selvitys+turvapaikanhakijoiden+parisuhteiden+ja+vanhemmuuden+haasteista+sekä+auttamisen+mahdollisuuksista+vastaanottokeskuksissa.pdf>

Sairinen, R. 2010. Ympäristöpolitiikka. Teoksessa Niemelä, P. Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOYpro Oy, 320 – 345.

Salo, J. 2012. Perhe vastaanottokeskuksessa – arjen ajalliset, tilalliset ja modaaliset rajat. Pro-gradu tutkielma [viitattu 12.11.2018]. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83211/gradu05632.pdf?sequence=1>

Salonen, H. & Vainio-Oja, T. 2019. Keskustelusta kehittämiseen, kehittämisestä käytäntöön. Johtajan rooli ammatillisen toimijuuden tukijana varhaiskasvatuksessa. YAMK: Tampere.

Siirto, U. & Laihia, M-L. 2016. Turvapaikanhakijoiden vastaanotto – toteutuvatko ihmisoi-keudet? Teoksessa Gothoni, R. & Siirto, U. Pakolaisuudesta kotiin. Tallinna: Gaudeamus Oy.

Sillanpää, S. 2018. Tiedon visualisoinnin tehovinkit. Miten visualisoida vaikuttavasti? [viitattu 6.04.2018]. Saatavissa: <https://www.slideshare.net/kelantutkimus/tiedon-visualisoinnin-tehovinkit>

Simola, N. 2017. Miten Vantaalla on huolehdittu siitä, että työntekijä saa tukea työhönsä ja tietää mitä häneltä odotetaan. Videohaastattelu [viitattu 26.03.2020]. Saatavissa: <https://kasvuntuki.fi/implementointiopas/3-miten-onnistun-juurruttamisessa-implementoinnin-evaita-1-2/>

Sisäministeriö. 2018. Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan [viitattu 26.11.2018]. Saatavissa: <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>

- Soininen, J. 2012. Monipuolinen visualisointityökalu [viitattu 26.03.2020]. Saatavissa: <https://hri.fi/fi/monipuolinen-visualisointityokalu/>
- Solantaus, T. 2018. Lapset Puheeksi – lokikirja työskenneltäessä turvapaikkaa hakevien perheiden kanssa. Helsinki.
- Solantaus, T. 2019. Lapset puheeksi – kun vanhemmalla on mielenterveyden ongelmia. Manuaali ja lokikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Solantus, T. & Niemelä, M. 2016. Arki-kantaa – kun se pannaan kantamaan. Perheterapia 1/16.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti [viitattu 18.11.2019]. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74483/Toimiva%20lastensuojelu%20loppuraportti_final_19062013.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sosiaalihuoltolaki 1301/ 2014 [viitattu 18.12.2018]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perhety%C3%B6#L3P18>
- SPR. 2018a. Toimintakertomus 2018.
- SPR. 2018b. Toimintalaatu- käsikirja. Päivitetty 12.4.2018.
- Suoranta, J. 2011. Vastaanottokeskus. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Söderblom, B. 2018. Lapset Puheeksi-työ. LP koulutuksen diat 4.12.2018.
- Säävälä, M. 2012. Koti, koulu ja maahan muuttaneiden lapset. Oppilashuolto ja vanhemmat hyvinvointia turvaamassa. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 43/2012. Helsinki.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Perhetyö [viitattu 18.12.2018]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo>
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Maahanmuuttajien mielenterveys [viitattu 27.11.2018]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-terveys-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-mielenterveys>
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019a. Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi [viitattu 18.11.2019]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen->

moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/turvapaikanhakijat/turvapaikanhakijoiden-terveys-ja-hyvinvointi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019b. Perhetyö [viitattu 18.11.2019]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Dokumentointi lastensuojelussa [viitattu 06.04.2020]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/dokumentointi-lastensuojelussa>

TJS Opintokeskus. 2018. Ennakoiva dialogi [viitattu 30.1.2019]. Saatavissa: http://jarjesto-tuki.tjs-opintokeskus.dev2.kehatieto.fi/tyovalineet/osallistavat_menetelmat_ennakoiva_dialogi.html

THL - blogi. 2019. Turvapaikanhakijan mielenterveydestä on pidettävä huoli [viitattu 12.12.2019]. Saatavissa: <https://blogi.thl.fi/turvapaikanhakijan-mielenterveydesta-on-pidettava-huoli/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa [viitattu 5.11.2019]. Saatavissa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus. 2019. Vastaanottokeskukset ja niiden palvelut [viitattu 3.10.2019]. Saatavissa: <https://kotouttaminen.fi/vastaanottokeskukset>

Ulkomaalaislaki 301/204 [viitattu 14.12.2019]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>

Unicef. 2019. Lapsen oikeuksien sopimus – koko teksti [viitattu 12.12.2019]. Saatavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Valiola, V. 2017. Lapset puheeksi – menetelmä vastaanottopalveluissa – psykososiaalista tukea lapsiperheille ja haavoittuville. Lammin vastaanottokeskus: dia esitys 8.12.2017.

Valli, R. 2010. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: WS Bookwell Oy, 103 – 127.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018 [viitattu 18.12.2019]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Vastaanottokeskusinfo. 2018. Uutiset, asiakirjat ja keskustelut. Hämeenlinna [viitattu 26.11.2018]. Saatavissa: <http://vastaanottokeskusinfo.wikidot.com/hameenlinna>

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Tutki ja kehitä. Bookwell oy: Juva.

Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Tammi: Helsinki.

LIITTEET

LIITE 1:
Tutkimuslupa**TUTKIMUSLUPA**

TUTKIJA	Senja Evgenia Heikkinen
OPPILAITOS	Lahden ammattikorkeakoulu Sosiaali- ja terveysala, ylempi tutkinto Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen
OHJAAJA	Jaana Mantela
TUTKIMUS	Opinnäytetyön aiheena on Lapset Puheeksi menetelmä osana Lammin vastaanottokeskuksen perhetyötä. Alaotsikkona on ehdotukset menetelmän käytännön toteuttamisesta Lammin vastaanottokeskuksessa. Tarkoituksena on 1) parantaa ennaltaehkäisevän perhetyön laatua Lammin vastaanottokeskuksessa 2) turvata ja edistää turvapaikanhakijalasten ja koko perheen hyvinvointia 3) kehittää menetelmän toteuttamista soveltuvaksi Lammin vastaanottokeskukselle. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää Lammin vastaanottokeskukselle ehdotukset menetelmän käytännön toteuttamisesta.
AINEISTON KERUU	Aineistoa kerätään laatimalla kyselyä Lammin vastaanottokeskuksessa asuville perheille, joiden kanssa on käyty LP menetelmän keskusteluja. Kehittämis ehdotukset menetelmän toteuttamisesta kehitellään työpajassa, joka järjestetään keskuksen työntekijöille Lammin vastaanottokeskuksen tiloissa.
AIKATAULU	Kysely toteutetaan helmi- /maaliskuussa 2019. Työpaja pidetään maaliskuu-/huhtikuussa 2019. Valmiin työn esittely työryhmälle elo-/syyskuu, 2019.
EETTISET PUOLET	Tutkimuslupa. Asiakkaiden ja työntekijöiden tiedostaminen tutkimuksesta ja aineiston keruun kulkusta. Luvan saanti asiakkailta haastatteluja varten.

ANNAN TUTKIMUSLUPAA AINEISTON KERUUSEEN

Tutkimuslupa	hyväksytään/ hylätään
Päivämäärä	_____
Hyväksyjän allekirjoitus ja nimenselvennös	_____

LIITE 2:

Asiakkaiden kysely

ASIAKKAIDEN KYSELY

Vastaa alla oleviin kysymyksiin valitsemalla itsellesi paras vaihtoehto. Ympyröi valitsemasi vastaus. Viimeinen kysymys on avoin. Siihen voit vastata vapaamuotoisesti.

LP=Lapset Puheeksi

- 1. Olen**
 - a. nainen
 - b. mies
- 2. Lasten lukumäärä perheessäni**
 - a. 1-2
 - b. 3-4
 - c. 5 tai enemmän
- 3. Paras paikka LP keskusteluille on**
 - a. oma koti
 - b. keskuksen toimisto
 - c. molemmat vaihtoehdot sopivat yhtä hyvin
- 4. Toivoisin, että LP keskustelut tarjottaisiin**
 - a. heti saavuttuani perheineen vastaanottokeskukseen
 - b. jonkin ajan kuluttua keskukseen saapumiseni jälkeen

Huom.! Jos olet yksinhuoltaja, siirry kysymykseen 6.

- 5. Keskusteluihin on parasta osallistua yhdessä puolisoni kanssa**
 - a. kyllä
 - b. ei
 - c. ei ole väliä
- 6. Toivoisin kahden keskustelun välissä olevan aikaa**
 - a. vähemmän kuin viikko
 - b. 1-2 viikkoa
 - c. enemmän kuin 2 viikkoa
- 7. Ensimmäinen keskustelu olisi parempi suorittaa ilman lapsen/lasten läsnä-
oloa**

- a. kyllä
- b. ei
- c. ei ole väliä

8. Minulle on mukavempi, jos keskustelujen aikana keskuksen puolesta läsnä on

- a. yksi keskuksen työntekijä
- b. kaksi keskuksen työntekijää
- c. työntekijöiden määrällä ei ole väliä

9. Tulkkaus on parasta

- a. paikan päällä
- b. puhelimitse
- c. molemmat vaihtoehdot sopivat yhtä hyvin

10. Tarvitsen LP keskusteluja, vaikka huolta lapsestani ei ole

- a. kyllä
- b. ei

11. Toivon keskusteluja samasta lapsesta olevan

- a. kerran vuodessa
- b. pari kertaa vuodessa
- c. tarpeen mukaan

12. Uskallan tarvittaessa pyytää keskuksen työntekijää keskustelemaan uudelleen lapsestani

- a. kyllä
- b. ei

13. LP- keskustelut auttoivat minua paremmin ymmärtämään oman lapseni vahvuuksia ja haavoittuvuuksia

- a. kyllä
- b. ei
- c. en osaa sanoa

14. Mitä vielä haluat lisätä?

LIITE 3:

Asiakkaiden kyselyn saatekirje

Arvoisa vastaanottaja!

Olen kehittämässä Lapset Puheeksi menetelmän käytännön toteuttamista SPR Lammin vastaanottokeskukselle. Kyseinen menetelmä tulee olemaan osana Lammin vastaanottokeskuksessa tehtävää ennaltaehkäisevää perhetyötä. Tavoitteena on tehdä menetelmän toteuttamisehdotuksia asiakaslähtöisesti ja Lammin vastaanottokeskuksen toimintaan soveltuviksi.

Opinnäytetyöni aiheena on Lapset Puheeksi - menetelmä osana Lammin vastaanottokeskuksen perhetyötä. Alaotsikkona on ehdotukset menetelmän käytännön toteuttamisesta Lammin vastaanottokeskuksessa. Tutkimuslupa on saatu Lammin vastaanottokeskuksen johtajalta, Tiina Siikaluomalta, helmikuussa 2019. Asiakaskyselyt suoritetaan helmi-/maaliskuussa 2019.

Asiakaskyselyyn osallistuvat keskuksessa asuvat perheet, joiden kanssa on suoritettu molemmat Lapset Puheeksi - keskustelut ja mahdollisesti Neuvonpitolvaihe. Kyselyn tavoitteena on saada kokemuksia ja palautetta menetelmän toteuttamisesta ja niiden pohjalta kehittää menetelmän toteuttamista eteenpäin Lammin keskuksen työntekijöiden kanssa.

Kysely on strukturoitu, mikä tarkoittaa, että siinä käytetään valmiita kysymyksiä ja valmiita vastausvaihtoehtoja, joista pitää valita itsellesi paras vaihtoehto. Kyselyn lopussa on myös avoin kysymys, johon vastaamalla on mahdollisuus tuoda esiin haluamiasi tietoja ja kokemuksia menetelmän toteuttamisesta. Arvioitu vastausaika on noin 5-10 min. Kyselyn toteuttaja lukee kysymykset ja vastausvaihtoehdot tulkin välityksellä. Ilmoitat valitsemastasi vastausvaihtoehdosta suullisesti kyselyn toteuttajalle.

Tutkimukseen liittyvä aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja anonyymisti. Se tarkoittaa sitä, ettei nimesi eikä muu henkilökohtainen tietosi paljastu tutkimuksen tuloksia julkistettaessa. Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista.

Yhteistyöstä kiittäen

Senja Evgenia Heikkinen

senja.heikkinen@student.lamk.fi

Lahden ammattikorkeakoulu, YAMK

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen

LIITE 4:

Kutsu työpajaan

Hyvä Lammin vastaanottokeskuksen työntekijä,

tervetuloa työpajaan pohtimaan, keskustelemaan ja kehittämään Lapset Puheeksi menetelmän käytännön toteuttamista Lammin vastaanottokeskukselle!

Aika: 5.4.2019 klo 12.30-16.00

Paikka: Lammin vastaanottokeskus

Ohjelma:

12.30 tervetuloa

12.40 lämmittely

13.00 asiakkaiden kyselyn tuloksien esittely

13.15 varsinainen toiminta, osa 1 (ryhmätyöskentely)

14.15 varsinainen toiminta, osa 2 (parityöskentely)

15.15 yhteenveto ja fiiliskierros

15.45 työpaja päättyy

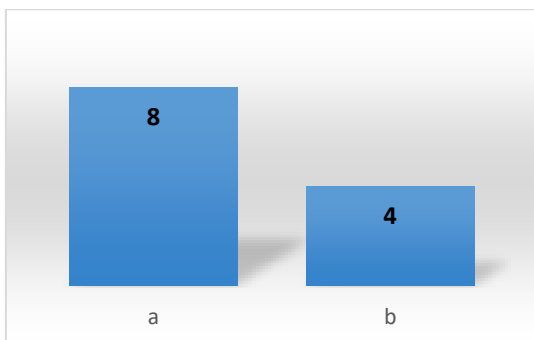
*Ystävällisin terveisin
Senja Heikkinen, sosionomi (YAMK)*

LIITE 5:

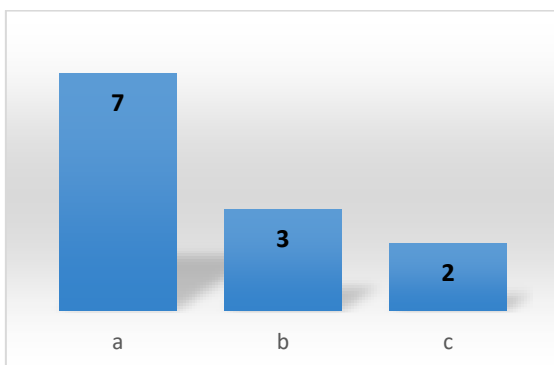
Asiakkaiden kyselyn analyysin tulokset

1. Olen

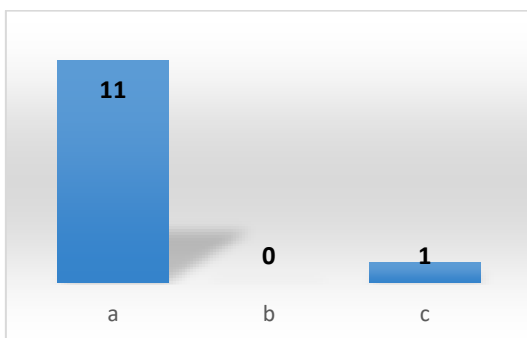
- a. nainen
- b. mies

2. Lasten lukumäärä perheessäni

- a. 1-2
- b. 3-4
- c. 5 tai enemmän

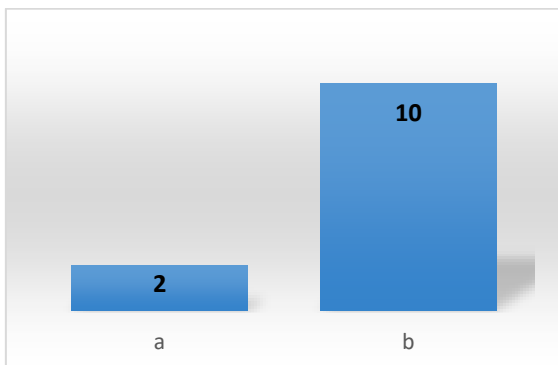
3. Paras paikka LP keskusteluille on

- a. oma koti
- b. keskuksen toimisto
- c. molemmat vaihtoehdot sopivat yhtä hyvin

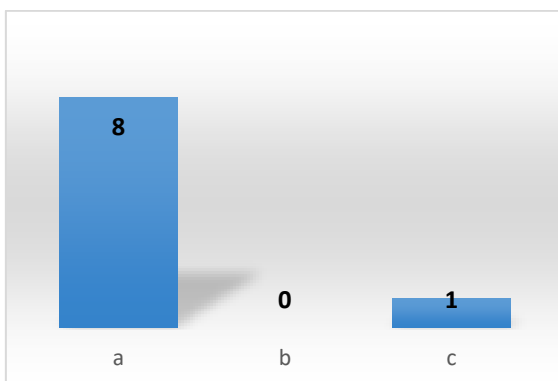
4. Toivoisin, että LP keskustelut tarjottaisiin

- a. heti saavuttuani perheineen vastaanottokeskukseen
- b. jonkin ajan kuluttua keskukseen saapumiseni jälkeen

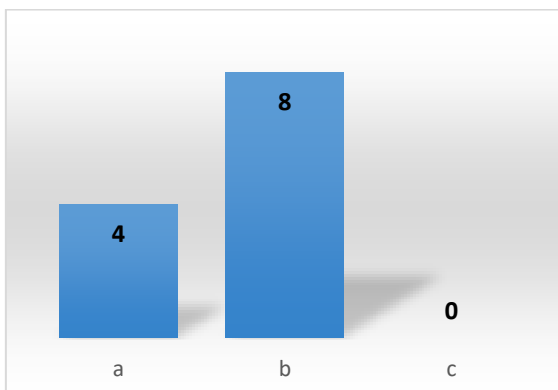
5. Keskusteluihin on parasta osallistua yhdessä puolisoni kanssa

- a. kyllä
- b. ei
- c. ei ole väliä

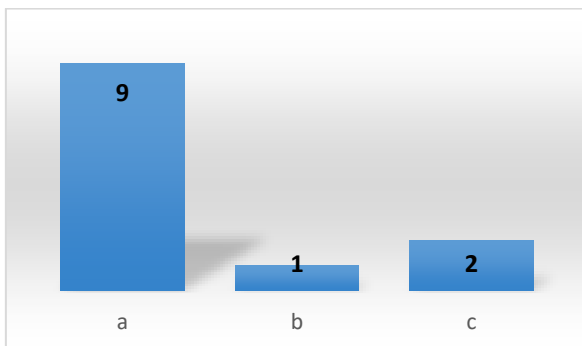
6. Toivoisin kahden keskustelun välissä olevan aikaa

- a. vähemmän kuin viikko
- b. 1-2 viikkoa
- c. enemmän kuin 2 viikkoa

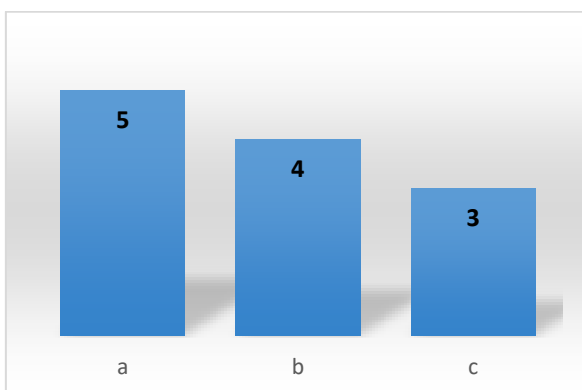
7. Ensimmäinen keskustelu olisi parempi suorittaa ilman lapsen/lasten läsnäoloa

- a. kyllä
- b. ei
- c. ei ole väliä

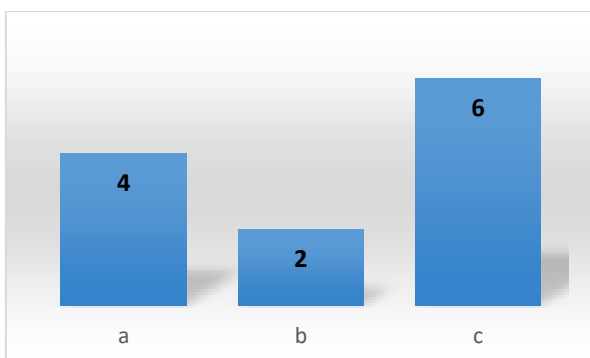
8. Minulle on mukavempi, jos keskustelujen aikana keskuksen puolesta läsnä on

- a. yksi keskuksen työntekijä
- b. kaksi keskuksen työntekijää
- c. työntekijöiden määrällä ei ole väliä

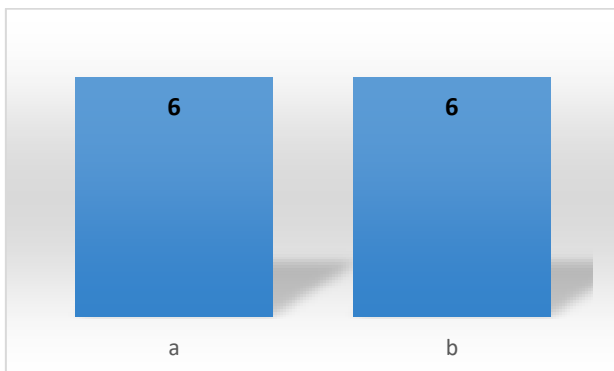
9. Tulkkauksen on parasta

- a. paikan päällä
- b. puhelimitse
- c. molemmat vaihtoehdot sopivat yhtä hyvin

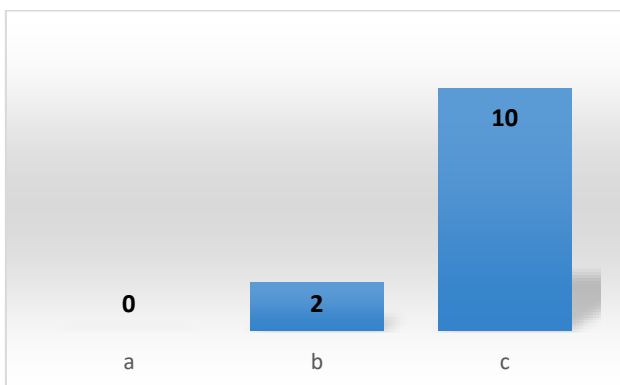

10. Tarvitsen LP keskusteluja, vaikka huolta lapsestani ei ole

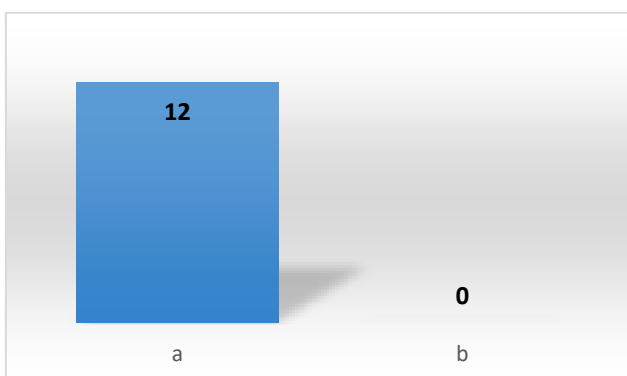
- a. kyllä
- b. ei

11. Toivon keskusteluja samasta lapsesta olevan

- a. kerran vuodessa
- b. pari kertaa vuodessa
- c. tarpeen mukaan

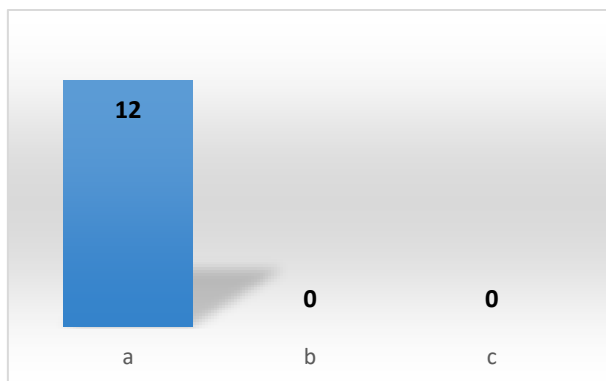
12. Uskallan tarvittaessa pyytää keskuksen työntekijää keskustelemaan uudelleen lapsestani

- a. kyllä
- b. ei

**13. LP- keskustelut auttoivat minua paremmin ymmärtämään oman lapseni vah-
vuuksia ja haavoittuvuuksia**

- a. kyllä
- b. ei
- c. en osaa sanoa

LIITE 6:

Työpajan analyysin tulokset

Yhdistävä kategoria	Yläkatego- ria	Alakategoria	Alakategoria	Alakategoria
Lapset puheeksi - menetelmän käytännössä toteuttaminen	Lapset puheeksi- menetelmän juurruttaminen	Suorittaminen	Kohderyhmä	Keskusmajoittujat
				Yksityismajoittujat
				Alaikäisyksiköistä siirtyneet täysi-ikäiset nuoret turvapaikanhakijat
			Suorittaja	Tehtävään erikseen nimitetty ohjaaja
				Koulutettu ohjaaja
			Tulkkaus	Tieto menetelmästä ja käsitteistä
				Sama tulkki kaikilla tapaamisilla
				Keskuksen kielitaidon hyödyntäminen
		Seuraaminen	Säännöllisyys	Tarjotaan 2-3 kk. jälkeen perheen tuloista Lammille
				Yhteensä 2-3 krt vuodessa
			Koordinointi	Perhetyöstä vastaava ohjaaja sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijän työparina
				Resursointi
				Moniammatillinen työ
				Uusien työntekijöiden koulutus
			Dokumentointi	Seurantataulukko Excelissä
				Perhetyökooste siirtovaiheessa
				UMAssa oma kirjauskohta
	Lapset puheeksi - menetelmän vaiheet	Pakollisia	Kutsu	Perheen alkukartoituksen yhteydessä
				Yksityismajoittujille alkuinfossa
				Alaikäisyksiköistä tulleeille alkuinfossa (= Nuoret puheeksi)
			Lapset puheeksi - keskustelu I	Perheen kotona
				Lapsi ei ole läsnä
				Läsnäolotulkki
				Yksi ohjaaja
			Lapset puheeksi - keskustelu II	Perheen kotona
				1-2 vk ensimmäisen keskustelun jälkeen
				Sama ohjaaja

				Sama tulkki Lapsen läsnäolo riippuen tilanteesta
		Tarpeen mukaisia	Lapset pu- heeksi - neu- vonpito	Samat läsnäolijat
				Tarpeen mukaan sosiaalipuolen työntekijät ja ulkopuoliset tahot
				Paikka riippuen keskustelun aiheesta ja läsnäolijoiden määrästä
				Yksi viikko toisen keskustelun kulut- tua
			Arviointi	Sovitusti
				Asiantarpeen mukaisesti